

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martin Hrabec

Promlčení a vydržení v historických souvislostech

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Promlčení a vydržení v historických souvislostech“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 15. 4. 2019

Martin Hrabec

Poděkování

Zde bych rád poděkoval vedoucímu této diplomové práce, doc. Petrovi Dostálíkovi Ph.D., za to, že se ujal vedení mé práce, jakož i za jeho vstřícný přístup, věnovaný čas a odborné konzultace, které mi při psaní diplomové práce poskytl.

Rovněž bych chtěl poděkovat své rodině a přátelům za veškerou podporu, kterou mne při psaní diplomové práce, stejně jako v průběhu celého mého studia, zahrnovali.

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod	8
1 Promlčení	9
1.1 Ústavní aspekty promlčení aneb vztah k základním zásadám.....	9
1.1.1 Promlčení a právní jistota.....	9
1.1.2 Promlčení a dobré mravy	10
1.1.3 Promlčení a autonomie vůle	12
1.2 Promlčení v římském právu.....	15
1.2.1 Předmět promlčení (<i>actio</i>)	15
1.2.2 Promlčecí lhůta (<i>tempus</i>)	16
1.2.3 Běh promlčecí lhůty (<i>praescriptio interruptio, praescriptio dormit</i>).....	17
1.2.4 Následky promlčení (<i>exceptio temporis</i>)	18
1.2.5 Vydržení svobody (<i>usucapio libertatis</i>)	20
1.3 Promlčení v ABGB.....	23
1.3.1 Předmět promlčení.....	23
1.3.2 Promlčecí lhůta	24
1.3.3 Běh promlčecí lhůty	24
1.3.4 Námitka promlčení.....	25
1.4 Promlčení ve VN 1937.....	26
1.4.1 Předmět promlčení.....	27
1.4.2 Promlčecí lhůta	27
1.4.3 Běh promlčecí lhůty	28
1.4.4 Námitka promlčení.....	28
1.5 Promlčení v OZ 1950.....	29
1.5.1 Předmět promlčení.....	29
1.5.2 Promlčecí lhůta	30
1.5.3 Běh promlčecí lhůty	30
1.5.4 Námitka promlčení.....	31
1.6 Promlčení v OZ 1964.....	32
1.6.1 Předmět promlčení.....	33
1.6.2 Promlčecí lhůta	34
1.6.3 Běh promlčecí lhůty	35
1.6.4 Námitka promlčení.....	36

1.7	<i>Promlčení v OZ 2012</i>	38
1.7.1	Předmět promlčení.....	38
1.7.2	Promlčecí lhůta	39
1.7.3	Běh promlčecí lhůty	44
1.7.4	Námítka promlčení.....	47
2	Vydržení	49
2.1	<i>Ústavní aspekty vydržení aneb vztah k základním zásadám</i>	49
2.1.1	Vydržení a dobrá víra.....	49
2.2	<i>Vydržení v římském právu</i>	53
2.2.1	Osoba způsobilá vydržet (<i>persona habilis</i>)	54
2.2.2	Věc způsobilá k vydržení (<i>res habilis</i>)	56
2.2.3	Držba (<i>possessio</i>)	62
2.2.4	Dobrá víra (<i>bona fides</i>)	72
2.2.5	Spravedlivý důvod (<i>iustus titulus</i>)	77
2.2.6	Vydržecí lhůta (<i>tempus</i>)	80
2.2.7	Následky vydržení.....	85
2.3	<i>Vydržení v ABGB</i>	87
2.3.1	Subjekt vydržení.....	87
2.3.2	Objekt vydržení.....	88
2.3.3	Pojetí držby.....	88
2.3.4	Vydržecí lhůta	89
2.4	<i>Vydržení ve VN 1937</i>	90
2.4.1	Subjekt vydržení.....	90
2.4.2	Objekt vydržení.....	90
2.4.3	Pojetí držby.....	90
2.4.4	Vydržecí lhůta	91
2.5	<i>Vydržení v OZ 1950</i>	92
2.5.1	Subjekt vydržení.....	92
2.5.2	Objekt vydržení.....	92
2.5.3	Pojetí držby.....	93
2.5.4	Vydržecí lhůta	93
2.6	<i>Vydržení v OZ 1964</i>	94
2.6.1	Subjekt vydržení.....	94
2.6.2	Objekt vydržení.....	95

2.6.3	Pojetí držby.....	96
2.6.4	Vydržecí lhůta	96
2.7	<i>Vydržení v OZ 2012</i>	98
2.7.1	Subjekt vydržení.....	98
2.7.2	Objekt vydržení.....	99
2.7.3	Pojetí držby.....	99
2.7.4	Vydržecí lhůta	100
3	Srovnání jednotlivých právních úprav	102
3.1	<i>Promlčení</i>	102
3.2	<i>Vydržení</i>	104
3.3	<i>Promlčení a vydržení</i>	106
	Závěr	108
	Seznam použitých zdrojů	114

Seznam zkratek

LDT – *Lex duodecim tabularum*, Zákon XII desek

Dig. – Digesta

Gai. Inst. – Gaiovy Instituce

ABGB – obecný zákoník občanský z roku 1811¹

VN 1937 – vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937²

OZ 1950 – občanský zákoník z roku 1950³

OZ 1964 – občanský zákoník z roku 1964⁴

OZ 2012 – platný občanský zákoník⁵

ObchZ – obchodní zákoník⁶

¹ Císařský patent č. 946/811 Sb. z. s. ze dne 1. června 1811 ve znění účinném ke dni 1. ledna 1917.

² Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník ze dne 22. dubna 1937 ve znění účinném ke dni 22. dubna 1937.

³ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 65/1965 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1966.

⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 202/2012 Sb. účinném ke dni 1. září 2012.

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění zákona č. 89/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2014.

Úvod

„Všechno, co se vztahuje ke člověku, probíhá v průběhu času.“⁷

O tom, že nejde pouze o teoretickou proklamaci, ale že má běh času také významné praktické důsledky, svědčí vznik a zánik práv či povinností. Proměnlivost práv a povinností v rámci plynutí času spatřuji natolik důležitou a zajímavou problematikou, že jsem se rozhodl tomuto tématu věnovat právě zde, ve své diplomové práci. Zaměřím se v ní totiž na dva instituty soukromého práva, které s plynutím času souvisí – promlčení a vydržení.

Pro přehlednost práce jsem se rozhodl pojednávat o obou zmíněných institutech odděleně. V první kapitole se zaměřím nejdříve na promlčení, ve druhé kapitole se budu věnovat vydržení a ve třetí kapitole provedu shrnutí a srovnání těchto dvou institutů. Jak u promlčení, tak u vydržení, se nejprve pokusím vystihnout jejich základní podstatu a vztah k některým základním právním zásadám. Potom provedu historickou komparaci, tedy zhodnotím jednotlivé právní úpravy od nejstarší po současnou právní úpravu na území České republiky. Nejprve se budu zabývat právní úpravou promlčení a vydržení v římském právu, poté jejím následným vývojem v průběhu 19. a 20. století, a to konkrétně jejich právním zakotvením v ABGB, VN 1937, OZ 1950 a OZ 1964. Následně podrobím kritice současnou právní úpravu obsaženou v OZ 2012.

Instituty promlčení a vydržení jsou si velmi blízké, v ABGB i ve VN 1937 byly dokonce upraveny společně. Proto bych se ve své práci chtěl zabývat především tím, co vedlo zákonodárce ke společné právní úpravě, jakož i tím, proč později došlo k oddělení těchto institutů. Dále se chci zaměřit na uplatnění promlčení a vydržení v minulosti a v současné době, zejména chci zjistit, k jakému pokroku v právní úpravě došlo a jaké důvody vedly ke změně, respektive rozšíření právní úpravy. Výzkumné otázky mé práce jsou formulovány následovně: 1) *Z jakého důvodu došlo ke zavedení promlčení a vydržení lhůty?* 2) *Jak a z jakých důvodů se úprava promlčení a vydržení postupem času měnila?* 3) *Je aktuální právní úprava promlčení a vydržení v České republice vhodně nastavena?*

Můj výzkum bude založen především na metodách shromažďování informací a jejich následném třídění. Posléze materiály vhodné pro svou práci prostuduji a použiji potřebné informace. Primárním zdrojem pro zpracování mé práce bude římské právo, rakouská, československá a česká právní úprava promlčení a vydržení. Další důležité informace získám v monografiích, komentářích, článcích v odborných časopisech, příspěvcích ve sbornících a na renomovaných internetových portálech. Rovněž budu čerpat z judikatury českých soudů.

⁷ TOMSA, Miloš. Promlčení, prekluze a počítání času v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo*, 2012, roč. 14, č. 11, s. 386.

1 Promlčení

1.1 Ústavní aspekty promlčení aneb vztah k základním zásadám

1.1.1 Promlčení a právní jistota

Některá práva mají omezené trvání, dá se říct, že trvají jen tak dlouho, dokud o ně jejich nositel pečuje. Po tuto dobu, tedy dokud je subjekt práva „*právně bdělý*“, stát těmto právům poskytuje plnou právní ochranu. Po uplynutí této doby se však státem zaručená ochrana oslabuje. Stejně tak je tomu v případě promlčení, kdy se uplynutím zákonem vymezeného času oslabuje vymahatelnost příslušného práva. Na druhé straně ale dochází k posílení práva toho, kdo měl původně nějakou povinnost nebo jehož postavení bylo dosud nějakým způsobem oslabeno.⁸

Hlavním smyslem institutu promlčení je tak čelit vzniku a existenci dlouhotrvajících práv a povinností, která se často vyznačují svou „*nejistotou, nejasností a pochybností*“.⁹ Aby ke vzniku těchto situací v praxi nedocházelo, je účelem promlčení jednak podněcovat oprávněné subjekty (věřitele) k včasnému uplatnění svých práv, jednak předejít tomu, aby povinné subjekty (dlužníci) byli svým povinnostem vystaveni po časově neurčité době.¹⁰ Pokud by nedošlo ke stanovení časového kritéria zákonodárcem, mohlo by to vést někdy až k absurdním důsledkům, kdy by se některé subjekty mohly domáhat zadostiučinění třeba i za průtahy, které se udály před 40 lety.¹¹

Zcela neomezené uplatňování práv by proto podle názoru Ústavního soudu bylo těžko slučitelné s principem právní jistoty. Včasné uplatnění práv totiž působí k vyjasnění právních vztahů, naopak liknavost oprávněných subjektů může být zátěží jak pro povinné subjekty, tak pro třetí osoby a soudy.¹² Právě včasné uplatňování práv je projevem soukromoprávní zásady *vigilantibus iura scripta sunt* (bdělým náležejí práva), která předpokládá součinnost účastníků soukromoprávních vztahů, a protože je tato ochrana práv v dispozici samotných účastníků, těžko se z této odpovědnosti mohou vyvázat. Každý si má podle této zásady střežit a hájit svá práva včas sám, a pokud tak nečiní, nese odpovědnost z toho plynoucí.¹³

V některých situacích však můžeme z tohoto důvodu na institut promlčení najít i negativní reakce, kdy bývá oslabení práva z důvodu uplynutí promlčecí lhůty vnímáno jako příliš

⁸ DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Díl první, obecná část*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 402.

⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. července 2008, sp. zn. 33 Odo 846/2006.

¹⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. července 2002, sp. zn. III. ÚS 21/02.

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. května 2012, sp. zn. I. ÚS 3438/11.

¹² TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 351.

¹³ HANUŠ, Libor. Ještě jednou k rozsahu způsobilosti námitky promlčení založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 8, s. 298.

přísné. Tyto názory se objevují zejména při uplatňování nároků z titulu ochrany osobnosti a nemajetkové újmy. I v těchto případech se ale většina autorů shoduje na tom, že již uplynutím času v řádech roků by měl být dopad neoprávněného zásahu do osobnostního práva fyzické osoby citelně zmírněn.¹⁴

Do 31. prosince 2013 byl navíc soukromoprávní institut promlčení v českém právním řádu upraven jak v OZ 1964, tak v ObchZ¹⁵, a do roku 2006 dokonce také v zákoníku práce¹⁶. Tato triplicita¹⁷, později dichotomie¹⁸, právní úpravy promlčení působila „roztržštěně, zmatečně a některá ustanovení s sebou nesla právní nejistotu pro smluvní strany“.¹⁹ Od 1. ledna 2014 ale OZ 2012 zmíněnou dichotomii odstranil a přispěl tím k navýšení právní jistoty občanů.²⁰

Veškerá rizika zásahů do právní jistoty však nemůžeme vztahovat pouze na zákonodárce, ale také na moc soudní, která je tzv. negativním zákonodárcem, a může také určovat, co je a co není po právu.²¹ Nejvyšší soud nejčastěji odkazuje právě na zásadu *vigilantibus iura*, podle které je možné přiznat ochranu pouze těm právům, která jejich nositelé aktivně vykonávají a vymáhají.²²

1.1.2 Promlčení a dobré mravy

Dalším korektivem promlčení je jeho soulad s dobrými mravy. Nejčastěji bývá českými soudy posuzován ve vztahu k uplatnění námitky promlčení. Ústavní soud několikrát vyslovil, že vznesení námitky promlčení dobrým mravům zpravidla neodporuje, připouští však, že mohou nastat také situace, kdy uplatnění námitky bude představovat zneužití práva.²³ Za účinnosti OZ 1964 byl stěžejní § 3, který stanovoval, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Judikatura dovozovala, že toto ustanovení platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení.²⁴ Na tuto koncepci navázal také OZ 2012, který v § 2 rovněž uvádí, že výklad a aplikace tohoto právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

¹⁴ NERADOVÁ, Věra. Zamyšlení nad otázkou zohlednění „plynutí času“ při uplatnění nároků z titulu ochrany osobnosti. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 10, s. 363.

¹⁵ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění zákona č. 89/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2014.

¹⁶ Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění zákona č. 262/2006 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2007.

¹⁷ trojí právní úprava

¹⁸ dvojí právní úprava

¹⁹ ŠPERKA, Tomáš. Právní jistota ve vztahu k promlčení v judikatuře českých soudů. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, roč. 11, č. 3, s. 111.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, s. 108.

²² VLASTNÍK, Jiří. Námitka promlčení závazku dlužníka uplatněná ručitelem. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 7, s. 250.

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 6. září 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 15. ledna 1997, sp. zn. II. ÚS 309/95.

Uplatnění námitky promlčení je samo o sobě bezpochyby po právu. Na rozdíl od dobré víry je kritérium dobrých mravů ryze objektivním hlediskem. Pouze zcela výjimečně proto může nastat tak závažná okolnost, která by při výkonu námitky promlčení odůvodňovala rozpor s dobrými mravy.²⁵ V takové situaci je nutné posuzovat individuální okolnosti konkrétního případu a vyhovět ústavnímu požadavku nalezení spravedlivého řešení.²⁶ Výkon soudní moci má být vždy smysluplný a musí naplňovat hlavní poslání justice v souladu se zásadou *boni iudicis est ampliare institutum*. Dobrý soudce má totiž spravedlnost rozmnožovat, nikoliv potlačovat.²⁷

V dosavadní praxi českých soudů můžeme najít hned několik případů, kdy soud dospěl k závěru, že byť právo jedné strany je již promlčené, tak i přesto by vyhovění námitce promlčení uplatněné druhou stranou soudem bylo v rozporu s dobrými mravy. Nejčastěji jde o situace, kdy je námitka promlčení uplatněna na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil, a vůči němuž by tak zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí lhůty byl nepřiměřeně tvrdým postihem.²⁸ Někdy bylo dokonce uplatnění námitky promlčení českými soudy chápáno jako tzv. šikanózní výkon práva, kdy jedna ze stran zneužila svého subjektivního práva na úkor druhého účastníka pouze s cílem mu uškodit.²⁹

V praxi se objevují také případy, které jsou pro své specifické okolnosti značně komplikované a netypické, ani to však soudy nevyvazuje z jejich povinnosti najít spravedlivé řešení, byť to může být složité. Jako příklad můžeme uvést situaci, kdy žalobce podal žalobu na náhradu nemajetkové újmy v dobré víře, že jeho právo promlčeno není. Ústavní soud se k této otázce vyjádřil tak, že k odstranění nerovného postavení účastníků řízení je soud povinen jednat i tak, že ke vznesené námitce promlčení nepřihlédne pro její rozpor s dobrými mravy.³⁰

Obdobně Ústavní soud konstatoval v případě, kdy stěžovatelé nemohli včas uplatnit svůj nárok na náhradu škody žalobou u soudu, neboť výše jejich nároku byla zcela závislá na znaleckém posudku zadaném žalovaným, přičemž žalovaný postupoval při zadávání posudku záměrně liknavě.³¹ Podle okolností případu může jít o zneužití práva také tehdy, kdy vznese námitku promlčení a dovolá se neplatnosti právního jednání strana, která neplatnost způsobila.³²

Zvláštností je námitka promlčení uplatněná státem. Obecně platí stejně jako ve všech ostatních případech, že i stát může vznést námitku promlčení a tato námitka nemusí být nutně

²⁵ TICHÝ: *Obecná část...*, s. 354.

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 25. května 2011, sp. zn. IV. ÚS 2842/10.

²⁷ HANUŠ: *Ještě jednou k rozsahu...*, s. 296.

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. ledna 2009, sp. zn. 28 Cdo 2651/2008.

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. 26 Cdo 45/2010.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 25. května 2011, sp. zn. IV. ÚS 2842/10.

³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. června 2012, sp. zn. I. ÚS 718/11.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2008, sp. zn. 31 Odo 11/2006.

považována za odporující dobrým mravům.³³ Ústavní soud ale dovedl, že i výkon námítky promlčení státem může být v rozporu s dobrými mravy. Nutno podotknout, že v daném případě se jednalo o zcela specifický vztah mezi jednotlivcem a státem, v němž stát působil převážně ve vrchnostenském, konkrétně v rozhodovacím postavení. Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy měly v této situaci přihlídnout také k porušení ústavně zaručeného principu dobré víry jednotlivce ve správnost aktů orgánů veřejné moci, který zde byl tím, že stát namítal promlčení namísto toho, aby si své rozhodnutí obhájl, jednoznačně porušen.³⁴ V jiném případě zase Nejvyšší soud dospěl k závěru, že je v rozporu s dobrými mravy, pokud stát namítne promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy v situaci, kdy do určité doby prostřednictvím svých orgánů možnost odškodnit tuto újmu popíral a věřitelé proto kompenzaci za danou újmu po státu nepožadovali.³⁵

Výše uvedené závěry lze vztáhnout také na posuzování, zda uplatnění námítky promlčení není v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku.³⁶ Podle „staré“ právní úpravy, dle § 265 ObchZ, výkon práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku nepožíval právní ochrany. Tato judikatura je použitelná i nadále, neboť rovněž § 8 OZ 2012 stanovuje, že zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.

Obecně tedy můžeme shrnout, že zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy je velmi významný princip, který soudcům v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákonů a dává jim prostor pro uplatňování základních pravidel slušnosti (ekvity). Pojem *bonos mores*, tedy dobré mravy, proto nelze vykládat pouze jako soubor morálních pravidel, ale také jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou a nalézat tak spravedlnost. Pokud by naopak soudce v neodůvodněném případě nemravné námítce promlčení vyhověl, schválil by tím jednání, které je *contra bonos mores*, tedy proti dobrým mravům.³⁷

1.1.3 Promlčení a autonomie vůle

I v případě institutu promlčení se v některých aspektech projevuje také jedna ze stěžejních zásad soukromého práva, zásada autonomie vůle. Zákonodárce obecně ponechává subjektům v soukromém právu určitou volnost, která se projevuje v mnoha směrech, promlčení nevyjímaje. Základ najdeme již v § 1 OZ 2012, který umožňuje osobám ujednat si práva a povinnosti odlišně od zákonné úpravy, pokud to zákon výslovně nezakazuje (§ 1 odst. 2).

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2011, sp. zn. 30 Cdo 4112/2010.

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 31. května 2011, sp. zn. I. ÚS 2216/09.

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2011, sp. zn. 30 Cdo 21/2010.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. února 2012, sp. zn. 23 Cdo 123/2011.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 6. září 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

Pokud jde o promlčení, zákonodárce ponechává některé otázky rovněž na dohodě stran. Prvním případem je možnost stran ujednat si promlčecí lhůtu v odchylné délce, než jakou stanovuje zákon. OZ 2012 uvádí, že strany si mohou ujednat kratší i delší promlčecí lhůtu, nejméně však v trvání 1 roku a nejdéle v trvání 15 let (§ 630 odst. 1). Zákonodárce tedy strany limituje minimální a maximální hranicí promlčecí lhůty. Další omezení stanovuje, že kratší ani delší lhůta nesmí být ujednána v neprospěch slabší strany, dojde-li k tomu, pak se k takovému ujednání nepřihlíží (§ 630 odst. 2 věta první).

Zdánlivé je rovněž ujednání kratší promlčecí lhůty, pokud jde o právo na náhradu újmy vzniklé na svobodě, životě či zdraví, nebo způsobené úmyslným porušením povinnosti (§ 630 odst. 2 věta druhá). Možnost ujednání odlišné délky promlčecí lhůty v OZ 2012 však není úplnou novinkou, podobnou úpravu obsahoval již VN 1937 (§ 1368), který stranám umožňoval sjednání delší promlčecí lhůty. ABGB (§ 1502) i OZ 1950 (§ 99) naopak odchylné ujednání v tomto případě výslovně vylučovaly.

Dalším projevem autonomie vůle je možnost vzdát se práva uplatnit námitku promlčení. OZ 2012 to umožňuje, nelze se však vzdát tohoto práva předem, pokud k tomu dojde, nepřihlíží se k tomu (§ 610 odst. 1 věta druhá). Tomuto omezení je třeba rozumět tak, že pokud by se dlužník vzdal práva namítnout promlčení dříve, než k promlčení daného práva dojde, je takové vzdání se pouze zdánlivé, tedy neexistuje.³⁸ Možnost vzdání se námítky promlčení je novinkou, kterou zavedl až OZ 2012. ABGB (§ 1502), VN 1937 (§ 1368) i OZ 1950 (§ 99) vzdání se námítky promlčení výslovně vylučovaly. OZ 1964 zase obsahoval obecné pravidlo, na základě kterého se nebylo možné vzdát jakéhokoliv práva, jež mohlo vzniknout teprve v budoucnu. Pokud byla taková dohoda přesto uzavřena, byla dle OZ 1964 neplatná (§ 574 odst. 2).

Určitým výrazem autonomie vůle je také samotná možnost uplatnit či neuplatnit námitku promlčení. OZ 2012 výslovně stanovuje, že namítnout promlčení je právem, nikoliv povinností účastníka řízení (§ 610 odst. 1 věta první). O vznesení námítky promlčení tedy rozhoduje sama povinná osoba, a pokud povinný námitku promlčení neuplatní, soud je povinen žalobě vyhovět a žalované právo žalobci přiznat.³⁹ Soud navíc není oprávněn dlužníka na možnost vznesení námítky promlčení upozornit ani v rámci poučovací povinnosti, a to ani v případě hrozícího neúspěchu ve sporu.⁴⁰ Poučovací povinnost soudu totiž neslouží k tomu, aby byl účastník řízení nabádán k uskutečnění hmotněprávního jednání v jeho prospěch.⁴¹

³⁸ DVOŘÁK: *Občanské právo...*, s. 408.

³⁹ HURDÍK, Jan. *Občanské právo hmotné: obecná část: absolutní majetková práva*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 190.

⁴⁰ SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jirí a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář: svazek I (§1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1529.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. září 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.

A konečně, projevem zásady autonomie vůle je také možnost dlužníka plnit i v případě, když je právo věřitele již promlčené. Právo, které se promlčelo, se stává tzv. naturální obligací, to znamená, že právo trvá dál, ale nárok samotný již zanikl. Dlužník tak může svůj dluh dobrovolně splnit i po uplynutí promlčecí doby a věřitel je oprávněn dané plnění přijmout, pouze ho už nemůže vynucovat prostřednictvím státní moci.⁴² Nejde však o bezdůvodné obohacení.

Zákonodárce tedy do značné míry ponechává stranám volnost i v případě promlčení, když určité otázky umožňuje stranám upravit odchylně. Předmětem dohody stran může být již zmíněná délka promlčecí lhůty, ale strany si mohou stanovit odlišně také počátek běhu promlčecí lhůty, důvody pro její stavení či přerušování. Taková dohoda přitom nevyžaduje žádnou zvláštní formu a strany ji mohou uzavřít jak před vznikem nároku, tak i po jeho vzniku. Je však třeba podotknout, že strany si svou dohodou mohou zákonnou úpravu promlčení nejen zmírnit, ale také učinit přísnější.⁴³

⁴² HURDÍK: *Občanské právo...*, s. 189.

⁴³ TICHÝ: *Obecná část...*, s. 353.

1.2 Promlčení v římském právu

1.2.1 Předmět promlčení (*actio*)

Jako u většiny právních institutů se i v případě promlčení okamžik jeho vzniku a prvotního vývoje datuje až do dob starodávného římského státu. Předmětem promlčení v římském právu byla žaloba (*actio*). To potvrzuje výrok římského právníka Gaia, který tvrdil, že římské právo se vždy vztahovalo buď k osobám, k věcem nebo právě k žalobám.⁴⁴ Římstí právníci ale na žalobu nahlíželi jiným způsobem, než jak žalobu chápeme dnes. Římské právo ve svém klasickém období vycházelo z ochranné stránky žaloby a výrazem žaloba – *actio* označovali jak materiální subjektivní právo, které je předmětem ochrany, tak jeho procesní ochranu samotnou.⁴⁵

Některé žaloby v Římě nebyly zpočátku nijak časově omezené. Tyto žaloby se také někdy označovaly jako žaloby věčné nebo trvalé (*actiones perpetuae*). Pro jejich uplatnění římské právo nestanovovalo žádnou lhůtu, byly tedy zcela nepromlčitelné a bylo je možné podat prakticky kdykoliv. Spadaly sem zejména žaloby civilního práva (*actiones civiles*).⁴⁶ Jiné žaloby byly v římském právu uplatnitelné ve stanovené lhůtě. Tyto žaloby se nazývaly jako žaloby dočasné či časově omezené (*actiones temporales*). Často šlo o krátké doby, nejčastěji se jednalo o lhůtu jednoho roku (*actiones annales*), která se vztahovala například na žaloby z deliktů (*actiones poenales*). U některých žalob byla pro uplatnění nároku stanovena dokonce ještě kratší doba než jeden rok, jako příklad můžeme uvést třeba žalobu na zrušení kupní smlouvy z důvodu faktických vad (*actio redhibitoria*).⁴⁷

Ve všech případech takto časově omezených žalob ovšem v nejstarších dobách římského práva nedocházelo k promlčení práva, ale k jeho prekluzi, tedy k propadnutí práva. O. Sommer v této souvislosti hovoří o tzv. klasické temporalitě žalob, kdy po uplynutí propadné lhůty zaniká nejen žaloba, ale samotné právo. Soudce musí k uplynutí této lhůty přihlížet z moci úřední (*ex officio*), neboť jde o předpoklad žaloby. Tato lhůta nemůže být ani stavěna či přerušena.⁴⁸

Nejstarší římské právo tedy klasické promlčení žalob neznalo, neboť zde byly na jedné straně žaloby, které se nepromlčovaly vůbec, a na druhé straně žaloby, které podléhaly prekluzi. Časové omezení žalob v podobě promlčecí lhůty, tedy klasické promlčení (*praescriptio*), bylo zavedeno až císařem Theodosiem II.

⁴⁴ Gai. Inst. 1, 8. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL, Jaromír. *Gaius. Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 43.

⁴⁵ REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Římské právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 107.

⁴⁶ FRÝDEK, Miroslav. *Kurs římského práva*. Ostrava: Key Publishing, 2011, s. 61.

⁴⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Poodkryté tváře římského práva: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. Praha: Havlíček Brain Team, 2006, s. 113.

⁴⁸ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: díl I: obecné nauky*. Praha: vlastním nákladem, 1933, s. 54.

1.2.2 Promlčecí lhůta (*tempus*)

Římský císař Theodosius II. tak roku 424 n. l. stanovil, že všechny do té doby časově neomezené žaloby (*actiones perpetuae*) podléhají promlčecí lhůtě 30 let. U žalob, které byly do té doby časově omezené a podléhaly prekluzi (*actiones temporales*), zůstaly v platnosti dosavadní kratší lhůty, s tím rozdílem, že po jejich uplynutí již nedocházelo k zániku nároku, ale „pouze“ k jeho promlčení. V menším množství zůstaly zachovány také některé věčné, tedy nepromlčitelné žaloby, např. žaloby o rodinná práva či o zrušení věčného společenství, třeba žaloba na rozdělení společné věci (*actio communi dividundo*). I žaloba ze zjevné krádeže byla bez časového omezení.⁴⁹

Promlčecí lhůta v římském právu má tedy původ v rozlišování věčných (zejména civilních) žalob, které původně nemohly být promlčeny (*actiones perpetuae*) a žalob, jejichž posuzování bylo v pravomoci soudních magistrátů (*actiones temporales*) a které bylo možné uplatnit zpravidla pouze v jejich funkčním období trvajícím nejčastěji jeden rok (*actiones annales*).⁵⁰ Podle toho, o které z těchto žalob se jednalo, se pak uplatnila buď generální promlčecí lhůta v délce 30 let nebo kratší promlčecí lhůty (např. jeden rok) vztahující se na časově omezené žaloby.

Původ myšlenky všeobecného promlčení žalob najdeme v provinciálním římskoprávním institutu vydržení (*praescriptio longi temporis*). Stejně jako se v tomto případě dlouhodobý držitel mohl bránit proti vlastníkově pozdní žalobě na vydání věci (*rei vindicatio*) obranou, tak se nově také každý, kdo byl žalován až po dlouhé době poté, kdy mohla být žaloba podána, mohl proti vznesené žalobě bránit obranou (*exceptio temporis*).

O souvislosti institutů promlčení a vydržení svědčí také fakt, že pro pozdějšího římského císaře Justiniána bylo charakteristické, že promlčení a vydržení stavěl vedle sebe jako pojmově a částečně také obsahově příbuzné jevy. Propojenost obou institutů dokazuje rovněž skutečnost, že zavedení obecné promlčecí lhůty žalob v římském právu zase na druhé straně způsobilo rozšíření institutu vydržení (*praescriptio longissimi temporis*), když se z promlčení římských žalob postupem času v římských municipálních statutech vyvinula také nová lhůta pro vydržení pozemků.⁵¹

Císař Justinián navíc pro některé případy zavedl delší promlčecí lhůtu v délce 40 let. Tato promlčecí lhůta se vztahovala zejména na žaloby kostelů a zbožných nadací. Dále se delší promlčecí lhůta uplatnila např. také u žalob týkajících se zástavního práva váz noucího na věci movité (*actio pignoratitia*) či nemovité (*actio hypothecaria*) proti dlužníku a jeho dědicům.⁵²

⁴⁹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990, s. 169.

⁵⁰ BÍLÝ, Jiří Libor. Římskoprávní prvky v moravském horenském právu. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 64.

⁵¹ BÍLÝ, Jiří Libor. Držba v právu moravských vinohradních hor. In SOUKUP, Ladislav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2009, s. 86.

⁵² VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. Praha: Melantrich, 1935, s. 118.

1.2.3 Běh promlčecí lhůty (*praescriptio interruptio, praescriptio dormit*)

Promlčecí lhůta pro podání žaloby dle římského práva začala běžet od okamžiku, kdy byla žaloba tzv. *nata*, tj. od okamžiku, kdy oprávněnému vznikl nárok.⁵³ Jednalo se o okamžik, kdy se žaloba „narodila“, tedy od kterého ji bylo možno podat na soud.⁵⁴ Co se týká obligačních práv (*actiones in personam*), nebyl-li u nich stanoven zvláštní čas splnění závazku, začínalo promlčení plynout již od samotného okamžiku uzavření smlouvy. Jestliže ale bylo příslušné obligační právo vázáno na splnění odkládací podmínky či uplynutí lhůty, začala promlčecí lhůta běžet teprve tehdy, když byla tato podmínka splněna nebo když taková lhůta prošla.⁵⁵

Pokud ale šlo o nároky z absolutních práv (*actiones in rem*), promlčení nezačalo běžet již vznikem nároku, ale teprve tehdy, když určitá osoba toto právo porušila. Např. u žaloby na vydání věci (*rei vindicatio*) začalo promlčení běžet až v okamžiku, kdy neoprávněná osoba převzala věc do držby.⁵⁶ Jestliže byla navíc žaloba podána ve stanovené lhůtě a v zahájeném řízení poté došlo k vydání odsuzujícího rozsudku, začínala běžet nová promlčecí lhůta, a to od posledního procesního úkonu učiněného v řízení, v němž byl rozsudek vydán.⁵⁷ Nárok z rozsudku vzniklý (*actio iudicati*) pak tedy podléhal nové promlčecí lhůtě v délce 30, popřípadě 40 let.⁵⁸

Jak ale upozorňoval L. Heyrovský, zakotvení promlčecí lhůty samo o sobě neznamenal, že by právo podat žalobu bylo předem omezeno na určitou dobu. Následky spjaté s promlčením mohly nastat teprve tehdy, pokud byla spolu s uplynutím promlčecí doby současně naplněna také vnější okolnost, tedy nečinnost (*iugis silentio*) po stanovenou dobu.⁵⁹

Jestliže ovšem v průběhu promlčecí lhůty došlo k výkonu žalovaného práva, docházelo k přetržení promlčení (*praescriptio interruptio*). Nezáleželo přitom na tom, zda k výkonu žalovaného práva došlo ze strany žalobce, typicky podáním žaloby či doručením žaloby žalovanému, nebo zda k výkonu práva došlo ze strany žalovaného, zejména přímým či nepřímým uznáním dluhu, např. zaplacením části pohledávky či zaplacením úroků.⁶⁰ Přetržení promlčení znamenalo, že zatím proběhlá promlčecí lhůta propadala a v případě budoucí nečinnosti by promlčení začínalo běžet znovu od začátku.⁶¹ Dosavadní nečinnost tedy nepůsobila žádné právní účinky.⁶²

⁵³ SOMMER: *Učebnice...díl I...*, s. 53.

⁵⁴ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 129.

⁵⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 1*. 7. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, 1929, s. 133.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ SOMMER: *Učebnice...díl I...*, s. 53.

⁵⁸ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 134.

⁵⁹ Tamtéž, s. 133.

⁶⁰ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 129.

⁶¹ Tamtéž, s. 130.

⁶² HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 134.

Od přetržení je třeba odlišovat stavení promlčení (*praescriptio dormit*), které spočívalo v tom, že pro určitou okolnost promlčecí lhůta nemohla začít běžet a pokud již promlčení běželo, nebylo možné v něm pokračovat. Pokud ale okolnost bránící běhu promlčecí lhůty odpadla, promlčení pak začalo opět běžet s tím, že pokračovalo v běhu promlčecí lhůty dosud uběhlé.⁶³ Odpadl-li tedy důvod stavení, promlčecí doba proběhlá před vznikem překážky, se započítala do promlčecí lhůty běžící po odpadnutí překážky. Ke stavení promlčení docházelo typicky pro nedospělost nebo nezletilost oprávněného nebo pro některé překážky dočasně bránící osobě v uplatnění nároku, např. lhůta k soupisu dědictví poskytnutá dědici zavázaného.⁶⁴ Jako specifické okolnosti způsobující stavení promlčení můžeme uvést tzv. příročí (*moratorium*), které mohl dostat dlužník od věřitele, či vpád nepřátel do římského státu.⁶⁵

1.2.4 Následky promlčení (*exceptio temporis*)

Pokud promlčecí lhůta proběhla v celé své délce a pokud byly splněny i další předpoklady promlčení, jako je zejména nečinnost oprávněného, promlčení vyvolávalo s ním spojené právní následky. Pro uplynutí promlčecí lhůty však bylo podle římského práva nezbytné, aby poslední den lhůty uplynul celý, nestačilo tedy, aby poslední den lhůty pouze započal (jako u vydržení).⁶⁶ Již podle římského práva den trval od půlnoci do půlnoci, musel tedy uběhnout až do půlnoci.⁶⁷

Podle římského práva pak mohly nastat dva právní účinky promlčení. V prvním případě promlčením žaloby docházelo k zániku žalovatelnosti, tedy k úplné ztrátě práva podat žalobu. Ve druhém případě oprávněnému i po uplynutí promlčecí lhůty právo podat žalobu zůstalo zachováno, žalovanému ale proti žalobě příslušela námitka promlčení (*exceptio temporis*).⁶⁸

U žalob z obligačních práv (*actiones in personam*) naopak docházelo vždy k naprosté ztrátě žalovatelnosti, neboť žaloba zcela vyčerpávala právo, na kterém spočívala. U žalob z absolutních práv (*actiones in rem*) docházelo ke ztrátě žalovatelnosti pouze vůči jednotlivým osobám, tj. vůči rušiteli práva a jeho právním nástupcům. Proti všem ostatním ale žalovatelnost zůstala u žalob z absolutních práv zachována.⁶⁹

⁶³ SOMMER: *Učebnice...díl I...*, s. 53.

⁶⁴ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 134.

⁶⁵ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 130.

⁶⁶ ŠKERŔÍKOVÁ, Jana. Čas v římském procesním právu. In HORÁK, Zboj; SKŘEJPEK, Michal (eds). *Římské právo a kodifikace: sborník příspěvků z vědecké konference konané na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 16. – 17. dubna 2010*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 70.

⁶⁷ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 113.

⁶⁸ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 134.

⁶⁹ Tamtéž.

Následky promlčení se tedy lišily podle povahy práva, které bylo předmětem žaloby. V případě *actiones in personam*, tedy u práv závazkových, docházelo k zániku samotného práva, které nezůstávalo ani v podobě naturální obligace. V případě *actiones in rem*, tedy u práv věcných, docházelo k zániku prosaditelnosti práva proti žalovanému a jeho dědicům, vůči třetím osobám ale právo trvalo i nadále, promlčením žaloby se ovšem stávalo relativně neplatným.⁷⁰ Jak uváděl např. J. Vážný, otázka, zda po promlčení obligační žaloby ještě existuje právo věřitele, je proto již pouze teoretická. Oproti tomu promlčení věcné žaloby samo o sobě ještě neznamená zánik věcného práva, pokud nejsou současně splněny podmínky pro vydržení tohoto práva.⁷¹

V justiniánském právu byl případ, kdy věřitel dopustil, aby se mu promlčela žaloba, zařazen mezi tzv. naturální obligace.⁷² Pokud dlužník na základě promlčené žaloby věřiteli dluh (*debitum*) dobrovolně splnil, nemohl se už domáhat vrácení takto poskytnutého plnění. Naturální obligace (*obligatio naturalis*) je tedy situace, kdy právní řád sice již věřiteli při vymáhání plnění neposkytuje součinnost a za splnění dluhu věřiteli neručí, pokud ale dlužník přesto z vlastní vůle dluh sám splní, nejde o bezdůvodné obohacení a věřitel si toto plnění může ponechat.⁷³

V souvislosti se vznikem naturální obligace v důsledku promlčené žaloby pak v římském právu mohly vznikat různé komplikované situace. Otázka např. vznikala v situaci, kdy došlo k promlčení hlavního závazku, na kterém vážlo zástavní právo. Římští právníci konstatovali, že fakt, že se hlavní obligace stala nevymahatelnou, tedy že přešla do stavu naturální obligace, sám o sobě ještě nepůsobil zánik zástavního práva na ní vážnoucího.⁷⁴ Právník Ulpianus v Digestech uváděl, že v případech, kdy vzniká naturální obligace, zástavní právo zůstává.⁷⁵

Další otázka vznikala např. v případě vztahu promlčené jistiny a úroků z ní vzniklých. Tuto otázku vyřešilo justiniánské právo, které zavedlo promlčení celého práva na jednotlivá plnění (*praescriptio totalis*). Podle této právní úpravy, pokud došlo k promlčení kapitálu, tak nebylo možné požadovat ani úroky z něho plynoucí.⁷⁶

Jestliže ovšem dlužník nebyl odhodlán věřiteli splnit dobrovolně, ale naopak se chtěl plnění z promlčené žaloby vyhnout a žalobě se bránit, příslušela mu námitka promlčení. Jak pravil římský právník Gaius, námitky (*exceptiones*) byly zavedeny na ochranu těch, kdo jsou žalováni.⁷⁷ Pojem *exceptio* bývá vykládán jako podmínka, která žalovaného buď odsouzení zcela zprošťuje

⁷⁰ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 130.

⁷¹ VÁŽNÝ: *Římský proces...*, s. 118.

⁷² KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 288.

⁷³ ŽIDLICKÁ, Michaela. *Římské právo*. Brno: Institut dalšího vzdělávání, 2002, s. 66.

⁷⁴ SKŘEJPEK, Michal a kol. *Římské právo v občanském zákoníku: komentář a prameny: věcná práva*. Praha: Auditorium, 2017, s. 297.

⁷⁵ Dig. 20, 1, 14, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 298.

⁷⁶ SOMMER: *Učebnice...díl I...*, s. 53.

⁷⁷ Gai. Inst. 4, 116. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 291.

nebo odsouzení alespoň určitým způsobem zmírňuje.⁷⁸ V případě promlčení žalovaný získával vůči promlčené žalobě námitku promlčení (*exceptio temporis*). U časově omezených žalob, které bylo možné podat ve lhůtě jednoho roku, se lišilo označení námitky promlčení (*praescriptio annalis*).⁷⁹ Žalovaný musel námitku promlčení výslovně vznést, soudce totiž k námitce promlčení nepřihlížel z úřední povinnosti (*ex officio*), ale výlučně na návrh zavázané strany (*ope exceptionis*).⁸⁰ Žalovaný se rovněž mohl námitku promlčení vzdát, nebylo ovšem možné námitku vyloučit či modifikovat dohodou stran.⁸¹

1.2.5 Vydržení svobody (*usucapio libertatis*)

V souvislosti s promlčením bych ještě uvedl také institut římského práva označovaný jako tzv. vydržení svobody (*usucapio libertatis*). Jde o institut týkající se zejména služebností (*servitutes*) a navzdory svému názvu se jedná o nástroj od vydržení značně odlišný, který má blíže spíše k promlčení. Ač k tomu označení svádí, účelem vydržení svobody totiž není založení věcného práva ve prospěch držitele (*praescriptio acquisitiva*), nýbrž naopak uplynutím stanovené doby toto věcné právo zrušit (*praescriptio extinctiva*), aniž by přitom jiné osobě dané věcné právo vzniklo.⁸² Zatímco u vydržení tedy dochází k zániku dosavadního práva a současně ke vzniku nového práva třetí osobě, u vydržení svobody dochází pouze k zániku dosavadního práva na úkor oprávněného z tohoto práva, přičemž žádné třetí osobě toto právo nevznikne.⁸³

Je ovšem třeba rozlišovat zánik služebností jejich pouhým nevykonáváním (*non utendo*) na straně jedné a zánik služebností vydržením svobody (*usucapio libertatis*) na straně druhé. Veškeré plní pozemkové služebnosti (*iura praediorum rusticorum*), jakož i osobní práva poživací (*usufructus*) a užívací (*usus*), zanikaly jejich nevykonáváním po stanovenou dobu, a to konkrétně po dobu 1 roku u věcí movitých a po dobu 2 let u věcí nemovitých.⁸⁴ Justiniánské právo pak tyto lhůty rozšířilo na 10 let mezi přítomnými (*inter praesentes*) a 20 let mezi nepřítomnými (*inter absentes*).⁸⁵ K zachování služebnosti ale nebylo nezbytné, aby oprávněný služebnost vykonával osobně. Pokud jde o osobní služebnosti (*servitutes personarum*), tak třeba poživací právo bylo zachováno i tím, že jej vykonával ten, komu oprávněný za úplatu postoupil výkon tohoto práva (např.

⁷⁸ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 45.

⁷⁹ FRÝDEK: *Kurs...*, s. 61.

⁸⁰ REBRO: *Římské právo...*, s. 111.

⁸¹ SOMMER: *Učebnice...díl I...*, s. 53.

⁸² BÉLOVSKÝ, Petr. *Usucapio: vydržení v římském právu*. Praha: Auditorium, 2018, s. 72.

⁸³ Tamtéž, s. 74.

⁸⁴ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 268.

⁸⁵ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 199.

nájemce či pachtýř).⁸⁶ Podle římského právníka Pomponia *usufructus* nezanikal ani v případě, kdy se manžel na delší dobu vzdálil z domu, ale požívací právo místo něj po dobu jeho nepřítomnosti vykonávala jeho žena, ba dokonce ani v případě, kdy žena sama odcestovala do cizí země a v domě zanechala své otroky, kteří požívací právo po tuto dobu vykonávali.⁸⁷ Pomponius tak rozšířil výkon požívacího práva i na osoby, které bychom dnešní terminologií nazvali jako tzv. osoby blízké, které oprávněného v jeho nepřítomnosti ve výkonu služebnosti zastupovaly.⁸⁸

Ani zánik služebností jejich pouhým nevykonáváním tedy nebyl až tak snadný, jak by se na první pohled mohlo zdát. Postačilo jejich vykonávání jinou osobou a k jejich zániku nedošlo. U pozemkových služebností (*servitutes rerum*) dokonce stačilo, aby se kdokoliv choval tak, jako by služebnost vykonával, tedy aby např. něco na panující pozemek dopravil. Práva k bytu (*habitatio*) či práva k službám otroků nebo hospodářských zvířat (*operae*) navíc nevykonáváním nezanikala vůbec.⁸⁹

Domovní pozemkové služebnosti (*iura praediorum urbanorum*) ovšem nezanikaly pouhým nevykonáváním, ale prostřednictvím již zmiňovaného vydržení svobody (*usucapio libertatis*), které spočívalo jednak v nevykonávání služebnosti a současně v tom, že služební pozemek byl lidskou činností uveden do stavu odporujícího služebnosti po stanovenou dobu, např. zazděním otvorů ve služební zdi určené pro trámy (*servitus tigni immittendi*). Lhůty pro vydržení svobody byly stejné jako pro zánik služebností jejich nevykonáváním, tedy původně 1 rok pro movité věci a 2 roky pro nemovitosti, za Justiniána pak 10 let mezi přítomnými a 20 let mezi nepřítomnými.⁹⁰

Jestliže tedy na služebním pozemku byla zřízena např. výše uvedená služebnost *servitus tigni immittendi*, vydržení svobody nastávalo nejen na základě toho, že vlastník panujícího pozemku nevyužil své možnosti dané služebností, tedy vložení trámů do sousedovy zdi, ale současně musela nastat další okolnost, tj. zazdění otvorů pro vložení trámů sousedem, přičemž služební zeď musela v tomto stavu zůstat po stanovenou dobu, tedy nejméně 2 roky.⁹¹

Toto pravidlo se vztahovalo i na tzv. negativní služebnosti, jako příklad můžeme uvést zákaz vystavět stavbu, která by bránila v průchodu světla na panující pozemek (*servitus minibus officiatur*). Taková služebnost zanikala vydržením svobody, pokud vlastník panujícího pozemku své možnosti dané služebností, tedy výhledu, nevyužíval, např. tím, že si zatemnil okna domu,

⁸⁶ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 268.

⁸⁷ Dig. 7, 4, 22. Citováno dle českého překladu obsaženého v BUBELOVÁ, Kamila. Odras změn v pojmání usufruktu – od římského práva ke Všeobecnému občanskému zákoníku. In DVORÁK, Jan; MALÝ, Karel (eds). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 580.

⁸⁸ BUBELOVÁ: *Odras...*, s. 580.

⁸⁹ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 199.

⁹⁰ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 268.

⁹¹ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 73.

a současně pokud vlastník služebného pozemku postavil stavbu, která bránila pronikání světla na panující pozemek, přičemž tento stav musel přetrvat po dobu alespoň 2 let.⁹²

Jak ale varoval římský právník Papinianus, stav v rozporu s výkonem služebnosti nesměl vycházet ze souhlasu vlastníka panujícího pozemku, v takovém případě by k vydržení svobody nedošlo.⁹³ A konečně je třeba vzpomenout také na myšlenku L. Heyrovského, který zdůrazňoval, že „*má se též přičiniti, aby práva spojená s věcí služebnou se nepromlčela a k ní žádná práva nebyla vydržena*“.⁹⁴

Institut *usucapio libertatis* se ale nevyskytoval pouze u služebností. Jako další příklad můžeme uvést vydržení svobody týkající se zástavního práva. Jestliže vlastník nebo držitel v dobré víře (*bona fidei possessor*) držel předmět zástavy bez vědomosti o jejím zatížení, pak ve lhůtě 10 let mezi přítomnými nebo ve lhůtě 20 let, byl-li zástavní věřitel nepřítomen, došlo k vydržení svobody vlastnického práva, a současně tedy k zániku zástavního práva.⁹⁵ Takto ale nikdy nemohl vydržet dlužník, zástavce, ani jejich dědicové.⁹⁶ Od vydržení svobody vlastnického práva je ale třeba odlišovat situaci, kdy zástavce (*fiduciant*) vydržel nazpět své vlastnické právo k předmětu zástavy (*usureceptio fiduciae*), k čemuž postačilo uplynutí vydržecí doby, a to dokonce bez ohledu na to, jak byla držba získána.⁹⁷

⁹² BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 73.

⁹³ Dig. 8, 4, 17. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 74.

⁹⁴ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 262.

⁹⁵ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 300.

⁹⁶ KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 264.

⁹⁷ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 204.

1.3 Promlčení v ABGB

Právní úprava promlčení prošla od dob římského práva dalším vývojem, kterému se zde však z důvodu limitace diplomové práce nemůžeme věnovat. Pokud tedy překleneme toto historické období, dostaneme se do časů existence Rakouského císařství. Tehdejší právní úpravou občanského práva byl obecný zákoník občanský z roku 1811, známý spíše jako ABGB, který nakonec na českém území platil až do 31. prosince roku 1950.⁹⁸

Promlčení bylo v ABGB definováno jako ztráta práva, které nebylo vykonáno po zákonem vymezený čas (§ 1451). Promlčení bylo možné vůči právu jakékoliv soukromé osoby způsobilé samostatně vykonávat svá práva. Vůči určitým osobám, např. proti chráněncům či poručencům, jakož i proti církvím, obcím a jiným právnickým osobám, však mohlo dojít k promlčení jen za zákonem stanovených omezení (§ 1454).

1.3.1 Předmět promlčení

Předmět promlčení nebyl nijak specifikován, ABGB pouze uváděl, že „*čeho lze nabytí, to lze i vydržeti*“ (§ 1455 věta první). Promlčení však nepodléhala práva člověka nad jeho činy a nad jeho vlastnictvím, třeba právo kupovat zboží tady nebo jinde, užívat svou vodu apod. (§ 1459 věta první). Promlčení nepodléhala ani práva osobní, např. práva manžela, otce či dítěte (§ 1458). Promlčení naopak podléhala např. práva vůči třetím osobám, právo služebnosti, pohledávky nebo žaloba na náhradu škody.

Nepromlčovaly se závazky založené na rodinném právu, jakož i jiné osobní závazky, např. poskytovat dětem nezbytnou výživu, ani osobní práva, jako třeba právo na rozdělení společné věci či právo na určení hranic pozemku (§ 1481). K promlčení rovněž nemohlo dojít u práva vykonat své právo na cizím pozemku či práva příslušejícímu proti členům obce (§ 1482). Zástavní právo nemohlo být promlčeno, pokud měl větitel zástavu u sebe. Nepromlčené ale zůstalo rovněž dlužníkovo právo na vyplacení zástavy. Jestliže však zajištěná pohledávka převyšovala cenu samotné zástavy, mohla zatím promlčením zaniknout (§ 1483).

⁹⁸ PETR, Bohuslav. *Nabývání vlastnictví originárním způsobem*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 47.

1.3.2 Promlčecí lhůta

Co se týká promlčecí doby, ABGB stanovoval, že k promlčení postačí 30leté neužívání práva, které mohlo být vykonáváno (§ 1478). Další ustanovení výslovně upravovalo práva vůči třetím osobám, která se promlčovala rovněž v promlčecí lhůtě 30 let, bez ohledu na to, zda byla zapsána ve veřejných knihách či nikoliv (§ 1479). Pohledávky z ročních platů, úroků, rent, vyživovacích či výměnkových příspěvků se promlčovaly v promlčecí lhůtě 3 let. Samotné právo se však promlčelo až za 30 let (§ 1480).

ABGB dále v některých případech stanovoval zvláštní dobu promlčení, když uváděl, že za 3 roky se promlčují např. pohledávky na dodání věcí či provedení prací, za stravování, ošetřování, léčení, vychovávání nebo vyučování, jakož i pohledávky nájemného a pachtovného (§ 1486). Za 3 roky se promlčovala rovněž práva zavrhnout poslední pořízení, žádat o povinný díl nebo odvolat dar pro nevděk obdarovaného (§ 1487). Právo služebnosti se promlčovalo neužíváním po dobu 3 let (§ 1488). Obecná promlčecí lhůta se tedy použila pouze tam, kde zákon nestanovil kratší doby (§ 1485).

Žaloba na náhradu škody se promlčovala ve lhůtě 3 let od okamžiku, kdy se poškozený dozvěděl o škodě a o osobě škůdce, a to zcela nezávisle na tom, zda šlo o škodu smluvní či mimosmluvní. Pokud se poškozený o škodě či osobě škůdce nedozvěděl, pak se žalobní právo promlčelo nejpozději uplynutím 30 let od okamžiku, kdy škoda vznikla (§ 1489).

Žaloba pro urážku na cti spočívající v urážce slovy, spisy nebo posuňky, se promlčovala za 1 rok. Žaloba pro urážku na cti spočívající ve skutcích se však promlčovala až za 3 roky (§ 1490). Práva, která bylo možné vykonat jen zřídka, se promlčovala během promlčecí doby 30 let, pokud během této doby nebylo využito tří příležitostí toto právo vykonat (§ 1484). Dle ABGB šlo např. o právo zadávat tzv. prebendu, tedy jakýsi pevný příjem držiteli vysokého úřadu (§ 1471).

1.3.3 Běh promlčecí lhůty

ABGB znal také možnost zastavení promlčení. Proti osobám, které nebyly způsobilé spravovat svá práva samostatně pro nedostatek duševních sil, jakož i proti nezletilým, šíleným nebo blbým, nemohla promlčecí doba začít běžet, dokud těmto osobám nebyl ustanoven zákonný zástupce. Pokud již promlčecí doba začala běžet, pak sice promlčecí doba probíhala dál, k promlčení ale nemohlo dojít dříve než za 2 roky po odpadnutí překážky (§ 1494).

Rovněž mezi manžely, jakož i mezi dětmi a jejich rodiči nebo poručníky, nemohla promlčecí doba začít běžet, a jestliže již běžet začala, tak nemohla ve svém běhu pokračovat

(§ 1495). Také pokud byla osoba nepřítomná v důsledku civilních nebo válečných služeb, docházelo k zastavení promlčení (§ 1496).

ABGB znal také institut přetržení (přerušeni) promlčení. Promlčecí lhůta se podle ABGB přetrhla, pokud osoba výslovně nebo mlčky uznala právo druhého, nebo pokud byla oprávněným podána žaloba a v soudním řízení řádně postupoval. Pokud však oprávněný s žalobou neuspěl, pokládalo se promlčení za nepřetržené (§ 1497). Zvláštní pravidlo pak řešilo situaci, když byl někdo ve společenství s osobou, která podle zákona požívala výhody. V takovém případě se mu dostalo stejné výhody jako osobě danou výhodou požívající. Jednou z takových výhod, byla výhoda delší promlčecí lhůty (§ 1473).

1.3.4 Námitka promlčení

Již ABGB byl založen na konstrukci námitky promlčení. ABGB stanovoval, že k promlčení nebude bez námitky stran přihlíženo pouze z moci úřední (§ 1501). Promlčení se dále nebylo možné předem vzdát, nebylo ani možné ujednat delší promlčecí lhůtu než stanovenou zákonem (§ 1502). ABGB také uváděl jako jeden z účinků promlčení možnost zavázaného po uplynutí promlčecí doby požádat o výmaz svého závazku z veřejných knih nebo se alespoň domáhat prohlášení, že právo přiznané oprávněnému, jakož i veškeré o něm vydané listiny, pozbývají platnosti (§ 1499).

1.4 Promlčení ve VN 1937

Po vzniku Československa došlo k převzetí rakouské právní úpravy do československého právního řádu. Teprve na přelomu let 1936 a 1937 došlo k vypracování vládního návrhu nového československého občanského zákoníku. Ač byl návrh na tehdejší dobu poměrně precizní, k jeho přijetí v důsledku následujících historických událostí nedošlo. Přestože tento návrh nikdy nebyl schválen, stal se však inspirací pro budoucí právní úpravy v českých zemích. Proto se tomuto významnému zdroji budu věnovat i ve své diplomové práci.

Jako tomu bylo v ABGB, tak také v meziválečném návrhu československého občanského zákoníku můžeme nalézt římskoprávní prvky. Tento návrh, také nazývaný jako Osnova, měl podstatný vliv na pozdější kodifikace občanského práva, OZ 2012 nevyjímaje.⁹⁹ Stejně jako v ABGB bylo i ve VN 1937 promlčení a vydržení upraveno společně, a to v hlavě 47, tedy na úplném konci vládního návrhu (§ 1321–1369).

Co se týká samotné podstaty promlčení, tak VN 1937 uvádí, že pokud nebude v promlčecí době uplatněn nárok na vydání věci, pak vlastnické právo k věci zanikne (§ 1335). Z této dikce příslušného ustanovení by se mohlo zdát, že zákonodárce ve VN 1937 nerozlišuje mezi promlčením a prekluzí, neboť uvádí, že promlčením nezaniká pouze nárok, což by ztěžovalo případnou žalovatelnost, ale výslovně stanovuje, že promlčením zaniká samotné vlastnické právo k věci, což v předchozích i následujících občanských zákonících vyjadřuje podstatu prekluze.

Pravděpodobně jde ale spíše o nesprávně použitou terminologii než o úmysl zákonodárce změnit zavedenou podstatu promlčení. Tomuto závěru nasvědčují i některá další ustanovení VN 1937, která již hovoří o zániku nároku (§ 1352, § 1353 či § 1356), nikoliv o zániku samotného práva. Podpůrným argumentem pro tento názor je rovněž nutnost uplatnit námitku promlčení, neboť dle VN 1937 se k promlčení přihlíží pouze tehdy, pokud se ho dovolává strana (§ 1367). Oproti tomu k prekluzi je nutné přihlížet z úřední povinnosti.

⁹⁹ DAJCZAK, Wojciech; GIARO, Tomasz; LONGSHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské: základy soukromého práva*. České vydání: DOSTALÍK, Petr. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 31.

1.4.1 Předmět promlčení

VN 1937 umožňuje nejen promlčení vlastnického práva k věci, ale také třeba promlčení pohledávky (§ 1337). Zákon stanovuje zvláštní pravidla v případě promlčení již vykonatelné pohledávky (§ 1354). Promlčením však nezanikají pohledávky na výživné v rámci rodiny (§ 1339). Promlčení neběží ani mezi nerozvedenými manžely, ani mezi dětmi a jejich rodiči, poručníky nebo opatrovníky (§ 1360).

Dle VN 1937 se promlčují také služebnosti (§ 1351), nárok na náhradu škody (§ 1352) nebo právo zatěžující jinou osobu (§ 1336), a to bez ohledu na to, zda je zapsáno do veřejných knih či nikoliv. VN 1937 však také výslovně stanovuje výjimky z promlčení, když upozorňuje, že se nepromlčuje právo na rozdělení společné věci, na obnovu a úpravu hranic, na zřízení nezbytné cesty, na vykoupení reálného břemene, či právo domáhat se prohlášení pořízení pro případ smrti za neplatné (§ 1340). Za zákonem stanovených předpokladů promlčením nezaniká ani zástavní (§ 1342) nebo zadržovací (§ 1343) právo.

1.4.2 Promlčecí lhůta

Pokud jde o promlčecí dobu, VN 1937 překvapivě stanovuje poměrně dlouhou promlčecí dobu v délce 30 let (§ 1344). Z této obecné promlčecí lhůty ale dále stanovuje řadu výjimek. VN 1937 explicitně uvádí, že tato promlčecí doba platí pouze tehdy, nejsou-li zákonem uvedeny jiné doby (§ 1355). Po 3 letech se promlčují pohledávky na dodání věcí, provedení prací, stravování či pohledávky nájemného a pachtovného, anebo platů a jiných výdajů ze smluv o práci (§ 1348).

Za 3 roky se dle VN 1937 promlčí také právo odvolat dar pro nevděk obdarovaného, odporovat rozdělení společné věci, domáhat se jiného určení hranic nebo právo domáhat se zrušení smlouvy (§ 1349). Služebnost se promlčí, nedomáhá-li se oprávněná osoba svého práva do 3 let (§ 1351). Také právo na náhradu škody se promlčuje ve 3 letech od okamžiku, kdy se poškozený dozví, jaká a kým mu byla způsobena škoda. Pokud se poškozený o škodě nedozví, zanikne nárok po uplynutí 30 let (§ 1352). Zde tedy zákonodárce rozlišuje mezi subjektivní a objektivní lhůtou.

Závěrem lze tedy k promlčecí době ve VN 1937 podotknout, že ačkoliv zákonodárce stanovuje obecnou promlčecí dobu v délce 30 let, v praxi bychom se s ní setkali spíše ojediněle, neboť VN 1937 uvádí řadu výjimek, nejčastěji s délkou promlčecí doby v délce 3 let, které by měly před obecnou promlčecí dobou přednost.

1.4.3 Běh promlčecí lhůty

VN 1937 obsahuje některá společná ustanovení vztahující se na promlčení i vydržení. Co zde bude uvedeno o promlčení, platí tedy obdobně i pro vydržení. Nejprve zákonodárce uvádí případy stavení promlčecí (respektive vydržecí) lhůty.

Promlčecí lhůta se v případě nezletilých, choromyslných a slabomyslných staví, a to až do okamžiku, než pomine překážka, tedy dokud nebude taková osoba zastoupena řádným zástupcem (§ 1358). Pokud promlčení začalo běžet mezi osobami, které se poté staly manžely, pak se promlčecí lhůta okamžikem vzniku manželství staví a promlčení po dobu trvání manželství již dále neprobíhá (§ 1360). Zvláštním případem stavení promlčecí lhůty je situace, kdy se někdo zdržuje mimo hranice českého státu z důvodu veřejné služby, pak ani po tuto dobu promlčecí doba neběží (§ 1361).

Následně VN 1937 vymezuje, ve kterých situacích dochází k přerušení promlčecí (respektive vydržecí) lhůty. Běh promlčecí doby se přerušuje v okamžiku, kdy oprávněná osoba druhou stranu žaluje. Obdobně dochází k přerušení promlčení v případě zahájení řízení z moci úřední (§ 1362). Promlčecí lhůta se přerušuje i knihovním zápisem práva, které by promlčením bylo zkráceno (§ 1364).

1.4.4 Námitka promlčení

Jak už bylo zmíněno výše, dle VN 1937 se k promlčení přihlíží pouze tehdy, pokud se ho dovolává strana sporu (§ 1367). Nově VN 1937 mimo to uvádí, že pokud uplyne promlčecí doba, platí, pokud zákon nestanoví jinak, o promlčení námitky totéž, co o promlčení práva (§ 1369).

Zákonodárce dále staví na jisto, že promlčení se nelze vzdát, a to ani předem, strany si však mohou ujednat delší promlčecí dobu, než jaká je vyměřena zákonem (§ 1368). Jako jeden z právních následků promlčení (respektive vydržení) pak zakotvuje právo strany domáhat se, aby knihovní stav byl uveden do souladu se skutečným, tedy právním, stavem (§ 1365).

1.5 Promlčení v OZ 1950

Poválečné osvobozené Československo ve svém právním řádu navázalo na období první republiky, tedy na právní stav, který byl v českých zemích před podepsáním Mnichovské dohody. I nadále proto na našem území platil několikrát novelizovaný ABGB. Postupem času však v důsledku změn politického režimu začal i náš právní řád zaznamenávat zásadní změny, které se výrazně projeví také v občanském právu.¹⁰⁰

V červnu roku 1948 vznesl čerstvě zvolený československý prezident Klement Gottwald požadavek zavést nový právní řád, který měl nahradit „*nemožný stav, kdy u nás platí zákony z doby Marie Terezie*“.¹⁰¹ Kodifikační práce vyústily v roce 1950 v přijetí nového československého občanského zákoníku, označovaného také jako tzv. střední kodex či střední občanský zákoník.

Promlčení bylo upraveno v hlavě šesté OZ 1950 (§ 86–99). Právní úprava byla značně zredukována, proto v OZ 1950 můžeme najít jen pár základních ustanovení. Základní podstata promlčení se nezměnila, OZ 1950 shodně s předchozími úpravami uvádí, že k promlčení práva dojde, jestliže nebude vykonáno v zákonem stanovené době (§ 86).

1.5.1 Předmět promlčení

Předmět promlčení v OZ 1950 nebyl výslovně vyjádřen, téměř bezvýjimečně však promlčení podléhala práva vůči třetím osobám.¹⁰² OZ 1950 výslovně vyjmenovával také práva, která nemohou být předmětem promlčení, když stanovoval, že se nepromlčují osobní práva z rodinných poměrů a nezczitelná práva socialistických právních osob (§ 87).

Promlčitelnost vlastnictví byla limitována, když bylo zakotveno, že vlastnické právo se nepromlčí, dokud ho někdo jiný nenabude vydržením (§ 88). To je ve vztahu promlčení a vydržení legislativní novinka, kdy promlčení práva jedné osoby zákonodárce podmiňuje vydržením téhož práva jinou osobou.

¹⁰⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy 1811, 1950, 1964*. Brno: Doplněk, 1993, s. 26.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 27.

¹⁰² WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 22.

1.5.2 Promlčecí lhůta

Pokud jde o promlčecí lhůtu, obecná promlčecí lhůta byla v OZ 1950 stanovena v délce 3 let (§ 90). Z této promlčecí doby ale OZ 1950 dále uváděl výjimky. Např. tzv. zaknihovaná práva, tj. práva zapsaná v pozemkové nebo železniční knize, dále nároky, které byly přiznány pravomocným rozhodnutím soudu, úřadu či jiného orgánu veřejné správy, jakož i dlužníkem uznané pohledávky, se promlčovaly v promlčecí době 10 let (§ 91 odst. 1). OZ 1950 rovněž postavil na jisto, že práva odpovídající věcnému břemenu či pohledávky na opětuující se plnění se promlčí vždy za 3 roky (§ 91 odst. 2).

Další zvláštní ustanovení se týká nároků vůči prokuristovi z jednání proti zákazů soutěže, které se podle OZ 1950 promlčí 6 měsíců poté, kdy se podnik o tomto zakázaném jednání dozví, nejpozději však po 3 letech poté, kdy k jednání došlo (§ 92). Zde tedy zákonodárce rozlišuje mezi subjektivní a objektivní lhůtou. Obdobná úprava byla v OZ 1950 stanovena pro nároky podle ustanovení o nekalé soutěži, které se promlčely za 6 měsíců od okamžiku, kdy se oprávněný dozvěděl o nekalosoutěžním jednání či o vzniklé škodě a povinné osobě, nejpozději však za 3 roky od okamžiku, kdy k tomuto jednání došlo (§ 93).

1.5.3 Běh promlčecí lhůty

OZ 1950 určoval počátek běhu promlčecí doby tak, že promlčecí doba začala běžet od okamžiku, kdy mohlo být právo poprvé vykonáno (§ 89). OZ 1950 také explicitně zakotvil, že běh promlčecí doby není dotčen ani změnou osob, jichž se promlčení týká (§ 94).

Zvláštní pravidla pro běh promlčecí lhůty v OZ 1950 se týkají osob, které musí mít zákonného zástupce. U těchto osob běh promlčecí lhůty nezačíná, dokud jim nebude zákonný zástupce ustanoven. Pokud již u takové osoby promlčení započalo, běh promlčecí lhůty probíhá i nadále, nemůže však skončit, dokud neuplyne 1 rok od okamžiku, kdy byl této osobě ustanoven zákonný zástupce nebo kdy překážka jinak pominula, tedy např. tehdy, kdy nezletilá osoba nabyla zletilosti (§ 95). Jestliže by v takovém případě jinak běžela promlčecí doba kratší než 1 rok, platí však tato kratší promlčecí doba místo uvedené doby 1 roku (§ 96). Tato úprava je změnou oproti VN 1937, ve kterém u takových osob docházelo ke stavení promlčecí doby (§ 1358). Podle OZ 1950 ke stavení promlčecí lhůty nedochází a promlčení běží i nadále, důsledek je však v závěru obdobný, neboť k promlčení nemůže dojít dřív než po zmíněném 1 roce po odpadnutí překážky.

OZ 1950 dále stanovuje, že mezi manžely, jakož i mezi dětmi a jejich zákonnými zástupci, běh promlčecí lhůty ani nezačíná a pokud již běh započal, pak promlčení dále neprobíhá (§ 96). Obdobné ustanovení bylo obsaženo rovněž ve VN 1937 (§ 1360).

Další ustanovení se vztahuje na situace, kdy se osoba v promlčecí době domáhá svého nároku u soudu a v soudním řízení náležitě pokračuje. V takovém případě promlčení nemůže skončit, dokud soudní řízení trvá. To platí obdobně, jde-li o jiné úkony vedoucí k uspokojení nároku nebo o řízení z moci úřední (§ 97). Podobné ustanovení obsahoval také VN 1937, kde zahájení soudního řízení či řízení z moci úřední vedlo k přerušení promlčení (§ 1362).

OZ 1950 dále také uvádí, že bude-li nárok osobě pravomocným rozhodnutím soudu, úřadu nebo jiného orgánu veřejné správy přiznán, anebo uzná-li druhá strana svůj závazek před uplynutím promlčecí doby, začíná od tohoto okamžiku běžet nová promlčecí doba (§ 98).

1.5.4 Námitka promlčení

V OZ 1950 zůstala zachována i námitka promlčení, promlčené právo totiž nebylo možné uplatnit, pokud se druhá strana promlčení dovolala (§ 86). Promlčení se podle OZ 1950 rovněž nelze předem vzdát (§ 99), shodně jako ve VN 1937 (§ 1368).

Podle OZ 1950 nelze ani ujednat delší promlčecí dobu, než jaká je stanovena zákonem (§ 99). To je naopak rozdíl oproti VN 1937, který ujednání delší, než zákonem vyměřené promlčecí doby stranám umožňoval (§ 1368).

1.6 Promlčení v OZ 1964

Koncem padesátých let dvacátého století se poukazovalo na to, že občanský zákoník neodráží současné poměry a vztahy ve společnosti, které se vytvořily v době socialismu. Začalo se tak přemýšlet nad přípravou a přijetím nového občanskoprávního kodexu.¹⁰³ Výsledkem byl právě občanský zákoník z roku 1964. OZ 1964 se omezil pouze na úpravu „společenských“ osobních a majetkových vztahů, které vznikaly v rámci uspokojování osobních potřeb. Šlo o tzv. užší pojetí občanského zákoníku.

Tím byla v našich zemích dovršena dezintegrace soukromoprávního řádu, která začala po roce 1948. Socialistický občanský zákoník již tedy nebyl jednotný kodex regulující veškeré soukromoprávní poměry. Naopak, OZ 1964 upravoval pouze základní občanskoprávní vztahy. Zbývající společenské poměry pak byly legislativně regulovány v jiných zákonech. Jednalo se např. o oblast práva rodinného, pracovního či obchodního.¹⁰⁴ Vedle OZ 1964 tak vznikl zákon o rodině¹⁰⁵, zákoník práce¹⁰⁶, hospodářský zákoník¹⁰⁷ či zákoník mezinárodního obchodu¹⁰⁸.

OZ 1964 byl mnohokrát doplňován a novelizován. Výraznější proměny OZ 1964 zaznamenal zejména v důsledků novelizací v letech 1982 a 1991. Můžeme tak rozlišovat tři základní období platnosti OZ 1964, ve kterých se lišila jeho podoba. První období bylo od okamžiku nabytí účinnosti OZ 1964, tj. od 1. 4. 1964 do 31. 3. 1982. K významné novelizaci pak došlo v roce 1982¹⁰⁹, následovalo období od 1. 4. 1982 do 31. 12. 1991. Nejvýznamněji OZ 1964 změnila novelizace po listopadu 1989, zejména pak tzv. velká novela občanského zákoníku¹¹⁰, po níž přišlo poslední období „života“ OZ 1964 od 1. 1. 1992 do 31. 12. 2013, tedy až do okamžiku, kdy nabyl účinnosti OZ 2012. Právní úprava promlčení se v důsledku zmíněných novelizací od nabytí účinnosti v roce 1964 zásadně nezměnila, provedené novely však výrazně ovlivnily vývoj právní úpravy vydržení (k tomu blíže kapitola 2.6).

Promlčení bylo v OZ 1964 upraveno v hlavě osmé (§ 100–114). Podstata promlčení se nezměnila, OZ 1964 shodně s předchozími právními úpravami uváděl, že k promlčení práva dojde, jestliže nebude vykonáno v zákonem stanovené době (§ 100).

¹⁰³ SCHELLEOVÁ: *Civilní kodexy...*, s. 32.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 89/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2014.

¹⁰⁶ Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění zákona č. 262/2006 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2007.

¹⁰⁷ Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění zákona č. 513/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

¹⁰⁸ Zákon č. 101/1963 Sb., zákon o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku, ve znění zákona č. 513/1992 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

¹⁰⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 131/1982 Sb. účinném ke dni 1. dubna 1982.

¹¹⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

1.6.1 Předmět promlčení

Jde-li o předmět promlčení, promlčovala se veškerá majetková práva kromě vlastnického práva (§ 100 odst. 1). Vlastnické právo se tedy dle OZ 1964 nepromlčuje, ale jiná majetková práva ano. Promlčení tak typicky podléhala věcná práva, např. věcná břemena¹¹¹, ale také různá jiná majetková práva jako např. právo dovolat se relativní neplatnosti, právo odstoupit od smlouvy či právo domáhat se vrácení daru.¹¹² Na druhé straně z dikce příslušného ustanovení *a contrario* vyplývá, že jiná, než majetková práva se nepromlčují. Nepromlčují se tak např. osobní autorská práva či práva tvořící součást ochrany osobnosti.¹¹³

OZ 1964 dále stavěl na jisto, že zástavní práva se promlčují, nepromlčí se však dříve než samotná zajištěná pohledávka (§ 100 odst. 2). Aby tedy mohlo dojít k promlčení zástavního práva, muselo nejdříve dojít k promlčení zástavním právem zajištěné pohledávky.¹¹⁴ Někteří autoři, např. J. Lasák, neshledávali tuto právní úpravu „*příliš šťastnou*“ a navrhovali změnu právních následků promlčení zástavních práv buď tak, aby promlčením zástavní právo zaniklo automaticky nebo aby zde byla možnost vznést námitku promlčení, která by zakládala zánik promlčeného zástavního práva na základě konstitutivního rozhodnutí soudu.¹¹⁵ P. Baudyš k této problematice rovněž podotkl, že by za nejvhodnější považoval návrat k úpravě obsažené v ABGB, podle které promlčením zástavní právo zanikalo, s tím, že plnění z promlčeného práva nebylo bezdůvodným obohacením.¹¹⁶

Dále OZ 1964 zakotvil, že práva z vkladů na vkladních knížkách a na běžných účtech se nepromlčují, pokud trvá vkladový vztah (§ 100 odst. 3). Podle tohoto ustanovení se tedy po dobu trvání vkladového vztahu nepromlčovaly vklady na vkladních knížkách. Rovněž se po tuto dobu nepromlčovaly ani vklady na běžných účtech. Z kontextu vyplývá, že zákonodárce měl na mysli běžné účty u peněžních ústavů.¹¹⁷ Později však běžné bankovní účty upravil ObchZ (§ 708–715a) a právní úprava obsažená v OZ 1964 tím byla v tomto směru nahrazena.

¹¹¹ LASÁK, Jan; VYHNÁNEK, Ladislav. Nesnesitelná těžkost existence promlčených zástavních práv aneb první pokus o výkřik. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 1, s. 22.

¹¹² FIALA, Josef. In FIALA, Josef; KINDL, Milan a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. 1. díl (§ 1 až 487)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 324.

¹¹³ KNAPP, Viktor a kol. *Občanské právo hmotné: svazek I*. Praha: Codex, 1997, s. 184.

¹¹⁴ PELECH, Josef. Pár poznámek k promlčení zástavního práva a jím zajištěné pohledávky z pohledu de lege lata a de lege ferenda. *Právní rozhledy*, roč. 18, č. 8, s. 295.

¹¹⁵ LASÁK: Nesnesitelná těžkost..., s. 27.

¹¹⁶ BAUDYŠ, Petr. K promlčení zástavního práva. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 7, s. 261.

¹¹⁷ KNAPP: *Občanské právo...*, s. 185.

1.6.2 Promlčecí lhůta

Pokud jde o promlčecí dobu, OZ 1964 stanovil délku obecné promlčecí doby na 3 roky (§ 100 odst. 1). U některých práv ale OZ 1964 zakotvoval odchylky oproti obecné úpravě. Např. právo na náhradu škody se promlčovalo v promlčecí lhůtě 2 let, která začínala běžet až ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé škodě a o osobě, která za škodu odpovídá (§ 106 odst. 1). Nejpozději se právo na náhradu škody mohlo promlčet za 3 roky a šlo-li o škodu, která byla způsobena úmyslně, pak za 10 let ode dne, kdy došlo ke škodní události. To však neplatilo u škody vzniklé na zdraví (§ 106 odst. 2)

Právě zde, u práva na náhradu škody, bych se také pozastavil nad typy promlčecích lhůt. Rozlišují se totiž dva typy promlčecích lhůt, a to lhůta subjektivní a lhůta objektivní. Příslušné ustanovení OZ 1964 právě oba typy lhůt obsahuje. Pokud jde o subjektivní lhůtu, v tomto případě přesněji řečeno lhůtu se subjektivně stanoveným počátkem¹¹⁸, vychází OZ 1964 ze znalosti dvou předpokladů odpovědnosti za škodu, a to vědomosti o škodě a o osobě odpovědné za škodu. Osoba odpovědná za škodu však nemusí být nutně vždy škůdcem, zjišťování v tomto případě proto může být někdy problematické.¹¹⁹

Zvláštní pravidla byla navíc vytvořena pro škodu vzniklou porušením právní povinnosti tzv. korupčním jednáním. V takových případech běžela promlčecí lhůta v délce 3 let ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o škodě, nejpozději se však právo na náhradu škody mohlo promlčet za 10 let ode dne, kdy ke korupčnímu jednání došlo (§ 106 odst. 3).

Další specifický postup byl stanoven v případě práva na vydání plnění z bezdůvodného obohacení. Právo na vydání bezdůvodného obohacení se promlčelo za 2 roky ode dne, kdy se oprávněný dozvěděl o vzniku bezdůvodného obohacení a také o osobě, která se na jeho úkor neoprávněně obohatila (§ 107 odst. 1). Nejpozději se však právo na vydání bezdůvodného obohacení mohlo promlčet za 3 roky a šlo-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, pak nejpozději za 10 let ode dne, kdy ke vzniku bezdůvodného obohacení došlo (§ 107 odst. 2).

Práva vzniklá z přepravy se promlčovala za 1 rok. Výjimkou byla práva na náhradu škody vzniklá při přepravě osob (§ 108). Práva odpovídající věcnému břemenu se promlčela, pokud věcné břemeno nebylo vykonáváno po dobu 10 let (§ 109). Právo, které bylo osobě přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, se promlčovalo za 10 let ode dne, kdy měla být povinnost podle daného rozhodnutí splněna. Právo, které bylo písemně uznáno dlužníkem, se promlčovalo za 10 let ode dne, kdy k uznání došlo (§ 110 odst. 1).

¹¹⁸ TICHÝ, Luboš. K subjektivnímu počátku promlčecí doby. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 19, s. 703.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 705.

Úroky a jiná opětuující se plnění se promlčovala za 3 roky. Jestliže však šlo o práva, která byla přiznána pravomocně či uznána písemně, platila tato promlčecí doba jen pro ty úroky, respektive opětuující se plnění, u nichž nastala splatnost až po právní moci takového rozhodnutí, respektive po uznání (§ 110 odst. 3). V souvislosti s tímto ustanovením vznikaly pochybnosti, zda se vztahuje pouze na úroky či také na úroky z prodlení. OZ 1964 totiž v rámci terminologie mezi úroky a úroky z prodlení rozlišoval (§ 121 odst. 3). Na základě doslovného jazykového výkladu bychom tedy úroky z prodlení pod příslušné ustanovení podřadit nemohli. Na druhou stranu z logiky a povahy věci zřejmě není důvod, aby úroky z prodlení v daném případě podléhaly jinému režimu než úroky. Jako vhodné řešení se tedy jeví podřazení úroků z prodlení pod režim tohoto ustanovení jako práva na opětuující se plnění, kterým úroky z prodlení bezpochyby jsou.¹²⁰

1.6.3 Běh promlčecí lhůty

Promlčecí lhůta dle OZ 1964 začala běžet ode dne, kdy právo mohlo být poprvé vykonáno (§ 101). U práv, která bylo nutné uplatnit u fyzické či právnické osoby, proto začala promlčecí doba běžet až ode dne, kdy bylo takové právo tímto způsobem uplatněno (§ 102). Co ale zákonodárce spatřoval pod „výkonem“ či „uplatněním“ práva? Pokud OZ 1964 nestanovoval něco jiného, jako tomu bylo např. v případě věcného břemene (§ 109), kde muselo jít výhradně o faktické jednání oprávněného z věcného břemene, pak bylo nejčastějším způsobem uplatnění práva podání žaloby u soudu, který byl příslušný o tomto právu rozhodnout.¹²¹ Vzhledem k tomu, že promlčecí lhůta dle OZ 1964 byla lhůtou hmotněprávní, muselo být subjektivní právo, které bylo předmětem promlčení, u soudu uplatněno nejpozději v poslední den promlčecí lhůty. Pokud navíc poslední den lhůty připadl na sobotu, neděli či svátek, muselo být předmětné právo uplatněno nejpozději nejbližší následující pracovní den.¹²²

V případech, kdy bylo dohodnuto plnění ve splátkách, začala promlčecí doba jednotlivých splátek běžet ode dne jejich splatnosti. Jestliže se v takové situaci pro nesplnění pouze některé ze splátek stal splatným celý dluh, započala promlčecí lhůta běžet ode dne splatnosti nesplněné splátky (§ 103).

Dále OZ 1964 uvádí některá pravidla pro běh promlčecí doby. Předně stanovuje, že změna v osobě věřitele či dlužníka na běh promlčecí doby nemá vliv (§ 111). Stejně ustanovení jsme mohli najít také v OZ 1950 (§ 94). Následně OZ 1964 říká, že pokud věřitel uplatní své právo

¹²⁰ KŘETÍNSKÝ, Daniel. K promlčení práva na úroky a úroky z prodlení. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 12, s. 637.

¹²¹ TINTĚRA, Tomáš. Problematické otázky běhu promlčecí lhůty a námitky promlčení. *Právní rádce*, 2011, roč. 11, č. 3, s. 9.

¹²² ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář I* (§ 1–459). 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 581.

v promlčecí době u soudu či u jiného orgánu, případně je-li ohledně tohoto práva zahájena mediace, pak promlčecí doba po dobu řízení nebo po dobu mediace neběží. Totéž platí při výkonu rozhodnutí pravomocně přiznaného práva (§ 112). Jde opět o podobné ustanovení jako bylo v OZ 1950 (§ 97) i ve VN 1937 (§ 1362). Nově zde OZ 1964 uvádí také aplikaci tohoto pravidla při mediaci a výkonu rozhodnutí.

U práv osob, které musí mít zákonného zástupce, ani u práv proti těmto osobám, promlčecí doba dle OZ 1964 nemohla začít běžet, dokud jim nebyl ustanoven zástupce. Pokud již promlčecí lhůta začala běžet, promlčení probíhalo i nadále, nemohlo však skončit dříve, než uplynul 1 rok od ustanovení zákonného zástupce nebo od pominutí překážky (§ 113). Jedná se o shodné ustanovení jako v OZ 1950 (§ 95), obdobnou úpravu obsahoval také VN 1937 (§ 1358). Šlo-li o práva mezi zákonnými zástupci a nezletilými dětmi, promlčení běžet nezačínalo a pokud již začalo běžet, tak dále neběželo. Totéž platilo o právech mezi manžely (§ 114). I v tomto případě se zákonodárce pravděpodobně inspiroval v OZ 1950 (§ 96) nebo možná již ve VN 1937 (§ 1360).

Po nabytí účinnosti novelizace OZ 1964 v roce 1992 mohla vzniknout otázka, zda se na běh promlčecích lhůt vztahuje původní znění OZ 1964 nebo znění po provedené novelizaci. Odpověď na tuto otázku položil sám zákonodárce v § 870 OZ 1964¹²³, když zde postavil na jisto, že na promlčecí lhůty, které začaly běžet už před účinností zmíněné novely, se vztahují dosavadní právní předpisy. Toto ustanovení je typickým případem, kdy se provedená novelizace nedotýká délky dosavadních lhůt, čímž se chrání již nabytá práva.¹²⁴

1.6.4 Námitka promlčení

Oslabení promlčeného práva v podobě možnosti uplatnění námitky promlčení v OZ 1964 také zůstalo. K námitce dlužníka byl soud povinen přihlídnout k promlčení, s tím že, pokud se dlužník promlčení dovolal, nebylo již možné věřiteli promlčené právo přiznat (§ 100 odst. 1). Zde tedy zůstala zachována obdobná právní úprava jako byla v ABGB, VN 1937 i OZ 1950.

OZ 1964 nově označuje strany jako „dlužníka“ a „věřitele“. U této terminologie bych se pozastavil. Jak uvádí např. T. Tintěra, označení subjektů jako věřitele a dlužníka nebylo zrovna nejvhodnější. Osoba, jejíž právo podléhá promlčení, totiž nemusí být nezbytně věřitelem, a osoba, která může promlčení namítat, zase nemusí být nutně dlužník. Pokud by se třeba manželka dovolala promlčení nejen vůči svému manželovi, ale také vůči třetí osobě, které manžel

¹²³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

¹²⁴ HOLUB, Milan. In HOLUB, Milan a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek 2* (§ 488–880). Praha: Linde, 2002, s. 1398.

prodal nikoli běžnou věc patřící do společného jmění manželů bez souhlasu manželky, museli bychom jako dlužníky označit manžela i třetí osobu, což by nebylo terminologicky správné. Lepší by dle T. Tintěry mohlo být označení „oprávněný“ a „povinný“, což ale také není zcela ideální.¹²⁵

¹²⁵ TINTĚRA, Tomáš. Několik poznámek k běhu promlčecí doby v občanském právu. *Acta Iuridica Olomucensis*, 2010, roč. 5, č. 2, s. 151.

1.7 Promlčení v OZ 2012

Promlčení je právní následek, který vzniká marným uplynutím lhůty, v níž má věřitel právo domáhat se uspokojení svého práva. Podstatu promlčení vysvětluje OZ 2012, když uvádí, že právo se promlčí, není-li vykonáno v promlčecí lhůtě (§ 609). Někteří autoři tvrdí, že k promlčení dochází postupně ve dvou fázích. První fáze spočívá v marném uplynutí času a neuplatnění práva věřitelem během zákonem stanovené lhůty. Druhá fáze promlčení pak nastává v okamžiku, kdy věřitel začne své promlčené právo vymáhat soudní cestou.¹²⁶

1.7.1 Předmět promlčení

Jaká práva jsou předmětem promlčení? OZ 2012 uvádí, že se promlčují všechna majetková práva s výjimkou zákonem stanovených případů (§ 611). Je tak stanoveno generální pravidlo, dle kterého se promlčují všechna subjektivní majetková práva kromě výjimek stanovených zákonem. Majetkovými právy se rozumí zejména věcná práva, závazková práva nebo dědická práva, ale také např. majetková práva z duševního vlastnictví.¹²⁷

Zákonodárce tak v nové právní úpravě přistoupil ke stanovení výjimek z generální právní normy. Tyto výjimky jsou stanoveny buď přímo v OZ 2012 (§ 613–618) nebo je upravují zvláštní zákony. První výjimka, kterou obsahuje OZ 2012, se týká práva na výživné. § 613 stanovuje, že právo na výživné se nepromlčuje, současně ale uvádí, že práva na jednotlivá opětuující se plnění již promlčení podléhají. Právem na výživné je osobní právo oprávněného požadovat od povinného plnění vyživovací povinnosti, jestliže jsou naplněny předpoklady stanovené zákonem. Toto právo je nezczitelné a nepromlčuje se (§ 613). Oproti tomu práva na jednotlivá opětuující se plnění, tedy práva na jednotlivé dávky vzniklé z titulu vyživovací povinnosti, promlčení podléhají, a to buď v subjektivní nebo objektivní promlčecí lhůtě.¹²⁸

OZ 2012 také uvádí, že se nepromlčuje vlastnické právo, právo domáhat se rozdělení společné věci, právo na zřízení nezbytné cesty ani právo na vykoupení reálného břemene (§ 614). Pokud ale jde o vlastnické právo, vlastnické právo určitého vlastníka může vedle běžných případů převodu či přechodu zaniknout také tím, že dosavadní vlastník věc opustí, nebo tím, že ji jiná osoba nabude vydržením.¹²⁹

¹²⁶ LAZÍKOVÁ, Jarmila, ŠTEVČEK, Marek. In LAVICKÝ, Petr a kol. (eds). *Občanský zákoník I: obecná část (§1 - §654): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 2166.

¹²⁷ Tamtéž, s. 2179.

¹²⁸ ELISCHER, David. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek II (§ 655 až 975)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 254.

¹²⁹ TOMSA: Promlčení..., s. 388.

Jiná než majetková práva se dle OZ 2012 promlčují pouze tehdy, pokud to stanoví zákon (§ 611). Mezi tzv. jiná práva se zařazují zejména obecná osobní práva (např. právo na ochranu osobnosti) a zvláštní osobní práva (např. právo rozhodnout o zveřejnění díla).¹³⁰ Tato práva tedy podléhají promlčení pouze tehdy, pokud to výslovně stanoví zákon.

Příkladem takové právní regulace je § 612 OZ 2012, který vyjmenovává určitá základní práva, která nelze oslabit a jejichž promlčení tedy nepřipadá v úvahu. Výslovně se zde uvádí, že v případě práva na život, důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, soukromí nebo podobného osobního práva se promlčují jen práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech.

1.7.2 Promlčecí lhůta

OZ 2012 uvádí, že promlčecí lhůta trvá 3 roky (§ 629). Dále se zde stanovuje, že majetkové právo se promlčí nejpozději uplynutím 10 let ode dne, kdy dospělo, pokud zákon ve zvláštních případech nestanoví jinou délku promlčecí lhůty. Je však namístě poznamenat, že jde o obecné ustanovení (*lex generalis*), které se aplikuje pouze v případě, pokud není délka promlčecí lhůty upravena odchylně ve zvláštním ustanovení (*lex specialis*).¹³¹

Právní úprava oproti předchozí právní úpravě zaznamenává výraznou změnu, když OZ 2012 vychází z kombinace subjektivní a objektivní promlčecí lhůty.¹³² Přechází se k jednotné tříleté lhůtě, která je subjektivní a jejíž počátek je určen okamžikem, kdy právo mohlo být oprávněnou osobou poprvé uplatněno. Zároveň se stanovuje desetiletá objektivní lhůta, která se vztahuje na všechna majetková práva, která nejsou upravena v některém ze zvláštních ustanovení a jejíž počátek je určen okamžikem, kdy dané majetkové právo dospělo. *A contrario* lze z textu zákona rovněž dovodit, že na jiná než majetková práva, tedy na osobní a osobnostní práva, se objektivní promlčecí lhůta nevztahuje a tato práva se promlčí (promlčují-li se) v rámci subjektivní promlčecí lhůty.¹³³

Dále je třeba zmínit, že § 629 má dispozitivní charakter, použije se tedy pouze tehdy, pokud si mezi sebou strany nedohodnou jinou délku promlčecí lhůty.¹³⁴ Následující ustanovení totiž umožňuje, aby si strany ujednaly kratší nebo delší promlčecí lhůtu, která se bude počítat ode dne, kdy právo mohlo být poprvé uplatněno (§ 630). V obou případech ale OZ 2012 rovněž stanovuje

¹³⁰ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2179.

¹³¹ Tamtéž, s. 2220.

¹³² LAVICKÝ, Petr, POLIŠENSKÁ, Petra. *Promlčení a prekluze*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 13.

¹³³ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2220.

¹³⁴ Tamtéž.

limit, který strany nesmí překročit: kratší promlčecí lhůta může být sjednána nejméně v trvání jednoho roku a delší promlčecí lhůta může být sjednána nejdéle v trvání patnácti let.

Modifikace délky promlčecí lhůty však nesmí být v neprospěch slabší strany, pokud si strany ujednají kratší, ale i delší promlčecí lhůtu, která bude k tíži slabší strany, půjde o zdánlivé ujednání (§ 630). Slabší strana právní vztahu dosud není v OZ 2012 legálně definována, proto bude nutné posoudit podle okolností každého konkrétního případu, zda strana v individuálním případě vystupuje jako slabší strana.¹³⁵ Dále nelze zkrátit ani promlčecí lhůtu v případě práva na plnění vyplývajícího z újmy na svobodě, životě či zdraví nebo v případě práva vzniklého v důsledku úmyslného porušení povinnosti, pokud si strany přesto kratší promlčecí lhůtu ujednají, pak se k takovému ujednání nepřihlíží.¹³⁶ Příkladem první skupiny práv může být bolestné, ztížení společenského uplatnění či náhrada jiné nemajetkové újmy, příkladem druhé skupiny práv může být právo na náhradu škody, která byla způsobena úmyslným protiprávním jednáním škůdce.¹³⁷

OZ 2012 tedy upřednostňuje dohodu účastníků právního vztahu před zákonným určením délky promlčecí lhůty, ale pouze v případě subjektivní promlčecí lhůty.¹³⁸ V případě objektivní promlčecí lhůty by připuštění odchylného ujednání délky promlčecí lhůty mezi stranami odporovalo zásadám spravedlnosti.¹³⁹ Právní věda se rovněž zabývá otázkou, zda je možné délku promlčecí lhůty změnit pouhým jednostranným právním jednáním jedné ze stran. Zákon totiž výslovně nezakazuje možnost změny délky promlčecí lhůty jednostranným právním jednáním. Bylo by však nutné posoudit, zda takové právní jednání neporušuje dobré mravy, veřejný pořádek či práva týkající se postavení osob.¹⁴⁰

Následující ustanovení OZ 2012 obsahují zvláštní ustanovení o délce promlčecí lhůty (§ 631–644). První z těchto právních norem je § 631, který uvádí, že pokud jde o právo zapsané do veřejného seznamu, dojde k promlčení za deset let ode dne, kdy mohlo být poprvé vykonáno. Veřejný seznam je seznam, který slouží k evidenci věcí, do kterého se zapisují zákonem stanovené skutečnosti a do kterého může základě principu publicity nahlížet kdokoli. Veřejným seznamem je např. katastr nemovitostí.¹⁴¹ Cílem tohoto ustanovení je posílit právní jistotu tím, že promlčecí lhůta nezačíná běžet již ode dne zápisu práva do veřejného seznamu, ale až od okamžiku, kdy mohlo být příslušné právo poprvé uplatněno.¹⁴²

¹³⁵ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2224.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ LAVICKÝ: *Promlčení...*, s. 13.

¹³⁸ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2223.

¹³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dostupné též na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

¹⁴⁰ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2223.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 2226.

¹⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dostupné též na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

Právům zapisovaným do veřejného seznamu se OZ 2012 věnuje i v dalším ustanovení. § 632 uvádí, že pokud bylo do veřejného seznamu zapsáno právo, které může být vykonáváno opakovaně nebo dokonce nepřetržitě, pak se takové právo promlčí tehdy, není-li vykonáváno po dobu deseti let. Pokud však bylo do veřejného seznamu zapsáno právo, které se vykonává pouze zřídka, OZ 2012 vyžaduje, aby osoba oprávněná k výkonu tohoto práva měla v průběhu deseti let alespoň třikrát příležitost toto právo vykonat, avšak nikdy ho nevykonala. Pokud se ale osobě v průběhu deseti let nevyskytne příležitost právo alespoň třikrát vykonat, promlčecí lhůta se prodlužuje až do okamžiku, dokud se taková příležitost alespoň třikrát neobjeví s tím, že nebude využita žádná z těchto tří příležitostí (§ 632).

OZ 2012 tak reaguje na skutečnost, že se do veřejných seznamů zapisují různé druhy práv, práva, která lze vykonávat opakovaně (např. právo pastvy), práva, která lze vykonávat nepřetržitě (např. právo nabyvatele licence užívat ochrannou známku), ale také práva, která lze vykonat jen jednorázově (např. zástavní právo). Pokud jde o práva vykonávaná opakovaně či nepřetržitě, tato práva se promlčují v promlčecí lhůtě deseti let od okamžiku, kdy byla tato práva naposledy vykonána (např. poslední pastva, poslední užití ochranné známky atd.). Naopak výkon takového práva alespoň jednou za deset let zabrání jeho promlčení, promlčecí lhůta se přerušuje a začne běžet nová desetiletá promlčecí lhůta.¹⁴³

Pokud jde o práva, která se vykonávají pouze zřídka, tato práva se promlčí v promlčecí lhůtě deseti let, pokud měla v průběhu těchto deseti let oprávněná osoba alespoň tři možnosti své právo vykonat a nikdy jej nevykonala. Jestliže ale oprávněný v průběhu deseti let nemá příležitost své právo vykonat alespoň třikrát, běh promlčecí lhůty pokračuje i nadále. V situaci, kdy naopak oprávněný v průběhu deseti let má příležitost své právo vykonat a alespoň jednou této možnosti užije, promlčecí lhůta se přerušuje a začne plynout nová desetiletá promlčecí lhůta.¹⁴⁴

Další ustanovení se věnuje právům z věcných břemen. § 633 uvádí, že pokud osoba, která je zavázána z věcného břemene, brání oprávněné osobě ve výkonu práva, pak se věcné břemeno promlčí, pokud oprávněná osoba neuplatní své právo do tří let. OZ 2012 rozlišuje dvě skupiny věcných břemen, a to služebnosti a reálná břemena (§ 1257–1308).

Služebnosti vyžadují od vlastníka věci pasivní chování, tj. zdržet se určitého vlastního jednání (*omittere*) nebo strpět určité jednání jiné osoby (*pati*). Reálná břemena zavazují vlastníka věci k aktivnímu jednání, tj. něco dát (*dare*) nebo něco vykonat (*facere*).¹⁴⁵ Věcná břemena jsou rovněž skutečností zapisovanou do veřejného seznamu, proto spadají do působnosti § 632 OZ 2012. Pokud ale povinný poruší svou povinnost z věcného břemene, zákon dává oprávněnému

¹⁴³ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2228.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 2230.

tříletou promlčecí lhůtu k uplatnění svého práva u soudu. Tato promlčecí lhůta začíná plynout ode dne, kdy se oprávněný nejdříve dozvěděl nebo mohl dozvědět o porušení dané povinnosti povinného z tohoto věcného břemene.

OZ 2012 dále uvádí, že právo na jednotlivé plnění z reálného břemene se promlčuje jako pohledávka (§ 633). Nejprve je nutné upozornit, že toto ustanovení se již nevztahuje na všechna věcná břemena, ale pouze na reálná břemena, služebností se tedy netýká. Tato úprava vychází z logiky věci, neboť právě pouze v případě reálných břemen je povinný zavázán k aktivnímu jednání a oprávněný má vůči němu právo na plnění. OZ 2012 zde pouze potvrzuje, že práva na jednotlivá plnění z reálného břemene se promlčí jako ostatní majetková práva, tj. v tříleté subjektivní promlčecí lhůtě a v desetileté objektivní promlčecí lhůtě.¹⁴⁶

Dále OZ 2012 upravuje zvláštní promlčecí lhůtu ve vztahu ke smlouvě o smlouvě budoucí. § 634 říká, že právo požadovat, aby soud na základě smlouvy o smlouvě budoucí určil obsah budoucí smlouvy, se promlčí za jeden rok od posledního dne lhůty, ve které měla být budoucí smlouva uzavřena. Smlouva o smlouvě budoucí je závazkové právní jednání, v němž se alespoň jedna strana zavazuje uzavřít po vyzvání v ujednané lhůtě (jinak ve lhůtě jednoho roku) budoucí smlouvu, jejíž obsah musí být ujednan alespoň obecným způsobem (§ 1785).

Jestliže ale oprávněná strana nevyzve zavázanou stranu k uzavření smlouvy včas, povinnost uzavřít budoucí smlouvu zaniká, neboť jde o prekluzivní lhůtu (§ 1788). Pokud však zavázaná strana nesplní ve stanovené lhůtě svou povinnost, může oprávněná strana požadovat, aby obsah budoucí smlouvy určil soud (§ 1786). Právě pro tuto situaci § 634 OZ 2012 stanovuje jednoletou promlčecí lhůtu, která začne oprávněnému běžet od uplynutí času stanoveného smlouvou, případně zákonem, pro uzavření budoucí smlouvy.¹⁴⁷

Totéž pravidlo platí i v případě, kdy bylo mezi stranami ujednáno, že určitou náležitost smlouvy určí soud nebo třetí osoba (§ 634). OZ 2012 stranám umožňuje, aby si ujednaly, že určitou náležitost jejich smlouvy určí třetí osoba nebo soud. Pokud třetí osoba neurčí náležitost smlouvy v přiměřené lhůtě, může kterákoli ze stran navrhnout, aby tuto náležitost určil soud (§ 1749). Pro případ, že oprávněná strana nenavrhne doplnění obsahu smlouvy v ujednané lhůtě (jinak do jednoho roku od uzavření smlouvy), je stanovena vyvratitelná domněnka, že se po marném uplynutí této lhůty smlouva ruší, a to s účinky *ex tunc*, tedy od počátku (§ 1750). Je zde tedy stanovena jednoletá promlčecí lhůta, která běží od okamžiku, kdy měla být třetí osoba (případně soud) vyzvána k doplnění obsahu smlouvy.¹⁴⁸

¹⁴⁶ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2231.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 2233.

¹⁴⁸ Tamtéž.

Případů promlčecích lhůt s délkou odlišnou od délky obecné promlčecí lhůty bychom v OZ 2012 mohli najít ještě celou řadu. Z důvodu limitace diplomové práce se zde však nemohu všem těmto případům věnovat. Přesto bych ale rád uvedl ještě některé další situace, ve kterých je délka promlčecí lhůty stanovena odchylně od generální délky. Jde přitom o paragrafy, které nalezneme na jiných místech občanského zákoníku, než kde se nachází právní úprava promlčení.

§ 2200 OZ 2012 říká, že půjčitel a vypůjčitel musí uplatnit svá práva do tří měsíců od vrácení věci, pokud tak neučiní, soud tato práva nepřizná, namítne-li druhá strana opožděné uplatnění práva. Z dikce předmětného ustanovení vyplývá, že jde o úpravu promlčení práv ze smlouvy o výpůjčce. Lhůta v délce 3 měsíců, která plyne od okamžiku vrácení věci, je tedy lhůtou promlčecí.¹⁴⁹

Dále OZ 2012 stanovuje, že neuplatní-li uschovatel či schovatel svá práva do tří měsíců od vrácení věci, pak v případě namítnutí opožděného uplatnění práva soud toto právo druhé straně nepřizná (§ 2407). Formulace tohoto paragrafu opět svědčí o tom, že jde o promlčecí lhůtu v délce 3 měsíců, která stejně jako u výpůjčky i v případě úschovy plyne od okamžiku vrácení věci. Předmětem promlčení jsou zde práva ze smlouvy o úschově, jako je např. právo uschovatele na náhradu škody nebo právo schovatele na zaplacení úplaty či nákladů úschovy. Podmínkou počátku běhu promlčecí lhůty však je, že k vrácení věci prokazatelně došlo.¹⁵⁰

Bez ohledu na smluvní typ může dle OZ 2012 dlužník svým písemným prohlášením uznat již promlčený dluh (§ 2053 a § 2054 odst. 3). Uznáním promlčeného dluhu se obnoví nárok věřitele (§ 653) a začne běžet nová promlčecí lhůta v délce 10 let ode dne, kdy k uznání dluhu došlo (§ 639). Dluh lze navíc uznat i opakovaně, a to vždy se započítím běhu nové desetileté promlčecí lhůty, přičemž celková délka promlčecí lhůty, která může v důsledku opakovaného uznávání dluhu vzniknout, není zákonem omezena.¹⁵¹

Pokud jde o práva věřitele vůči ručiteli, OZ 2012 zakotvuje, že právo věřitele vůči ručiteli se nepromlčí před promlčením práva vůči dlužníkovi (§ 2025 odst. 1). Promlčení věřitelova práva vůči ručiteli je tedy zákonem podmíněno promlčením práva, které má věřitel vůči dlužníkovi. § 2025 ale současně uvádí, že uznání dluhu dlužníkem je vůči ručiteli účinné pouze tehdy, vysloví-li s tím ručitel souhlas (§ 2025 odst. 2). *A contrario*, v případě uznání dluhu dlužníkem bez souhlasu ručitele může ručitel namítat promlčení věřitelova práva vůči jeho osobě, zatímco vůči hlavnímu dlužníkovi od uznání dluhu začíná běžet nová promlčecí lhůta. První odstavec § 2025

¹⁴⁹ KINDL, Tomáš; ŠÍMA, Alexander. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1057.

¹⁵⁰ POHL, Tomáš. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1521.

¹⁵¹ ČERNÁ, Stanislava. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 604.

tedy stanovuje obecné pravidlo, podle kterého se právo věřitele vůči ručiteli nepromlčí dříve než právo věřitele vůči dlužníkovi; pokud by však dlužník uznal svůj dluh bez souhlasu ručitele, pak by již v duchu zásady *lex specialis derogat legi generali*¹⁵² na základě druhého odstavce předmětného ustanovení mohlo dojít k promlčení věřitelova práva vůči ručiteli dříve než k promlčení věřitelova práva za dlužníkem.¹⁵³

1.7.3 Běh promlčecí lhůty

Změnou oproti předchozí právní úpravě je, že promlčecí lhůta je nově stanovena jako lhůta, která má subjektivně určený počátek. OZ 2012 totiž stanovuje, že pokud jde o právo, které je vymahatelné u orgánu veřejné moci (tedy zpravidla u soudu), tak promlčecí lhůta začíná běžet již ode dne, kdy toto právo mohlo být poprvé uplatněno (§ 619). Promlčecí lhůta tedy začíná plynout ode dne, kdy mohlo být příslušné subjektivní právo nejdříve uplatněno podáním žaloby k soudu, popřípadě podáním jiného návrhu k příslušnému orgánu veřejné moci.¹⁵⁴

A kdy může být právo uplatněno nejdříve? Odpověď na tuto otázku dává OZ 2012 v § 619, když zde uvádí, že poprvé může být právo uplatněno tehdy, když se oprávněný dozvěděl o tzv. okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, případně tehdy, kdy se o nich oprávněný dozvědět měl a mohl (§ 619). OZ 2012 zde vychází z předpokladu, že věřitel nemůže své právo uplatnit u soudu, dokud nezná skutkové okolnosti věci. Obecně tedy může být právo uplatněno nejdříve v den, kdy se oprávněný o rozhodných okolnostech skutečně dozví, nebo alternativně v den, kdy se o nich oprávněný dozvědět měl a mohl, ale kvůli vlastní nedbalosti o nich ve skutečnosti nevěděl.¹⁵⁵

V následujících ustanoveních (§ 620–628) pak OZ 2012 obsahuje zvláštní pravidla počátku běhu promlčecí lhůty pro určité situace. V případě práva na náhradu škody jsou okolnostmi rozhodnými pro určení počátku běhu promlčecí lhůty vědomost o škodě a o osobě povinné k její náhradě (§ 620). Dále OZ 2012 obsahuje speciální ustanovení upravující počátek běhu promlčecí lhůty v případě práva na náhradu škody způsobené vadou výrobku podle § 2939, které určuje, že rozhodnými okolnostmi jsou vědomost o škodě, vadě a totožnosti výrobce (§ 620). Lze tedy shrnout, že oprávněný, který má právo na náhradu škody, může své právo nejdříve uplatnit tehdy, ví-li o vzniklé škodě a zná-li osobu povinnou k náhradě škody. V případě škody způsobené vadou

¹⁵² zvláštní ustanovení má přednost před ustanovením obecným

¹⁵³ KINDL, Tomáš. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 558.

¹⁵⁴ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2197.

¹⁵⁵ LAVICKÝ: *Promlčení...*, s. 13.

výrobku musí oprávněný kromě vzniklé škody vědět také o vadě výrobku a musí znát totožnost výrobce tohoto výrobku.

Pokud jde o právo na vydání bezdůvodného obohacení, OZ 2012 uvádí, že rozhodnými okolnostmi pro počátek běhu promlčecí lhůty jsou v tomto případě vědomost, že došlo k bezdůvodnému obohacení a znalost osoby povinné k vydání bezdůvodného obohacení (§ 621).

Dosavadní judikatura k této situaci uváděla, že pro začátek běhu promlčecí lhůty se vyžaduje skutečná, nejen předpokládaná vědomost oprávněného o tom, že na jeho úkor byl získán neoprávněný majetkový prospěch a kdo jej získal.¹⁵⁶

Pokud bychom ale měli nové znění OZ 2012 vykládat doslovně, může být právo uplatněno poprvé již tehdy, kdy se oprávněný o rozhodných okolnostech dozvědět měl a mohl (§ 619). Podle OZ 2012 by tedy mělo být rozhodující, že se oprávněný mohl o získání majetkového prospěchu na jeho úkor dozvědět při vynaložení potřebné péče již dříve. Na druhé straně by však soudy měly k otázce tohoto alternativního plynutí promlčecí lhůty přistupovat citlivě a tento alternativní výklad využívat jen tam, kde lze hovořit o opravdu hrubé nedbalosti oprávněného v případě jeho neinformovanosti.¹⁵⁷

OZ 2012 rovněž obsahuje ustanovení, jehož účelem je ochrana nezletilého, který není plně svéprávný. § 622 uvádí, že pokud jde o újmu na zdraví takového nezletilce, začne promlčecí lhůta běžet až tehdy, kdy se nezletilý stane plně svéprávným. Půjde-li tedy o škodu, případně nemajetkovou újmu, způsobenou na zdraví nezletilého, přibývá k rozhodným okolnostem ještě další, třetí okolnost, kterou je dovršení plnoletosti poškozeného. Dále OZ 2012 stanovuje pravidlo, které říká, že pokud nezletilý nenabude plné svéprávnosti ani dovršením zletilosti, tak promlčecí lhůta nezačne běžet, dokud mu nebude po dovršení zletilosti jmenován opatrovník (§ 622). Mohou totiž nastat případy, kdy některé fyzické osoby nenabydou plnou svéprávnost ani dovršením zletilosti. V takové situaci počátek běhu promlčecí lhůty nenastává ani dovršením plnoletosti poškozeného, ale odkládá se až do okamžiku, kdy bude nezletilému jedinci jmenován opatrovník.¹⁵⁸

Další zvláštní právní norma řeší počátek běhu promlčecí lhůty v případě tzv. dílčího plnění dluhu. Je stanoveno, že promlčecí lhůta začne běžet u každého dílčího plnění zvláště ode dne jeho dospělosti (§ 623). OZ 2012 oproti předchozí právní úpravě rozšiřuje působnost daného ustanovení i na nepeněžní plnění, z tohoto důvodu zákonodárce používá pojem dílčí dluh místo původního pojmu splátka a pojem dospělost místo dosavadního pojmu splatnost.¹⁵⁹ OZ 2012 myslí také na situaci, kdy pro nesplnění některého dílčího plnění dospěje celý dluh, tehdy začíná

¹⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2758/2006.

¹⁵⁷ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2197.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 2207.

¹⁵⁹ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2208.

promlčecí lhůta pro celý dluh běžet již ode dne dospělosti příslušného nesplněného dílčího plnění (§ 623).

Pokud jde o vklady a peněžní prostředky na účtu, § 624 uvádí, že promlčecí lhůta začíná plynout ode dne, kdy zanikl smluvní závazek představující vklad nebo právo na vydání peněžních prostředků uložených na účtu. OZ 2012 tedy počátek běhu promlčecí lhůty spojuje s okamžikem uzavření účtu, ke kterému při skončení smlouvy vždy nutně dochází.¹⁶⁰

V případě škody vzniklé při dopravě věci OZ 2012 rozlišuje situaci, kdy dojde ke zničení nebo ztrátě přepravované věci a situaci, kdy dojde k poškození věci či k opožděnému doručení. U práva vzniklého z celkového zničení či ztráty dopravované věci začíná promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy měla být zásilka doručena příjemci. U práva vzniklého z „pouhého“ poškození přepravované věci nebo opožděného doručení zásilky počne promlčecí lhůta plynout ode dne skutečného doručení zásilky (§ 625). U ostatních práv vznikajících v případě dopravy věci se počátek běhu promlčecí lhůty řídí obecným ustanovením (§ 619).

U práva na pojistné plnění začne promlčecí lhůta běžet za jeden rok od pojistné události (§ 626). Pojistnou událostí OZ 2012 rozumí nahodilou událost, která je kryta pojištěním (§ 2758). Důvod odložení zahájení plynutí promlčecí lhůty je dán praktickými důvody spočívajícími ve vyšetřování pojistné události.¹⁶¹ OZ 2012 ještě upřesňuje, že jednorozční posun promlčecí lhůty platí i v případě, kdy poškozenému vzniklo přímé právo na pojistné plnění vůči pojistiteli, jakož i tehdy, kdy pojištěný uplatňuje vůči pojistiteli úhradu toho, co poskytl poškozenému při plnění povinnosti nahradit škodu nebo jinou újmu (§ 626).

Nově OZ 2012 pamatuje také na obchodní zvyklosti a praxi stran.¹⁶² § 627 uvádí, že pokud má být pohledávka dle zvyklostí či praxe stran vyrovnána na základě vyúčtování předkládaného koncem určitého období, pak promlčecí lhůta začne běžet až ode dne, který následuje po konci období, ve kterém mělo být vyúčtování předloženo. Příslušné ustanovení se bude aplikovat zpravidla na právní vztahy mezi podnikateli.¹⁶³ K takové situaci dochází např. při pravidelných dodávkách zboží a pomocného materiálu nebo v případě obchodního zastoupení u provizí za zprostředkování drobných zakázek.¹⁶⁴ Zákonodárce se tak snaží zmírnit kogentnost právní úpravy v případech, kdy mají mezi sebou strany zavedenou praxi či kdy daná situace podléhá obchodním zvyklostem, které jsou součástí obyčejového práva.¹⁶⁵

¹⁶⁰ TOMSA: Promlčení..., s. 389.

¹⁶¹ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2213.

¹⁶² TOMSA: Promlčení..., s. 389.

¹⁶³ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2215.

¹⁶⁴ TOMSA: Promlčení..., s. 389.

¹⁶⁵ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2215.

Dále OZ 2012 obsahuje velmi důležité ustanovení, které stanovuje, že u práva, které musí být nejprve uplatněno u příslušné osoby, začne promlčecí lhůta běžet teprve ode dne, kdy bylo právo u této osoby uplatněno (§ 628). Některá práva vyplývající ze závazkových vztahů je totiž třeba uplatnit nejdříve u protistrany. Aplikace tohoto ustanovení tak připadá v úvahu tehdy, když je vhodné umožnit povinnému subjektu, aby své povinnosti splnil nejprve dobrovolně vůči oprávněnému bez zásahu autoritativní moci státu a teprve poté je vhodné řešení sporu právní cestou. Může jít např. o uplatňování nároků z vad, o uplatňování náhrady škody z přepravy či náhrady škody na vnesených a odložených věcech, kdy se povinný o své povinnosti dozví teprve tehdy, až ho k plnění vyzve oprávněný. Cílem této právní úpravy je především předcházet vzniku soudních sporů.¹⁶⁶

1.7.4 Námitka promlčení

Na rozdíl od prekluze v případě promlčení zaniká pouze věřitelův nárok, právo na plnění věřiteli zůstává zachováno. Podle OZ 2012 při promlčení dlužník není povinen plnit, plní-li však po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat vrácení toho, co již plnil (§ 609). Jinými slovy, uplynutím promlčecí lhůty dochází k oslabení práva věřitele tak, že věřiteli zůstává jen jako naturální obligace. Samotné právo však promlčením nezaniká a pokud dlužník plní, plní na platný závazek a nemůže požadovat vrácení svého plnění, a to ani v situaci, kdy si existenci promlčení daného práva neuvědomil.¹⁶⁷

Věřitel tedy může i po uplynutí promlčecí lhůty požadovat plnění po dlužníkovi a pokud dlužník plní dobrovolně, nevznikne na straně věřitele bezdůvodné obohacení, protože právní důvod plnění nezanikl. Pokud však dlužník po uplynutí promlčecí lhůty dobrovolně neplní, nezbývá věřiteli jiná možnost než realizovat své promlčené právo soudní cestou. Podle OZ 2012 soud k promlčení přihlédne jen tehdy, namítne-li promlčení dlužník (§ 610). Pokud však dlužník právo vznést námitku promlčení nevyužije, soud k ní nemůže přihlédnout z úřední povinnosti, naopak je povinen věc projednat a rozhodnout.¹⁶⁸ Může se tak stát, že příslušný orgán (zpravidla soud) uplatněné (ač promlčené) právo věřiteli přizná a toto rozhodnutí pak bude vykonatelné.

Námitku promlčení tedy dlužník není povinen uplatnit, ale nemůže se ani předem vzdát práva ji v řízení před soudem vznést. Pokud by se dlužník tohoto práva předem vzdal, nepřihlíží se k tomu (§ 610). Na druhé straně, pokud dlužník své právo vznést námitku promlčení využije, soud pouze zjistí, zda je žalované právo skutečně promlčeno a bez dalšího zjišťování skutkového

¹⁶⁶ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2217.

¹⁶⁷ TOMSA: *Promlčení...*, s. 387.

¹⁶⁸ Tamtéž.

stavu je povinen žalobu věřitele zamítnout. Marné uplynutí promlčecí lhůty sice nemá vliv na existenci subjektivního práva věřitele, nárok na vymáhání žalovaného práva ovšem uplynutím lhůty zaniká. Subjektivní právo věřitele tedy existuje nadále v podobě naturálního, tj. soudní cestou nevymahatelného práva.¹⁶⁹

Právo vznést námitku promlčení je omezeno v případě, kdy jsou si strany povinny vrátit plnění z neplatné smlouvy, ze zrušeného závazku nebo v případě, kdy bylo plněno na základě zdánlivého právního jednání.¹⁷⁰ V těchto případech OZ 2012 stanovuje pravidlo, které říká, že soud k námitce promlčení přihlédne jen tehdy, pokud by promlčení mohla namítnout i druhá strana (§ 610). K uplatnění námitky promlčení v rozporu s dobrými mravy pojednávám podrobně v kapitole 1.1.2.

¹⁶⁹ LAZÍKOVÁ: *Občanský zákoník I...*, s. 2166.

¹⁷⁰ TOMSA: *Promlčení...*, s. 387.

2 Vydržení

2.1 Ústavní aspekty vydržení aneb vztah k základním zásadám

2.1.1 Vydržení a dobrá víra

Vydržení je právní skutečností, se kterou je spojeno nabývání vlastnického práva.¹⁷¹ Institut vydržení lze definovat jako jakýsi negativní následek nedostatečného vykonávání vlastnického práva vlastníkem a na druhé straně pozitivní následek dostatečného vykonávání práva vlastníka jinou osobou, která má věc u sebe, za podmínek stanovených zákonem.¹⁷²

Požadavek dobré víry najdeme již v Římě (viz kapitola 2.2.4) a z římského práva ho převzal také ABGB, který vyžadoval, aby držba byla tzv. bezelstná (§ 1463). Za bezelstného držitele ABGB pokládal toho, kdo z pravděpodobných důvodů považoval věc, kterou držel, za svou (§ 326 věta první). Bezelstným držitelem mohl být také ten, kdo se domníval, že k věci nabyt vlastnické právo, ač tomu tak ve skutečnosti nebylo, tedy ten, kdo byl v tzv. omluvitelném omylu (§ 326 věta třetí). Také v pochybnostech se mělo za to, že držba je bezelstná (§ 328 věta druhá). O bezelstného držitele naopak nešlo, pokud držitel věděl nebo z okolností musel vědět, že věc, kterou má v držbě, náleží jiné osobě (§ 326 věta druhá). Navíc, jak uváděl třeba J. Sedláček, na rozdíl od římského práva dle ABGB musela bezelstnost trvat po celou vydržecí dobu. Jakmile se držitel dozvěděl nebo z okolností musel dozvědět, že není vlastníkem, bezelstnost zanikala.¹⁷³

Také VN 1937 požadoval, aby držba byla tzv. poctivá. Poctivým držitelem byl dle VN 1937 ten, kdo měl z přesvědčivých důvodů za to, že mu právo, které vykonává, přísluší (§ 109 věta první). V pochybnostech platila vyvratitelná domněnka, že se jedná o poctivou držbu (§ 112). A aby držitel mohl právo vydržet, musela držba shodně jako v ABGB i podle VN 1937 trvat po celý zákonem stanovený čas (§ 1322). Nepoctivým držitelem byl ten, kdo věděl nebo z okolností musel vědět, že vykonává právo, které mu nenáleží (§ 109 věta druhá). Nepoctivost předchůdce však nevedla poctivému nástupci ani dědici, aby sám vydržel, s tím, že vydržecí doba začala běžet až ode dne, kdy se nástupce ujal držby (§ 1325 věta druhá).

OZ 1950 do našeho právního řádu zavedl tzv. oprávněnou držbu. Oprávněná držba měla blízko k bezelstné držbě z ABGB i k poctivé držbě z VN 1937, zcela totožná s nimi ale nebyla. Někteří autoři, např. J. Spáčil, byli proto toho názoru, že nejde pouze o změnu terminologie, ale

¹⁷¹ PEKÁREK, Milan; BLÁHOVÁ, Iveta; PRŮCHOVÁ, Ivana. *Pozemkové právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 68.

¹⁷² DVOŘÁK: *Občanské právo...*, s. 413.

¹⁷³ SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 369.

také o obsahové opuštění zásad, na nichž byla založena právní úprava držby v ABGB a ve VN 1937.¹⁷⁴ OZ 1950 totiž sjednotil několik dosavadních institutů týkajících se držby do jedné kategorie, a tím logicky muselo dojít také ke změně podmínek vydržení a ochrany poctivého držitele.¹⁷⁵ Oprávněným držitelem byl dle OZ 1950 ten, kdo byl se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc či právo náleží (§ 145 odst. 1). Rovněž v pochybnostech se mělo za to, že jde o oprávněnou držbu (§ 145 odst. 2). V ostatních případech šlo o neoprávněnou držbu (§ 149). K vydržení bylo stejně jako dle ABGB i VN 1937 i podle OZ 1950 nutné, aby šlo o nepřetržitou oprávněnou držbu trvajíc po celou vydržecí dobu (§ 116 odst. 1).

OZ 1964 ve své původní podobě vydržení neupravoval (k tomu blíže kapitola 2.6). Po změně poměrů po roce 1989 ale došlo k rozsáhlé novelizaci¹⁷⁶ OZ 1964, jejíž součástí bylo také znovuzavedení vydržení ve své klasické podobě do občanského zákoníku. Zákonodárce do OZ 1964 opět vrátil tzv. oprávněnou držbu. Základní povaha institutu se tedy od právní úpravy v OZ 1950 nijak zásadně nelišila. Oprávněným držitelem byl i podle OZ 1964 po provedené novelizaci ten, kdo byl se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc či právo patří (§ 130 odst. 1 věta první). Zachována byla také vyvratitelná právní domněnka, podle které se i v pochybnostech jednalo o oprávněnou držbu (§ 130 odst. 1 věta druhá). Jinak šlo o neoprávněnou držbu (§ 131). K vydržení byla opět nezbytná nepřetržitá oprávněná držba (§ 134). Co se týká vydržení nemovitosti, dle P. Baudyšě nebylo možné oprávněnou držbu k nemovitosti nabýt jinak než právním aktem, o kterém se nabyvatel oprávněné držby domníval, že jím založil své skutečné vlastnictví. Za takový právní akt bychom mohli považovat např. zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí.¹⁷⁷

OZ 2012 se vrátil k institutu tzv. poctivé držby, která byla dříve obsažena ve VN 1937 (§ 109) a v podobě tzv. bezelstné držby již v ABGB (§ 326). Podle OZ 2012 je poctivým držitelem ten, kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu právo, které vykonává, náleží (§ 992 odst. 1 věta první). OZ 2012 také shodně s předchozími úpravami obsahuje vyvratitelnou právní domněnku, podle které se má za to, že držba je mimo jiné poctivá (§ 994). Nepoctivým držitelem je ten, kdo ví nebo mu z okolností musí být zjevné, že mu právo, které vykonává, nenáleží (§ 992 odst. 1 věta druhá). I podle OZ 2012 je k vydržení potřebná nepřerušovaná držba po celou vydržecí dobu (§ 1091). Nepoctivost předchůdce ovšem nebrání ve vydržení poctivému nástupci, kterému začne vydržecí doba běžet od okamžiku, kdy se sám ujme držby (§ 1089 odst. 2).

¹⁷⁴ SPÁČIL, Jiří. Oprávněná držba a vydržení v nejnovější judikatuře Nejvyššího soudu. *Bulletin advokacie*, 2003, roč. 10, č. 1, s. 47.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 53.

¹⁷⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

¹⁷⁷ BAUDYŠ, Petr. K vydržení vlastnického práva k nemovitostem. *Ad notam*, 1998, roč. 4, č. 4, s. 77.

Dobrá víra byla vždy zásadní otázkou v českém (respektive rakouském a československém) právním řádu a stěžejním předpokladem vydržení. Obecně v českém soukromém právu můžeme vycházet z toho, že opustila-li věc sféru původního vlastníka „dobrovolně“, měl by být chráněn spíše nabyvatel v dobré víře, pokud však věc sféru vlastníka opustila „nedobrovolně“, měli bychom chránit jeho vlastnické právo na úkor dobré víry nabyvatele.¹⁷⁸ Pro vydržení však tato premisa neplatí a v případě dobré víry nabyvatele a splnění dalších zákonných požadavků k vydržení ve prospěch poctivého nabyvatele dojde, a to bez ohledu na to, zda věc opustila sféru původního vlastníka „dobrovolně“ či „nedobrovolně“.

S ohledem na důležitost požadavku dobré víry (nejen) v souvislosti s vydržením se proto ve své judikatuře k tomuto tématu v nezanedbatelné míře vyjadřovaly také české soudy. Předně je podle názoru Nejvyššího soudu otázku dobré víry „*třeba vždy hodnotit objektivně, a nikoliv pouze ze subjektivního hlediska (osobního přesvědčení) samotného účastníka*“.¹⁷⁹ Posouzení dobré víry držitele tedy nemůže nikdy vycházet pouze ze subjektivních představ držitele, naopak, dobrá víra se musí vždy posuzovat se zřetelem ke všem okolnostem.¹⁸⁰ Při hodnocení dobré víry je tedy nezbytné zjistit, zda držitel při běžné opatrnosti, kterou lze v dané věci po každém požadovat, po celou vydržecí dobu neměl ani nemohl mít žádné důvodné pochybnosti o tom, že mu věc patří či právo náleží.¹⁸¹

Tvrzení držitele o tom, že mu věc patří a že s ní celou vydržecí dobu nakládal jako se svou vlastní, proto musí být podloženo konkrétními okolnostmi, ze kterých se dá usoudit, že toto přesvědčení držitele bylo skutečně po celou dobu důvodné.¹⁸² Okolnostmi, které mohou potvrdit existenci dobré víry nabyvatele, jsou nejčastěji okolnosti, které se týkají právního důvodu nabytí nebo které jinak svědčí o poctivosti nabytí.¹⁸³ Je však nutné podotknout, že účinky vydržení nastávají ze zákona a soudní rozhodnutí má pouze deklaratorní význam, proto k vydržení dochází již *ex lege*, tedy při splnění zákonných předpokladů vydržení.¹⁸⁴ Jak ale uvádí B. Petr, vydržitel bude existenci dobré víry zpravidla stejně muset tvrdit a nakonec také prokázat v případném soudním řízení.¹⁸⁵ Naopak pokud se držitel v průběhu vydržecí doby seznámí se skutečnostmi, které u něj musí objektivně vyvolat pochybnost o tom, že mu věc či právo patří, pak k okamžiku, kdy tyto okolnosti zjistí, dobrá víra držitele zaniká.¹⁸⁶

¹⁷⁸ TÉGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Způsob, jakým věc opustila sféru vlivu vlastníka, jako kritérium důležité pro ochranu nabyvatele při nabývání od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 122.

¹⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 1253/99.

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdo 1178/96.

¹⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2002, sp. zn. 22 Cdo 1843/2000.

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. září 2001, sp. zn. 28 Cdo 1493/2001.

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2001, sp. zn. 22 Cdo 508/2001.

¹⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 1987, sp. zn. 3 Cz 42/87.

¹⁸⁵ PETR: *Nabývání...*, s. 62.

¹⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2002, sp. zn. 22 Cdo 1843/2000.

K vydržení navíc nestačí pouhé chování, které by mohlo být obsahem tohoto práva. To, že se někdo chová způsobem, který naplňuje možný obsah práva (např. dotýčný přechází přes cizí pozemek za účelem vydržení věcného břemene), ještě samo o sobě neznámá, že je poctivým držitelem tohoto práva.¹⁸⁷ K naplnění dobré víry podle rozhodnutí Nejvyššího soudu nepostačuje ani to, že tvrzené právo bylo držitelem vykonáváno dlouhodobě, aniž by vlastník v jeho výkonu bránil, a to ani v případě, kdy bylo právo držitelem dle jeho slov vykonáváno tzv. od nepaměti.¹⁸⁸ Pouhé užívání nebo jiné chování tedy samo o osobě pro vydržení není relevantní. V některých případech, např. k uchopení držby nemovitosti, dokonce ani není třeba jejího užívání.¹⁸⁹ Nejvyšší soud také dovodil, že pokud někdo užívá pozemek, pak nemůže jeho držbu vyloučit pouhá skutečnost, že někdo jiný, byť v dobré víře, je také držitelem předmětného pozemku.¹⁹⁰

Nejvyšší soud se také zabýval specifickým případem – posuzováním dobré víry při vydržení do společného jmění manželů. Vzhledem k tomu, že společné jmění manželů je založeno na principu solidarity, Nejvyšší soud dovodil, že také z hlediska zlé víry je třeba na manžele nahlížet tak, že zlá víra, byť jen jednoho z nich, vylučuje vydržení věci do společného jmění manželů. Na druhé straně však pro vydržení do společného jmění manželů není nutné, aby o věci, která je předmětem držby jednoho z manželů, věděli oba manželé, a k vydržení tedy postačí dobrá víra jednoho z nich.¹⁹¹

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2001, sp. zn. 22 Cdo 595/2001.

¹⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 1987, sp. zn. 3 Cz 42/87.

¹⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2004, sp. zn. 22 Cdo 1442/2004.

¹⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2002, sp. zn. 22 Cdo 728/2000.

¹⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2011, sp. zn. 22 Cdo 4709/2009.

2.2 Vydržení v římském právu

Právní úprava vydržení se objevila již v nejstarších pramenech práva. Jak uváděl A. Randa, byl to právě „věčně bujarý kmen práva římského“, který se stejně jako v případě mnoha dalších právních nástrojů, zasloužil také o zakotvení institutu vydržení.¹⁹² První dochovaná zmínka o vydržení se objevuje v římském Zákoně XII desek.¹⁹³ *Lex duodecim tabularum*, jak se Zákon XII tabulí označoval, představoval sepsání římského obyčejového práva, ke kterému došlo zhruba v pol. 5. st. př. n. l. Sepsání tohoto zákona si vynutili plebejové, kteří tím chtěli zabránit volnému výkladu právních norem patricijskými soudci a magistráty.¹⁹⁴

Před vznikem LDT totiž Římané žili pouze dle obyčejového práva, které bylo považováno za vůli bohů. Tato „boží vůle“ byla vykládána tzv. pontifiky, tedy jakýmsi vykladači práva, kteří pocházeli z řad patricijů, čímž se plebejové cítili být ohroženi.¹⁹⁵ Plebejové proto chtěli toto patricijské privilegium odstranit a pevnou formulací právních pravidel tak zamezit často svévolnému výkladu právních obyčejů patricijskými příslušníky.¹⁹⁶ Je však nutné podotknout, že LDT nebyl systematickou kodifikací veškerého římského práva, ale jednalo se spíše o stručné formulace nejdůležitějších a nejspornějších pravidel v římské společnosti.¹⁹⁷ Jeho jednotlivá ustanovení navíc nebyla vždy formulována zcela jednoznačně.¹⁹⁸ Tento fragmentární charakter LDT se projevil také v právní úpravě vydržení.

Podle právní úpravy obsažené v LDT k vydržení postačovaly dvě objektivní náležitosti: držba (*possessio*) a uplynutí vydržecí doby (*tempus*). Navíc již LDT uváděl okruh určitých věcí, které nemohly být předmětem vydržení, čímž stanovoval další předpoklad vydržení – věc způsobilou k vydržení (*res habilis*). Římská právní věda se ale s rozmachem společnosti postupem času také rozvíjela, a to platilo i pro vydržení. Vedle již zmíněných náležitostí se postupně začaly objevovat další požadavky vydržení, jedním z nich byl tzv. spravedlivý důvod (*iusta causa*).¹⁹⁹ V počátcích římského principátu se z široce pojetého požadavku spravedlivého titulu vyčlenila jako nový významný předpoklad vydržení tzv. dobrá víra (*bona fides*).²⁰⁰ Vytvořila se tak pětice základních

¹⁹² KNAPP, Viktor. Věčný návrat římského práva. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 9.

¹⁹³ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 21.

¹⁹⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Lex et ius: zákony a právo antického Říma*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 12.

¹⁹⁵ SCHELLE, Karel; ŽIDLICKÁ, Michaela a kol. *Obecné dějiny státu a práva. Díl I., starověk*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 112.

¹⁹⁶ SOMMER, Otakar. *Prameny soukromého práva římského*. 2. vydání. Praha: vlastním nákladem, 1932, s. 46.

¹⁹⁷ SCHELLE: *Obecné dějiny...*, s. 113.

¹⁹⁸ SKŘEJPEK: *Poodkryté tváře...*, s. 88.

¹⁹⁹ PETR, Bohuslav; PETR, Bohuslav ml. Nad bývalým, současným i budoucím pojetím držby a vydržení. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 17, s. 614.

²⁰⁰ DAJCZAK: *Právo...*, s. 206.

předpokladů vydržení – *possessio, res habilis, titulus, fides a tempus*. Já bych k těmto nezbytným náležitostem vydržení dodal ještě šestý požadavek – věc pro sebe v Římě totiž mohly vydržet pouze některé osoby (*persona habilis*).

2.2.1 Osoba způsobilá vydržet (*persona habilis*)

Aby tedy osoba mohla dle římského práva vydržet, musela k tomu být způsobilá. Předně, věc nacházející se v římském vlastnictví, mohl vydržet pouze římský občan. Vydržení římských věcí cizinci (*peregrini*), kteří nebyli římskými občany, bylo vyloučeno. Dále podle římského práva mohl být subjektem práv a povinností pouze svobodný člověk.

Otok (*servus*), tedy člověk zbavený svobody, neměl právní subjektivitu, a proto pro sebe žádná práva nabývat nemohl.²⁰¹ Již Paulus v Digestech uváděl, že otrok nemůže jednat v těch případech, kdy zákon vyžaduje úkon od svobodné osoby.²⁰² Podle Ulpiana proto osoba v otroctví nemůže vydržet, neboť když je otrok sám držen, nemůže být považován za držícího.²⁰³ To však samo o sobě neznamenalo, že by otrok nemohl mít věc v držbě, pouze ji jako nesvobodný člověk nemohl vydržet sám pro sebe. Otok totiž v Římě neměl žádný majetek a vše co získal, patřilo jeho pánovi. Římské právo tak už v nejstarších dobách v majetkové sféře z otroka učinilo pouze nabývací nástroj svého pána (k nabytí držby otrokem blíže kapitola 2.2.3.2).²⁰⁴

Pokud šlo o svobodné římské občany, římské právo rozlišovalo mezi osobami tzv. *sui iuris* a mezi osobami tzv. *alieni iuris*. Osobami *sui iuris* byli svobodní římsští občané, kteří nebyli podřízeni žádnému mocenskému poměru. Osobami *alieni iuris* byli svobodní římsští občané, kteří podléhali některé další moci, zejména moci otcovské (*patria potestas*) či moci manželské (*manus*). Plnou způsobilost k právům a povinnostem, jakož i k právnímu jednání, měl pouze svobodný římský občan, který nebyl podřízen žádnému mocenskému poměru. Pouze takový římský občan mohl nabývat veškerá práva pro sebe, a tedy i vydržet pro sebe samého.²⁰⁵

Co se týká osob podřízených moci otcovské, již Marcianus v Digestech podotýkal, že syn pod otcovskou mocí není způsobilý ani udržet, ani získat, ani nabýt držbu věci z pekulia.²⁰⁶ Nedospělí (*impuberes*) se podle římského práva dělili do dvou kategorií: nedospělí do sedmého

²⁰¹ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 55.

²⁰² Dig. 50, 17, 175, pr. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva: fontes iuris romani*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2004, s. 279.

²⁰³ Dig. 50, 17, 118. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Prameny...*, s. 269.

²⁰⁴ BLAHO, Peter. Nadobudnutie držby prostredníctvom otrokov v rímském práve klasickom. In VANĚČEK, Václav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 1979, s. 172.

²⁰⁵ ČUHELOVÁ, Jana; DOSTALÍK, Petr. Postavení muže a ženy, instituty ochrany před domácím násilím v římském právu a dnes. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 3, s. 112.

²⁰⁶ Dig. 50, 17, 93. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Prameny...*, s. 265.

roku věku (*infantes*) a nedospělí od sedmého až do dvacátého pátého roku věku (*infantia maiores*).²⁰⁷ *Infantes* byli děti naprosto nezpůsobilé k právnímu jednání, které nemohly činit žádné právní úkony včetně úkonů nabývacích, a nemohly tedy vydržet, a to ani pro sebe, ani pro jiného. Oproti tomu *infantia maiores* již byli způsobilí nabývat, a tedy i vydržet. Pokud byli osobami *sui iuris*, tedy pokud šlo o syny či dcery, kteří se již vymanili z otcovské moci a nepodléhali žádnému jinému mocenskému poměru, mohli vydržet pro sebe. Pokud byli osobami *alieni iuris*, tedy stále moci otcovské podléhali, nabývali vydržením pro svého otce (*pater familias*).²⁰⁸

Specifické postavení v Římě měly také ženy, které často vstupovaly do manželství. Již podle nejstaršího římského práva byla s manželstvím (*iustum matrimonium*) spojena také manželova moc nad manželkou (*manus*).²⁰⁹ Vstupem ženy do manželství mohla nastat řada situací. První situaci představuje žena vstupující do manželství, které je stále podrobena také moci otcovské. Žena se podle římského práva mohla z moci svého otce vymanit tak, že alespoň po dobu jednoho roku žila nepřetržitě se svým manželem, který k ní tak „vydržel“ mocenské právo.

Již LDT ale stanovoval, že pokud se naopak žena tímto způsobem nechce manželově moci podřídit, postačí, aby byla každý rok alespoň po tři noci nepřítomna.²¹⁰ Toto pravidlo mělo chránit zájem otce římské rodiny, kterému, aby nepřišel o moc nad svou dcerou, dával zákoník možnost povolát ji na stanovenou dobu zpět pod svou střechu a dobu jednoho roku tak přerušit.²¹¹ Pokud tak otec učinil, dávalo mu to v Římě prakticky jistotu, že provdaná dcera jeho příkazu vyhoví a moci svého manžela se tak nepodřídí, neboť většina žen by si v tehdejší patriarchální římské společnosti nedovolila neuposlechnout příkazu svého otce.²¹²

Jako druhou situaci si lze představit ženu, která již nebyla podřízena otcovské moci a která vstoupila do manželství s mužem, který již otcovské moci také nepodléhal. V takovém případě se žena dostala do moci manželské (*manus*). Třetí situace, která mohla také nastat, byl případ, kdy žena, která již nebyla podrobena otcovské moci, vstoupila do manželství s mužem, který však byl moci svého otce stále podřízen. V takovém případě se žena stávala součástí manželovy rodiny (*familia*) a stejně jako její manžel podléhala moci manželova otce (*pater familias*).²¹³ A konečně také mohlo dojít ke čtvrté situaci, tedy k tomu, že se žena vymanila z moci svého otce, současně se však ani neprovdala a stala se svobodnou Římkou *sui iuris*. I postavení takové ženy ale bylo

²⁰⁷ VYHNÁNEK, Leoš. K otázce způsobilosti nezletilých k právním úkonům a dosažení zletilosti. In VYSTRČIL, Petr (ed). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 159.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ ČUHELOVÁ: Postavení..., s. 113.

²¹⁰ LDT. VI, 5. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK, Michal; FALADA, David; KUKLÍK, Jan. *Exegésis: výklad právních textů*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 30.

²¹¹ SKŘEJPEK, Michal. Postavení žen v *leges regiae* a zákoníku XII desek. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Ius romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 53.

²¹² Tamtéž, s. 54.

²¹³ ČUHELOVÁ: Postavení..., s. 113.

v římském právu nižší než postavení muže, neboť ženy byly dle Římanů lehkovážného ducha (*levitas animi*) a před svou nerozvážeností byly chráněny prostřednictvím institutu poručníka (*tutor mulierum*).²¹⁴ Být pod mocí poručníka pro ženu *sui iuris* znamenalo nemožnost uskutečňovat určité druhy právních úkonů bez souhlasu poručníka (*sine auctoritas tutoris*). Jedinou možností, jak se mohla žena vymanit i z moci poručníka, bylo osvobození od poručnické moci na základě tzv. *ius liberorum*.²¹⁵

V případě vydržení prostřednictvím ženy podle římského práva tedy mohly nastat různé situace, které se lišily v osobě, v jejíž prospěch byla ženou v Římě věc vydržena. V první situaci, byla-li žena stále podrobena moci otcovské, nabývala vydržením pro svého otce. Ve druhém případě, kdy žena vstoupila do manželství a byla podřízena moci manželské, nabývala vydržením pro svého manžela. Ve třetí situaci, vstoupila-li žena do manželství s mužem, který stále podléhal moci otcovské, nabývala žena vydržením pro otce svého manžela. Jen ve čtvrtém případě, nebyla-li žena podrobena žádnému mocenskému poměru, mohla v Římě nabývat pro sebe samou, zpravidla však prostřednictvím svého poručníka.

Nezpůsobilé k právnímu jednání byly osoby stížené duševní chorobou. Tyto osoby byly způsobilé k právnímu jednání pouze v tzv. jasných okamžicích (*delucida intervalla*). K majetkovým právním úkonům nebyl způsobilý ani člověk, který byl prohlášený za tzv. marnotratníka (*prodigus*). Ten však mohl činit nabývací jednání, která byla ku jeho prospěchu. Domnívám se proto, že marnotratník věc obecně vydržet mohl, pokud nebyla např. zadlužená, tedy pokud by mu nabytí takové věci nepůsobilo újmu. Navíc *prodigus* mohl nabývat, a tedy i vydržet, prostřednictvím zvláštního správce, který byl povolán ke správě marnotratníkovu majetku (*curator prodigi*).²¹⁶

2.2.2 Věc způsobilá k vydržení (*res habilis*)

Podle římského práva mohl držitel vydržet pouze a jenom věc (*res*). Už právník Pomponius v Digestech správně tušil, že „je méně mít žalobu než věc samu“.²¹⁷ Také Gaius tvrdil, že je daleko výhodnější sám držet a odpůrce tak přinutit žalovat, než sám požadovat držbu na jiném člověku prostřednictvím žaloby.²¹⁸ Předmětem vydržení nemohl nikdy být svobodný člověk, neboť v římském právu platila zásada, že subjekt práv nemůže být za žádných okolností objektem práv,

²¹⁴ SKŘEJPEK: Postavení..., s. 51.

²¹⁵ BRTKO, Róbert a kol. *Prvky a principy římského a kánonického procesního práva*. Praha: Leges, 2016, s. 115.

²¹⁶ BALÍK, Stanislav. *Rukověť ke dějinám římského práva a jeho institucí*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 109.

²¹⁷ Dig. 50, 17, 204. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v BLAHO, Peter; BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. *Corpus iuris civilis. Digesta. Tomus I*. Bratislava: Eurokodex, 2008, s. 283.

²¹⁸ Dig. 6, 1, 24. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo v...*, s. 66.

a naopak.²¹⁹ Na druhé straně otrok, tedy člověk svobody zbavený, byl v Římě považován za věc, a podobně jako živá zvířata proto mohl být i vydržen.²²⁰

Všechny věci ale v Římě vydrženy být nemohly. Předmětem vydržení mohla být pouze věc způsobilá být objektem vlastnického práva (*res habilis*).²²¹ Tato podmínka byla v římském právu vymezována spíše negativně, a to postupným stanovováním okruhu věcí, které naopak vydržet možné nebylo.²²² Již podle LDT nebylo možné vydržet věci kradené (*res furtivae*).²²³ Zákaz vydržení kradených věcí později zakotvil také tzv. Atiniův zákon (*lex Atinia*).²²⁴ Kradenou věc navíc nejenže nemohl vydržet sám zloděj, ale ani její potenciální pozdější držitel, a to ani v případě, kdy by takovou věc nabytí řádně a poctivě.²²⁵ Pokud se ale kradená věc vrátila zpět do moci jejího vlastníka (*reversio in potestatem*)²²⁶, poté již k vydržení dojít mohlo, neboť poskvrnění z věci již odpadlo.²²⁷

Dále LDT rovněž stanovoval minimální rozsah pozemku, který bylo možné vydržet, na šířku 5 stop.²²⁸ Vydržení pozemku do pěti stop (cca 1,5 metru) tedy bylo v LDT zakázáno.²²⁹ Zpravidla se jednalo o mezní pruh mezi pozemky (*confinium*).²³⁰ LDT dále zakázal vydržení přístupové cesty k hrobu, nádvoří (*forum*)²³¹ či mancipačních věcí zcizených ženou bez autorizace poručníka (*sine auctoritas tutoris*).²³² Později byly z vydržení vyloučeny také věci získané násilím (*res vi possessae*) a věci získané podvodem (*res repetundae*). Zákaz vydržení takto nabytých věcí zakotvil až zákon Julia a Plautia (*lex Iulia et Plautia*), jehož datování není přesně známo, odhaduje se však, že byl přijat později než LDT.²³³

Další velkou skupinu věcí, které nemohly být předmětem vydržení, tvořily věci, které byly v Římě vyňaty z právního obchodu (*res extra commercium*).²³⁴ Tyto neobchodovatelné věci se podle Gaiovy učebnice rozdělovaly do dvou základních skupin – věci práva božského a věci práva lidského.²³⁵

²¹⁹ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 82.

²²⁰ Tamtéž, s. 83.

²²¹ KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 224.

²²² ŠTĚTINOVÁ, Veronika. Vydržení v římském právu a dnes. In STLOUKALOVÁ, Kamila (ed). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, s. 118.

²²³ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 230.

²²⁴ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 152.

²²⁵ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: díl II: právo majetkové*. Praha: vlastním nákladem, 1935, s. 223.

²²⁶ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 58.

²²⁷ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010, s. 119.

²²⁸ LDT. VII, 4. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ, Petr. Vydržení v římském právu a komparativním pohledu. *Ad notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 111.

²²⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Praha: Orac, 2001, s. 39.

²³⁰ KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 238.

²³¹ LDT. VIII, 10. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: Vydržení..., s. 111.

²³² Gai. Inst. 2, 47. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 107.

²³³ BĚLOVSKÝ: Vydržení..., s. 111.

²³⁴ KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 224.

²³⁵ Gai. Inst. 2, 2. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 97.

Věci božského práva (*res divini iuris*) byly různé věci, které se určitým způsobem vztahovaly k římskému náboženství a k uspokojování náboženských potřeb. Spadaly sem věci posvátné, věci zasvěcené a věci svaté. Věci posvátné (*res sacrae*) byly věci určené k výkonu kultu nebeským bohům, jednalo se např. o chrámy, oltáře nebo obětní náradí. Mezi věci zasvěcené (*res religiosae*) patřily veškeré věci zasvěcené bohům podsvětí, tedy sloužící k výkonu kultu zemřelých, šlo např. o hroby, náhrobky nebo věci použité k ozdobení zesnulého. A věci svaté (*res sanctae*) tvořily věci, které sice nepatřily bohům, ale byly pod jejich ochranou, např. městské hradby či brány.²³⁶

Věci lidského práva (*res humani iuris*) byly věci určené k uspokojování potřeb lidí, ke kterým však jednotlivec nikdy nemohl nabýt vlastnictví, a tedy je ani vydržet. Spadaly sem věci všem společné, věci veřejné a věci všech.²³⁷ Věci všem společné (*res omnium communes*) byly věci, které mohl každý volně užívat, ale nemohl si je přivlastnit, ani v jejich užívání bránit či překážet druhým. Podle právníka Marciana sem patřil např. vzduch, dešťová nebo říční voda, moře či mořský břeh.²³⁸ Oproti tomu stojaté vody, např. rybníky či jezera, z právního obchodu vyloučeny nebyly a mohly tedy být i vydrženy.²³⁹ Mezi věci veřejné (*res publicae*) patřily všechny věci patřící římskému národu, typicky veřejné cesty, veřejné budovy, náměstí, vodovody, kanalizace, kašny, ale také třeba státní otroci. A věci všech (*res universitatis*) byly zejména věci patřící jednotlivým římským koloniím.²⁴⁰

Co se týká dělení věcí, už Římané znali členění věcí na věci hmotné a nehmotné. Mezi věci hmotné (*res corporales*) se řadily všechny hmatatelné věci, které byly schopné být předmětem vlastnictví. Věci nehmotné (*res incorporales*) pak představovala práva a právní situace, které mohly být předmětem právních jednání.²⁴¹ Zpočátku mohly být předmětem vydržení v Římě pouze věci hmotné. Právník Paulus v Digestech poukazyval na to, že držet lze pouze to, co je hmotné.²⁴² Od určité doby, výrazně zejména v justiniánském právu, se ale v Římě vedle držby (hmotné) věci začal objevovat také určitý stav podobný držbě věci. Právník Gaius hovořil o jakési jakoby držbě (*quasi possessio*) a srovnával ji s držbou (hmotné) věci.²⁴³ To se stalo východiskem pro upevňování nových představ, což posléze vedlo k zavedení tzv. držby práva (*iuris possessio*).²⁴⁴

Když ale v římském právu hovoříme o držbě práva, je třeba podotknout, že typické nehmotné hodnoty, jak je známe dnes (např. práva autorská nebo patentní), nebyly římskému

²³⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 98.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Dig. 1, 8, 2, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 85.

²³⁹ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 85.

²⁴⁰ SKŘEJPEK: *Římské soukromé právo...*, s. 99.

²⁴¹ BARTOŠEK: *Encyklopedie...*, s. 235.

²⁴² Dig. 41, 2, 3, pr. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo v...*, s. 51.

²⁴³ Gai. Inst. 4, 139. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 299.

²⁴⁴ KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 249.

právu vůbec známy.²⁴⁵ Držbu nehmotné věci v Římě představovala typicky držba služebnosti. Institut služebností (*servitutes*) je i z hlediska římského práva velmi starý a jeho vznik souvisí se samotným rozvojem agrárních vztahů.²⁴⁶ Již ve starém civilním právu bylo uznáváno vydržení služebnosti (*usucapio servitutium*) a prétor některým služebnostem už za římské republiky uděloval faktickou ochranu prostřednictvím interdiktů.²⁴⁷ Nejprve šlo pouze o výkon tzv. poživacího práva, časem se ale ochrana prétora rozšířila i na výkon dalších služebností.²⁴⁸ Tzv. Scriboniův zákon (*lex Scribonia*), jehož stáří není přesně známo, poté ovšem možnost vydržení služebnosti zcela odstranil. Justiniánské právo však vydržení služebnosti později v římském právním řádu znovu zavedlo, dokonce jej již znalo jako samostatný právní způsob nabytí služebnosti a zcela otevřeně hovořilo o držbě služebnosti (*possessio servitutis*).²⁴⁹ Ulpianus v Digestech uváděl příklad užívání vody, když tvrdil, že pokud někdo získal přístup k vodě dlouhodobým užíváním, aniž by držbu nabytí násilím, tajně nebo výprosou, nemusel pak dle Ulpiana dokazovat na základě jakého právního důvodu byla tato služebnost zřízena.²⁵⁰

Římské právo znalo také možnost vydržení pozůstalosti (*usucapio pro herede*).²⁵¹ Kořeny tohoto institutu jsou rovněž velmi staré a sahají až k samotným počátkům římského práva. Pokud totiž v nejstarších dobách v Římě zemřel zůstavitel bez přirozených dědiců a nezanechal-li ani závěť (*testamentum*), stávala se z pozůstalosti tzv. věc ničí (*res nullius*), kterou bylo možné volně okupovat a později také vydržet. Podstata vydržení pozůstalosti se však v Římě postupně měnila. Ve starších dobách tento institut spočíval ve vydržení pozůstalosti jako celku, kdy vydržitel fakticky získal postavení zůstavitelova dědice. Oproti tomu v klasické době měl tento institut jinou povahu. Nešlo již o vydržení pozůstalosti jako celku, ale pouze o vydržení jednotlivých věcí tvořících pozůstalost. V dobách principátu pak začalo docházet k omezování tohoto institutu, který byl prohlašován za ziskuchtivý a některými Římany byl považován za jakýsi druh krádeže.²⁵²

Zcela specifický vztah k vydržení v římském právu pak můžeme nalézt u práva zástavního (*pignus*). Jak uváděl L. Heyrovský, zástavní právo vydržením v Římě nabytí možné nebylo.²⁵³ Římské právo ale naopak znalo tzv. vydržení svobody (*usucapio libertatis*). Pokud držitel držel zástavu ve stanovené lhůtě bez vědomosti o jejím zatížení zástavním právem, považovalo se po

²⁴⁵ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 83.

²⁴⁶ THÖNDEL, Alexandr. Služebnosti – římskoprávní regulae a jejich odraz v současném právu. In HORÁK, Záboj; SKŘEJPEK, Michal (eds). *Římské právo a kodifikace: sborník příspěvků z vědecké konference konané na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 16. – 17. dubna 2010*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 80.

²⁴⁷ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 265.

²⁴⁸ KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 211.

²⁴⁹ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 267.

²⁵⁰ Dig. 8, 5, 10, pr. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo v...*, s. 215.

²⁵¹ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 223.

²⁵² KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 371.

²⁵³ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 286.

uplynutí vymezené doby zástavní právo za zaniklé.²⁵⁴ Tímto způsobem ale nemohl vlastnické právo k zastavěné věci vydržet dlužník či zástavce, neboť jim zatížení zástavním právem muselo být známo. Totéž pak platilo i pro jejich dědice.²⁵⁵

Římské právo znalo rovněž členění věcí na věci movité a nemovité. Mezi věci movité (*res mobiles*) se řadily věci, které se buď samy pohybovaly (*res per se moventes*), např. otroci či zvířata, nebo které bylo možné v prostoru přemístit. Věci nemovité (*res immobiles*) zahrnovaly pozemky, jakož i vše, co s nimi bylo pevně a trvale spojeno.²⁵⁶ Rozdělování věcí na movité a nemovité mělo význam i pro vydržení. Hlavní rozdíl spočíval v odlišné délce vydržecí lhůty (viz kapitola 2.2.6). Toto členění mělo ale i jiné důsledky, jedním z nich byl např. způsob poskytování ochrany držbě věci. Zatímco držba movitých věcí se v Římě chránila prostřednictvím interdiktů *Uti possidetis*, k ochraně držby nemovitých věcí se používal interdikt *Utrubi*.²⁵⁷

Kromě těchto dvou klasických členění věcí Římané navíc ještě rozlišovali věci mancipační a nemancipační. Věci, které byly společensky méně významné, se v Římě nabývaly pouze předáním věci (*traditio*). Tyto věci se označovaly jako věci nemancipační (*res nec mancipi*).²⁵⁸ Oproti tomu k převodu věcí, které byly společensky významné a důležité, nepostačovala jen neformální tradice. Právní převod byl prováděn předepsaným způsobem, často velmi formálně a okázale, a to buď slavnostním soukromoprávním převodem práva k věci (*mancipatio*) nebo tak, že se před římským úředníkem vedl fingovaný soudní spor (*in iure cessio*). Tyto věci se nazývaly mancipační (*res mancipi*) a byly římským právem taxativně vymezeny. Šlo zejména o základní prostředky pro zemědělskou výrobu, jako byly třeba pozemky, otroci, tažná zvířata či nářadí.²⁵⁹

Toto členění věcí mělo pro účely vydržení v římském právu velký význam, neboť hlavní funkcí vydržení v Římě bylo napravení vad odvozeného nabytí vlastnictví. Pokud u mancipační věci došlo jen k předání, pak nabyvatel nezískal vlastnické právo k věci, ale tradicí na něj přešla pouze držba. Vydržení však tomuto držiteli umožňovalo, aby svou držbu přeměnil na vlastnické právo k věci, a stal se dle latinské terminologie z vlastníka bonitárního vlastníkem kviritským.²⁶⁰ Za císaře Justiniána ale rozdíl mezi mancipačními a nemancipačními věci ztratil na hospodářském významu a toto členění bylo proto zrušeno.²⁶¹

²⁵⁴ SKŘEJPEK: *Římské právo*..., s. 300.

²⁵⁵ KINCL: *Římské právo*..., 1990, s. 264.

²⁵⁶ ŽIDLICKÁ: *Římské právo*..., s. 44.

²⁵⁷ SKŘEJPEK: *Poodkryté tváře*..., s. 137.

²⁵⁸ BLAHO, Peter. O vzt'ahu občianskeho zákonníka k právu rímskemu. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 22.

²⁵⁹ ŽIDLICKÁ: *Římské právo*..., s. 44.

²⁶⁰ DAJCZAK: *Právo*..., s. 203.

²⁶¹ BLAHO: O vzt'ahu..., s. 22.

Dále je třeba pro účely vydržení dle římského práva rozlišovat věci složené a hromadné. Pokud jde o věc složenou (*res composita*), předmětem držby mohl být již v Římě pouze celek a jednotlivé součásti nemohly být předmětem samostatné držby, dokud spojení trvalo.²⁶² Pokud tedy někdo držel složenou věc (např. stavbu), prostřednictvím celku držel také její jednotlivé součásti (trámy, kameny apod.), a nešlo je proto ani zvlášť vydržet. Teprve pokud by se tyto součásti odloučily od celku, bylo by je možné držet, a tedy i vydržet samostatně.²⁶³ Naopak pokud jde o věci hromadné (*universitas rerum*), tedy o soubory věcí, které jsou z různých důvodů drženy pohromadě (např. stádo či knihovna), ty provázely osud zcela opačný. Podle římského práva se totiž nenabývalo vlastnické právo k věci hromadné jako celku, ale naopak k jejím jednotlivým částem. Vydržet tedy bylo možné jen část věci hromadné (např. 1 krávu nebo knihu).²⁶⁴ Věc hromadnou jako celek držet, a tedy ani vydržet nešlo.

A konečně uvádím výčet dalších věcí, jež byly postupně přidány do okruhu věcí, které nemohly být předmětem vydržení. Od 2. st. n. l. nebylo možné vydržet ani věci náležející státní pokladně (*res fiscales*). V době pozdního císařství nemohly být předmětem vydržení věci náležející císaři nebo církevním institucím (*piae causae*). Posléze byly přidány také některé další věci, např. dědictví po matce (*bona materna*).²⁶⁵ Předmětem vydržení nemohly být věci cizinců (*res hostibus*).²⁶⁶ Logicky nemohla být vydržena vlastní věc (*res sua*).²⁶⁷ A vydržet nešlo ani věci nikomu nepatřící (*res nullius*), neboť ty podléhaly režimu okupace.²⁶⁸

U (ne)možnosti vydržení věci ničí v římském právu bych se ještě pozastavil. Dle mého názoru totiž mohly nastat 3 situace, které se od sebe lišily buď skutečným stavem věci (objektivní stránka) či vnitřním přesvědčením nabyvatele (subjektivní stránka). V prvním případě mohlo dojít k tomu, že se skutečně jednalo o *res nullius* a držitel to věděl, v takovém případě nabýval vlastnické právo k věci hned okamžikem uchopení věci prostřednictvím okupace. Dále mohlo dojít ke druhé situaci, kdy se sice nejednalo o věc ničí, ale držitel se domníval, že se o *res nullius* jedná. V takovém případě sice držitel nemohl nabýt vlastnické právo okamžitě okupací, ale protože byl v dobré víře, mohl vlastnické právo k věci nabýt po uplynutí vydržecí lhůty právě vydržením. A konečně mohlo dojít ke třetí situaci, a to k tomu, že se nejednalo o věc ničí a držitel o tom, že nejde o *res nullius* věděl. Tehdy držitel nemohl nabýt vlastnické právo k věci nikdy, a to ani okupací, ale ani vydržením.

²⁶² KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 210.

²⁶³ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 216.

²⁶⁴ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 85.

²⁶⁵ DAJCZAK: *Právo...*, s. 205.

²⁶⁶ SKŘEJPEK: *Římské soukromé právo...*, s. 110.

²⁶⁷ BĚLOVSKÝ, Petr; FALADA, David; SKŘEJPEK, Michal. *Případy římského praetora*. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2003, s. 86.

²⁶⁸ BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 111.

Podle názorů některých římských právníků ale byla situace týkající se věci nikomu nepatřící poněkud komplikovanější, než se domnívám já. V klasickém římském právu se podle některých autorů okupací *res nullius* nabývala pouze držba (bonitární vlastnictví) a až vydržením se nabývalo rovněž vlastnické právo k věci ničí (kviritské vlastnictví).²⁶⁹ Navíc byly v římském právu dva názorové proudy – sabiniáni a prokuliáni. Zatímco o sabiniánech bylo obecně známo, že různé spory řešili vždy zcela přesně podle psaného práva (*stricto iure*), oproti tomu prokuliáni byli více nakloněni novým právním možnostem a při uplatňování práva používali také principy založené na spravedlnosti (*aequitas*).²⁷⁰

A zaměření těchto dvou myšlenkových proudů se projevilo také v řešení otázky nabytí věci, kterou její dřívější vlastník fyzicky opustil. Podle prokuliánů totiž vůle původního vlastníka věci (derelikventa) nehrála žádnou roli s tím, že vlastnické právo k věci zaniklo již opuštěním věci a okupant se tak mohl věci ničí zmocnit bez dalšího. Na rozdíl od toho sabiniáni kladli velký důraz také na vůli derelikventa (*voluntas derelinquendi*), když tvrdili, že bez vůle původního vlastníka věci zjevně opustit svou věc by se případný okupant věci opuštěné nikdy zmocnit nemohl. K názoru sabiniánů se navíc později ve své kodifikaci připojil také císař Justinián.²⁷¹

2.2.3 Držba (*possessio*)

2.2.3.1 Povaha držby

Držba je základní a nejdůležitější předpoklad vydržení. Zcela vědom si toho byl i římský právník Licinius Rufinus, který v Digestech upozorňoval na to, že bez držby nemůže nastat ani vydržení (*sine possessione usucapio contingere non potest*).²⁷² Také právník Paulus potvrzoval, že vydržení nemůže začít bez držby.²⁷³ Označení držba (*possessio*) pravděpodobně pochází z latinského *potis sedeo*, tedy v překladu „sedím jako pán“.²⁷⁴ Proč byl ale pojem držba spojován se sezením (*sedes*)? Římští právníci tím nejspíš chtěli dát najevo, že věc přirozeně patří tomu, kdo na ní „sedí“, totiž osobě, která má k věci fyzicky nejbliže.

²⁶⁹ BRTKO, Róbert. Res a kontroverzie sabiniánov a prokuliánov. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Res – věci v římském právu: sborník příspěvků z 10. konference právních romanistů ČR a SR konané ve dnech 14. – 16. 3. 2008 v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 47.

²⁷⁰ BRTKO, Róbert. Spor římskoprávních škól týkajúci sa problému pubertas. In SOUKUP, Ladislav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2009, s. 320.

²⁷¹ BRTKO: Res..., s. 48.

²⁷² Dig. 41, 3, 25. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 75.

²⁷³ Dig. 41, 2, 1, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v BARTOŠEK: *Encyklopedie...*, s. 276.

²⁷⁴ BARTOŠEK: *Encyklopedie...*, s. 186.

Kořeny institutu držby najdeme také v římském právu a souvisí pravděpodobně s právem užívat veřejné pozemky (*ager publicus*). Tyto pozemky sice nemohly přejít do vlastnictví jejich uživatelů, přesto se postupem času v Římě objevila potřeba chránit držbu veřejných pozemků před neoprávněnými zásahy. Ačkoliv však jde o institut pocházející z římského práva, římská právní věda žádnou definici držby nevytvořila.²⁷⁵ Ostatně, jak říkal právník Iavolenus, každá definice v právu je nebezpečná, neboť je vzácné, že by nemohla být vyvrácena.²⁷⁶

Nejenže římstí právníci nevytvořili definici držby, ale někteří se neshodli ani na charakteru držby. Zatímco Paulus považoval držbu pouze za faktický stav, když uváděl, že držba není právo, ale fakt (*possessio non est iuris sed facti*)²⁷⁷, Papinianus naopak tvrdil, že držba je právem (*sed et iuris est*).²⁷⁸ Spor o povahu držby pokračoval i mezi glosátory ve středověku. Tento spor vyústil až v konflikt mezi dvěma právníky, Savignym a Jheringem. Savigny zaujal stanovisko, že držba je pouhým faktem, nikoliv však právem, přičemž kladl důraz na subjektivní prvek držby, který označoval jako tzv. *animus domini*.²⁷⁹ Jhering naopak upřednostňoval objektivní prvek držby, tedy *corpus possessionis*, když tvrdil, že není rozhodující subjektivní vůle držitele, nýbrž fyzické ovládnutí věci, bez kterého by byla pouhá vůle držitele sama o sobě k ničemu.²⁸⁰ Savignyho teorii u nás později zastával např. L. Heyrovský²⁸¹ nebo A. Randa²⁸², který naopak podrobil kritice Jheringa.

Rozpory mezi římskými právníky můžeme nalézt také v chápání vztahu držby a vlastnictví. Právník Paulus tvrdil, že samotné vlastnictví věci pramení z přirozenosti držby (*dominiumque rerum ex naturali possessione coepisse*).²⁸³ Oproti tomu právník Ulpianus je známý svým tvrzením, že držba nemá s vlastnictvím nic společného (*nihil commune habet proprietatis cum possessione*).²⁸⁴ Tento Ulpianův výrok je však třeba brát s rezervou, neboť v kontextu fragmentu v Digestech, který toto tvrzení obsahuje, má svůj význam. Faktem ovšem je, že Ulpianus kladl důraz na odlišování držby od vlastnictví a uváděl, že se může stát, že určitá osoba bude držitelem, ale nebude vlastníkem, nebo že určitá osoba bude vlastníkem, ale nebude držitelem, a konečně, že může také dojít k tomu, že jedna osoba bude držitelem a současně i vlastníkem.²⁸⁵

²⁷⁵ SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 213.

²⁷⁶ Dig. 50, 17, 202. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK, Michal. Pojetí věci a jejich vymezení v novém českém občanském zákoníku z pohledu římského práva. In MACH, Peter; PEKARIK, Matej; VLADÁR, Vojtech (eds). *Constans et perpetua voluntas: pocta Petrovi Blabovi k 75. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 570.

²⁷⁷ Dig. 47, 4, 1, 15. Citováno dle českého překladu obsaženého v SALÁK, Pavel. Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem území 19. a 20. stol. In FRÝDEK, Miroslav; TAUCHEN, Jaromír (eds). *Soukromé právo v proměnách věků: sborník příspěvků z Letní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 12.

²⁷⁸ Dig. 41, 2, 49, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo v...*, s. 51.

²⁷⁹ SAVIGNY, Friedrich Carl. *Das Recht des Besitzes: eine civilistische Abhandlung*. Wien: Carl Gerold's Sohn, 1865, s. 282.

²⁸⁰ JHERING, Rudolf. *Der Besitzwille*. Jena: Gustav Fischer, 1889, s. 36.

²⁸¹ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 325.

²⁸² RANDA, Antonín. *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Praha: J. Otto, 1890, s. 9.

²⁸³ Dig. 41, 2, 1, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 75.

²⁸⁴ Dig. 41, 2, 12, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 82.

²⁸⁵ Dig. 43, 17, 1, 2. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 82.

Protože se chápání držby v Římě lišilo, nejčastěji jsme mezi římskými právníky mohli nalézt dvě základní východiska. První pojetí spočívalo v přesvědčení, že faktický stav v římském právu odpovídá stavu právnímu. V tomto smyslu byla držba považována za projev vlastnického práva, kdy vlastnictví bylo chápáno jako právní panství, které se mohlo projevit také v právu věc držet (*ius possidendi*). Podle této teorie byl držitel současně vlastníkem věci a držba byla jen jedním z několika projevů vlastnického práva. Druhé pojetí oproti tomu již očekávalo, že ne zcela ve všech případech bude mezi právním a faktickým stavem soulad. Tato koncepce tedy už počítala s tím, že v některých situacích držitel věci nemusí být současně jejím vlastníkem.²⁸⁶

Římská právní věda tedy postupem času začala uznávat, že držba může mít také samostatný význam, což se začalo projevovat mimo jiné právě možností vydržení. Už na začátku římské republiky byla držba vnímána jako realita, jejíž rozpor s právním stavem je nežádoucí, a proto je nezbytné ji v konfrontaci se stavem právním legalizovat. Římský právník Gaius v Institucích zdůrazňoval, že je třeba tak učinit, aby vlastnictví věci nezůstávalo v pochybnosti (*ne rerum dominia duitius in incerto essent*).²⁸⁷ Do římského práva tak byl vtělen princip *quieta non movere* – stav, který nevyvolává neklid, necht' je v souladu s právem.²⁸⁸

Obdobně jako držba ani vlastnictví nebylo v římském právu jednoznačně definováno. Římané se příliš nevěnovali teoretickým úvahám o podstatě vlastnického práva a soustředili se spíše na praktickou stránku věci, tedy zejména na to, jaká oprávnění vlastnictví poskytuje a jak je vlastník může efektivně prosadit. Místo teoretické definice vlastnického práva jsme se proto v Římě nejčastěji mohli setkat s prostým označením *proprietas* či *dominium*.²⁸⁹ Dokonce ještě středověké školy, které vykládaly římskoprávní prameny, vedly spory o pojetí vlastnického práva. Nejpřesnější definici vlastnictví podal vůdce tzv. komentátorské školy Bartolus, který vlastnické právo charakterizoval jako právo disponovat s věcí v mezích daných platným právním řádem, a to právo disponovat s ní zcela naprosto a výlučně, tedy perfektně.²⁹⁰

2.2.3.2 Nabytí držby

Stanovení přesného časového okamžiku, kdy byla držba nabyta, bylo v římském právu někdy problematické, tento problém ovšem bylo nutné vyřešit, neboť šlo o významnou otázku

²⁸⁶ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 162.

²⁸⁷ Gai. Inst. 2, 44. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 105.

²⁸⁸ ŽIDLICKÁ, Michaela. Marcellus scribit. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Res – věci v římském právu: sborník příspěvků z 10. konference právních romanistů ČR a SR konané ve dnech 14. – 16. 3. 2008 v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 7.

²⁸⁹ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 153.

²⁹⁰ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 37.

spojenou s institutem vydržení.²⁹¹ Právnický Paulus v Digestech tvrdil, že držbu nabýváme tělesně a vůlí (*corpore et animo*), ne pouze samotnou vůlí (*solo animo*), ani ne pouze tělesně (*solo corpore*).²⁹²

Římstí právníci tedy vyžadovali, aby v okamžiku nabytí držby byly přítomny oba prvky, *corpus* i *animus*, neboť pouze oba tyto prvky společně tvořily jednotu dvou symetrických článků konstituujících vznik držby.²⁹³ *Corpus* chápalo římské právo jako držební prvek materiální, zatímco *animus* jako držební prvek volní.²⁹⁴ Držitel tedy musel mít faktickou moc nad věcí (*possessio corpore*), a to s úmyslem držet věc jako vlastní (*animus possidendi*), tedy s úmyslem mít ji pouze sám pro sebe (*animus rem sibi habendi*).²⁹⁵ Tím se držba lišila jednak od vlastnického práva, které již představovalo právní moc nad věcí, a jednak od detence, která zase postrádala úmysl mít věc pro sebe.²⁹⁶

K fyzickému ovládnutí předmětu držby (*corporalis possessio*) docházelo především uchopením věci (*apprehensio*).²⁹⁷ Tato aprehenze mohla ale podle povahy věci vypadat různě a nemuselo k ní dojít vždy pouze prostřednictvím fyzického kontaktu držitele s věcí, konkrétní podoba fyzického ovládnutí věci vždy závisela na okolnostech případu a záleželo také na tom, zda jde o věc movitou či nemovitou.²⁹⁸

Šlo-li o věci nemovité, tedy především o pozemky, fyzické ovládnutí pozemku bylo typicky splněno oplocením či vytyčením hranic pozemku.²⁹⁹ Právnický Paulus dále v Digestech uváděl, že kdo chce nabýt držbu k pozemku, nemusí obejít celý pozemek, ale k nabytí držby stačilo, aby vkročil na jakoukoliv část pozemku.³⁰⁰ Celsus zase prohlásil, že pokud prodávající kupujícímu ukázal hranice pozemku z věže (*ex turre*), nabýval tak kupující držbu k pozemku, aniž by na pozemek vůbec vkročil.³⁰¹ Paulus k tomu dodával, že v takovém případě držitel nabýval faktickou moc nad věcí tzv. očima a úmyslem (*oculis et affectu*).³⁰²

Pokud šlo o věci movité, k jejich fyzickému ovládnutí nejčastěji docházelo právě fyzickým uchopením věci. Někdy ale stačila pouhá přítomnost držitele u věci, jako tomu bylo třeba v případě složení věci prodávajícím před kupujícím (*quodam modo longa manu possessio tradita*).³⁰³

²⁹¹ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 52.

²⁹² Dig. 41, 2, 3, 1. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER, Herbert; BLAHO, Peter. *Praktické štúdie z rímskeho práva*. Bratislava: Manz, 1993, s. 52.

²⁹³ BLAHO: *Nadobudnutie...*, s. 154.

²⁹⁴ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 85.

²⁹⁵ PETR: *Nad bývalým, současným i budoucím pojetím...*, s. 613.

²⁹⁶ BUBELOVÁ, Kamila. Držitel – detentor nebo possessor? *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, 2000, roč. 2, č. 1, s. 30.

²⁹⁷ HRDINA, Ignác Antonín; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 73.

²⁹⁸ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 167.

²⁹⁹ ŽIDLICKÁ: *Římské právo...*, s. 48.

³⁰⁰ Dig. 41, 2, 3, 1. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie...*, s. 52.

³⁰¹ Dig. 41, 2, 18, 2. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie...*, s. 53.

³⁰² Dig. 41, 2, 1, 21. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v BLAHO: *Držba...*, s. 28.

³⁰³ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 217.

A v některých případech dokonce nabyvatel držby nemusel být ani u předmětu držby přítomen. Tak třeba držba zboží uskladněného ve skladě se podle právníka Papiniána nabývala již tehdy, když prodávající kupujícímu před skladem odevzdal klíče od skladu, čímž kupující nabyl držbu tohoto zboží, aniž by sklad otevřel.³⁰⁴ Podle Celsa také kupující nabýval držbu k věcem uloženým v jeho domě prodávajícím, aniž by se kupující věci dotkl či je alespoň prohlédl.³⁰⁵ Ve všech případech tak měla *aprehenze* movité věci hlavně zajišťovat možnost budoucího uchování a opatrování věci.³⁰⁶

Při uchopení věci dále záleželo na tom, zda k nabytí držby docházelo s vůlí dosavadního držitele či bez ní. Mohlo tedy jít buď o uchopovací čin jednostranný, typicky okupace věci, nebo o uchopovací čin dvoustranný, např. odevzdání věci.³⁰⁷ K nabytí držby věci bez vůle dosavadního držitele se řadily zejména případy, kdy držitel nabýval držbu věci, kterou před tím nikdo jiný nedoručil, tedy držbu tzv. věci ničí (*res nullius*). Tento způsob nabytí držby se označoval jako okupace (*occupatio*).³⁰⁸ Gaius uváděl, že okupací nabýváme ty věci, které nikomu nepatřily, jako je všechno, co se chytá na zemi, v moři či na nebi.³⁰⁹ Jako příklady můžeme uvést chycení zvířete do pasti nebo také oplocení dosud neosídleného pozemku. Protože šlo o jednostrannou *aprehenzi*, byla zpravidla spojena s fyzickým, a to často velmi intenzivním uchopením věci.³¹⁰

I v případě okupace se ale v římském právu objevovaly případy, kdy k fyzickému uchopení věci nemuselo nutně dojít. Takovým případem bylo třeba již zmíněné chycení zvířete do pasti. Právník Proculus konstatoval, že u divokého zvířete bylo faktické ovládnutí splněno již tím, že zvíře bylo chyceno do pasti tak pevně, že se nemohlo samo uvolnit.³¹¹ Rovněž v případě ochočení divokého zvířete nebylo fyzické ovládnutí zvířete vyžadováno, ale typická *aprehenze* byla v tomto případě nahrazena vůlí zvířete vracet se k určité osobě, tedy k osobě držitele (*animus revertendi*).³¹²

K nabytí držby s vůlí dosavadního držitele docházelo zpravidla prostřednictvím tzv. tradice (*traditio*).³¹³ U tradice spočívalo uchopení věci zejména v odevzdání věci, v některých případech ale mohla tradice probíhat jinak než typickým složením věci prodávajícím před kupujícím. Mohlo tak dojít třeba k tzv. symbolické tradici (*traditio symbolica*), která spočívala v předání určité věci zastupující předávanou věc, např. výše uvedené předání klíčů od skladu³¹⁴ či odevzdání darovací

³⁰⁴ Dig. 18, 1, 74. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie...*, s. 56.

³⁰⁵ Dig. 41, 2, 18, 2. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie...*, s. 53.

³⁰⁶ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 167.

³⁰⁷ BALÍK: *Rukověť...*, s. 138.

³⁰⁸ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 167.

³⁰⁹ Gai. Inst. 2, 66. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 111.

³¹⁰ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 167.

³¹¹ Dig. 41, 1, 55. Citováno dle českého překladu obsaženého v ŽIDLICKÁ: *Římské právo...*, s. 48.

³¹² BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 91.

³¹³ BALÍK: *Rukověť...*, s. 138.

³¹⁴ Dig. 18, 1, 74. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie...*, s. 56.

listiny³¹⁵. Dalším případem bylo uzavření tzv. držební dohody (*constitutum possessorium*), která spočívala v tom, že ten, kdo věc držel jako vlastník, tuto věc převedl na nabyvatele s tím, že si ji nadále ponechal u sebe a byl jejím detentorem, a nabyvatel se převodem stal držitelem předmětné věci.³¹⁶ Mohlo dojít také k tzv. odevzdání dlouhou rukou (*traditio longa manu*), kdy stačilo ukázání na předávanou věc, třeba již zmíněným ukázáním pozemku z věže.³¹⁷

Posledním případem je tzv. odevzdání krátkou rukou (*traditio brevi manu*), kdy hmotný prvek byl splněn už dříve a teprve poté k němu přistoupil volní prvek.³¹⁸ Ulpianus uváděl, že pokud někdo koupil věc, kterou měl v úschově, vypůjčenou nebo kterou měl u sebe jako zástavu, tak držbu nabýval koupí a věc byla považována za předanou.³¹⁹ Šlo tedy o případy, u nichž byl *corpus* splněn dříve než *animus*, tedy o případy, u nichž se detence v důsledku změny kauzy přeměňovala na držbu. Gaius tento způsob nabytí držby popisoval tak, že z vůle vlastníka věci (*voluntas domini*) docházelo bez odevzdání věci (*sine traditione*) k nabytí držby detentorem, který měl u sebe věc pronajatou, vypůjčenou nebo uschovanou.³²⁰

V souvislosti s vydržením věci nabyté s vůlí dosavadního držitele se liší také názory, zda je vydržení původním (originárním) či odvozeným (derivativním) způsobem nabytí vlastnického práva. Ačkoliv k nabytí vlastnického práva dochází zánikem práva jednoho vlastníka a nabytím práva nového vlastníka, objevují se názory, že vlastnické právo vydržitele získává úplně nový obsah, a že tedy jde o originární způsob nabytí vlastnického práva.³²¹ Tento názorový proud je většinový a staví především na tom, že vydržení zakládá vlastnické právo vlastní silou, nikoliv odvozeně od práva předchozího vlastníka.³²²

Na druhé straně ovšem stojí tvrzení, že věcná práva třetích osob zatěžující předmět vydržení, vydržením nezanikají a zavazují vydržitele ve stejném rozsahu jako původního vlastníka, a tedy že jde o derivativní způsob nabytí vlastnického práva.³²³ Při převodu se totiž držba v římském právu nabývala v plném rozsahu, jinak tomu ani být nemohlo.³²⁴ Povaha nabytí vlastnického práva vydržením tedy zůstává sporná, bez ohledu na tuto povahu ale nesporným zůstává fakt, že vydržení vždy směřovalo pouze vůči vlastníkovi, ale práva třetích osob zůstávala vydržením nedotčena.³²⁵

³¹⁵ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 167.

³¹⁶ SKŘEJPEK: *Římské soukromé právo...*, s. 125.

³¹⁷ Dig. 41, 2, 18, 2. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie...*, s. 53.

³¹⁸ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 53.

³¹⁹ Dig. 6, 2, 9, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo v...*, s. 54.

³²⁰ Dig. 41, 1, 9, 5. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 87.

³²¹ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 217.

³²² HRDINA: *Přehled...*, s. 61.

³²³ DAJCZAK: *Právo...*, s. 204.

³²⁴ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 53.

³²⁵ DAJCZAK: *Právo...*, s. 204.

I pokud již ale osoba měla předmět držby ve své faktické moci (*possessio corpore*), musel k ní přibýt druhý obligatorní předpoklad držby – již zmiňovaný *animus possidendi*, tedy vůle držitele mít věc pro sebe (*possessio pro suo*).³²⁶ Jak v Digestech uváděl právník Ulpianus, nikdo totiž nemohl nabýt držbu majetku proti své vůli.³²⁷ Pokud držitel nabýval držbu osobně, musel být navíc vůli způsobilý projevit, což vylučovalo bezprostřední nabytí držby dítětem, duševně nemocným či právnickou osobou.³²⁸ Paulus výslovně uváděl, že duševně chorý, stejně jako nedospělý, podle římského práva nemohli začít držet, neboť jim chyběla vůle držet. K tomu Paulus přirovnával situaci, kdy bychom spící osobě vložili do ruky věc, i v tomto případě chybí spícímu vůle držet. Paulus ale dodával, že nedospělec, který již není dítětem (*pupillus*), může začít držet se souhlasem poručníka (*auctoritas tutoris*). Jiní římsští právníci, Ofilius a Nerva mladší, se dokonce domnívali, že *pupillus* může nabýt držbu i bez souhlasu poručníka (*sine auctoritas tutoris*), neboť jde o faktickou, a nikoliv právní záležitost. Paulus uznal, že je tento názor možné akceptovat, pokud již nedospělý dosáhl takového věku, ve kterém je způsobilý uvažovat samostatně.³²⁹

Na druhé straně ale držitel nemusel držbu nutně nabývat bezprostředně, v římském právu ji totiž bylo možné nabývat také prostřednictvím jiné osoby, pak bylo třeba rozlišovat dva případy. Pokud dal nabyvatel k nabytí věci třetí osobě zmocnění, pak nabýval držbu již okamžikem uchopení věci zástupcem. Pokud ale zmocnění před uchopením věci zástupci nebylo vydáno, pak zastoupený nabýval držbu až okamžikem dodatečného schválení.³³⁰ Nejdříve přitom bylo v Římě uznáváno pouze nabytí držby prostřednictvím osoby držiteli podřízené (*persona alieni iuris*), ale ve 2. st. n. l. začalo být připouštěno také nabytí držby prostřednictvím svobodné osoby (*per liberam personam*).³³¹ Gaius uváděl, že držbu nabýváme nejen skrze sebe samy, ale také skrze ty osoby, které máme v moci manželské nebo v mancipiu, jakož i skrze otroky, ke kterým máme poživací právo, či dokonce skrze svobodné osoby a cizí otroky, pokud je držíme v dobré víře.³³² Paulus k tomu dodával, že skrze osoby, které držíme v dobré víře, ať už jde o cizího otroka nebo dítě, držbu nabýváme, pokud však takové osoby držíme ve zlé víře, pak jejich prostřednictvím držbu nezískáme.³³³

Typicky docházelo v římském právu k nabývání držby pánem prostřednictvím jeho otroka. Aby ale takto k nabytí držby ve prospěch pána došlo, muselo být splněno několik podmínek. Otok samozřejmě musel fyzicky existovat (*corpus possidendi*), pán musel mít nad tímto otrokem

³²⁶ SKŘEJPEK: *Římské právo*..., s. 50.

³²⁷ Dig. 37, 1, 3, 3. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Prameny*..., s. 241.

³²⁸ PETR: *Nad bývalým, současným i budoucím pojetím*..., s. 613.

³²⁹ Dig. 41, 2, 1, 3. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie*..., s. 64.

³³⁰ SKŘEJPEK: *Římské právo*..., s. 53.

³³¹ BALÍK: *Rukověť*..., s. 139.

³³² Gai. Inst. 2, 86. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius*..., s. 117.

³³³ Dig. 41, 2, 1, 6. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo v. ...*, s. 58.

faktickou moc (*servus in potestate*), otrok si také musel být vědom toho, co svým jednáním činí (*intellectus possidendi*) a rovněž pán musel o nabytí držby svým otrokem vědět (*scientia possidendi*).³³⁴ První požadavek, fyzická existence otroka, byl nezbytný, aby otrok byl schopný věc uchopit, popřípadě jiným způsobem získat faktickou moc nad věcí. Druhá podmínka, faktická moc pána nad otrokem, byla nejčastěji splněna vlastnickým právem pána nebo držbou otroka v dobré víře. Třetí předpoklad, psychická zdatnost otroka, vyžadoval, aby byl otrok duševně zdravý, neboť jen způsobilá osoba mohla nabývat pro jiného. A konečně, čtvrtou podmínkou byl požadavek, aby pán o uchopení věci otrokem v jeho prospěch alespoň věděl, což bylo splněno buď předchozím souhlasem, osobní přítomností pána při nabytí držby nebo dodatečným schválením (*ratihabitio*).³³⁵

Z pohledu pána tak docházelo k nabytí držby s jeho vůlí, ale prostřednictvím jiné osoby (*animo suo, corpore alieno*) a z pohledu otroka zase docházelo k nabytí na základě vůle jeho pána, ale prostřednictvím uchopení věci otrokem (*animo alieno, corpore suo*). Ačkoliv tedy nabývání držby bez vůle pána (*ignorantis domini*) bylo v římském právu zpravidla vyloučeno, někteří římscí právníci připouštěli výjimky. Např. Paulus³³⁶, Pomponius³³⁷ či Celsus³³⁸ shodně uváděli, že otrok v tzv. pekuliu mohl pro svého pána nabývat držbu i bez jeho vědomí (*ex causa peculii*). Jak ale napsal P. Blaho, nabývání držby bez pánovy vůle bylo v římském právu spíše ojedinělým jevem.³³⁹

Pomponius k nabývání držby pána jeho otrokem uváděl, že v takových případech je třeba přihlížet spíše k vůli pána, než k vůli otroka; ledaže by šlo právě o případ nabývání držby otrokem nacházejícím se v pekuliu, tehdy je podle Pomponia třeba zkoumat spíše vůli samotného otroka. Paulus k tomu dodával, že pokud by otrok držel věc ve zlé víře a jeho pán začal danou věc držet vlastním jménem, typicky stažením věci z pekulia, pak by z důvodu zlé víry otroka k vydržení nedošlo, a to ani pokud by sám pán v dobré víře byl.³⁴⁰

Kromě nabývání držby pánem prostřednictvím jeho otroka bychom v římském právu našli i některé další zprostředkované způsoby nabývání držby. Např. poručenec, ať už se jednalo o duševně nemocného či nedospělého, mohl nabývat držbu prostřednictvím svého poručníka. Také právnická osoba mohla držbu nabývat prostřednictvím svého zástupce.³⁴¹

³³⁴ BLAHO: Nadobudnutie..., s. 155.

³³⁵ Tamtéž, s. 157.

³³⁶ Dig. 41, 2, 1, 5. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v BLAHO: Nadobudnutie..., s. 158.

³³⁷ Dig. 41, 4, 2, 12. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v BLAHO: Nadobudnutie..., s. 158.

³³⁸ Dig. 41, 4, 2, 11. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v BLAHO: Nadobudnutie..., s. 158.

³³⁹ BLAHO: Nadobudnutie..., s. 160.

³⁴⁰ BĚLOVSKÝ: *Usucapio*..., s. 217.

³⁴¹ BALÍK: *Rukověť*..., s. 140.

2.2.3.3 Pozbytí držby

Právnick Paulus konstatoval, že stejnými způsoby, jakými držbu nabýváme, držbu také pozbýváme. Proto tedy, nebylo-li možné držbu nabýt jinak než fyzicky a vůlí současně, tak také nic nezískáme, pokud tyto prvky ztratíme.³⁴² Držitelem proto dle římského práva mohl být pouze ten, kdo držel vůlí i tělesně. Ke ztrátě držby mohlo dojít odpadnutím jakéhokoliv ze dvou prvků držby, jak pozbytím vůle nakládat s věcí jako s vlastní (*animus*), tak i ztrátou možnosti věc fyzicky ovládat (*corpore*), a samozřejmě také odpadnutím obou těchto předpokladů (*animus et corpore*).³⁴³

Ztráta držby *animus* se uskutečňovala tak, že držitel navenek projevil svou vůlí, že danou věc již nadále nechce ovládat jako vlastník. Touto formou ale mohla držbu pozbýt pouze osoba, která byla způsobilá k právním úkonům, tedy která byla schopná vůlí platně projevit.³⁴⁴ Pokud ale ztratila držební vůlí osoba šílená (*furiosus*), ke ztrátě držby nedocházelo, protože taková ztráta držby vyžadovala vůlí a šílenec mohl svou vůlí projevit jen prostřednictvím svého poručníka.³⁴⁵ Vůle pozbýt držbu ovšem nemusela být projevována vždy výslovně, ale mohla být projevována rovněž mlčky či konkludentně, např. tím, že držitel nechal pozemek trvale neobděláný.³⁴⁶ Ztratil-li držitel vůlí držet věc jako vlastní, přeměnila se jeho držba na pouhou detenci (*detentio*).

Ztráta držby *corpore* nastávala tím, že byla držiteli odňata možnost působení na věc. Jednalo se zejména o případy, kdy se věc ztratila, stala se nepřístupnou, podlehla zkáze nebo se dostala do držby jiné osoby.³⁴⁷ Muselo se ale jednat o trvalou ztrátu držby, dočasné přerušení ke ztrátě držby většinou nevedlo. Římský právník Nerva mladší napsal, že movité věci zůstávají v mé držbě, pokud se nachází v mé péči (*custodia*), tedy pokud si k nim sám chci držbu uchovat. Paulus k tomu ještě doplnil, že zvíře, které mi uteklo nebo nádoba, která se nenávratně ztratila, přestává být v mé držbě. Oproti tomu věc nacházející se v mém domě, kterou pouze dostatečně důkladně nehledám, zůstává v mé držbě.³⁴⁸ Jestliže se tedy věc stala nedostupnou jen dočasně a držitel si pouze nemohl hned vzpomenout, kde věc nechal, držbu tím neztratil a vydržecí lhůta běžet nepřestala (k přetržení běhu vydržení blíže kapitola 2.2.6.2). Naopak, ztratil-li držitel možnost fyzického ovládnutí věci trvale, pak nejenže ztratil držbu, ale neměl již ani detenci (*detentio*), neboť vůle držet věc jako vlastní sama o sobě nemá právní význam a je pouze přáním.³⁴⁹

³⁴² Dig. 50, 17, 153. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo v...*, s. 52.

³⁴³ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 169.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ DOSTALÍK, Petr. Držba věci nebo držba práva? Historická polemika. In DVORÁK, Jan; MALÝ, Karel (eds). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 529.

³⁴⁶ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 169.

³⁴⁷ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 219.

³⁴⁸ Dig. 41, 2, 3, 13. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie...*, s. 68.

³⁴⁹ BUBELOVÁ: *Držitel...*, s. 30.

Ke ztrátě držby ovšem nedocházelo v případech, kdy fyzické ovládní věci za držitele konal někdo jiný, např. nájemce věci. Paulus výslovně uváděl, že můžeme držet vlastní vůlí, ale cizím ovládním (*animo nostro, corpore etiam alieno possidemus*).³⁵⁰ Gaius se k tomu vyslovil, že se má za to, že držíme sami, i když za nás věc naším jménem ovládá jiná osoba, a to i tehdy, pokud nám tato osoba není podřízena.³⁵¹ Československý romanista L. Heyrovský v této souvislosti hovořil o tzv. odvozené držbě, kdy se ten, kdo dal věc jako zástavu nebo kdo věc půjčil výprosou, vzhledem k vydržení (*ad usucapionem possidet*) považoval za držitele, ačkoliv za něj fyzické ovládní věci vykonávala jiná osoba.³⁵² Fyzické ovládní věci tedy bylo možné vykonávat i zprostředkovaně. Držitel se např. pronajmutím věci nezbavoval držby, ale nájemce sloužil jako nástroj držby držitele jakožto pronajímatele, který tudíž držel i nadále, a to vlastní vůlí, ale prostřednictvím jiné osoby (*animo nostro, corpore alieno*).³⁵³

A protože by vyžadování neustálého fyzického ovládní věci bylo v některých případech značně obtížné, ne-li přímo nemožné, římští právníci někdy připouštěli udržení držby pouhou vůlí (*solo animo retinetur possessio*).³⁵⁴ Ke ztrátě držby tak někdy nedocházelo dokonce ani tehdy, když fyzické ovládní věci nevykonával nikdo a držba věci byla zachována pouhou vůlí držitele (*animo retendo*). Šlo např. o pozemky, které byly sezónně obdělávány a v určitých ročních obdobích těžko přístupné.³⁵⁵ Jednalo se zejména o zimní nebo letní pastviny (*saltus hiberni et aestivi*).³⁵⁶ Jako další příklady uchování držby pouhou vůlí můžeme dále uvést třeba situaci, kdy holub vyletí z holubníku³⁵⁷ nebo případ uprchlého otroka (*servus fugitivus*).³⁵⁸ Právník Ulpianus pro tento případ konstatoval, že pokud jde o otroka na útěku, považuje se držba za zachovanou, neboť cizího otroka z držby nikdo nemůže uloupit.³⁵⁹

Ke ztrátě držby (a tedy i k přetržení vydržení) podle římského práva ale nedocházelo pouze *animo et corpore*. Držba zanikala také smrtí držitele bez dědice, ztrátou právní subjektivity držitele nebo absolutním či relativním zánikem věci.³⁶⁰ O ztrátu právní subjektivity se jednalo např. tehdy, upadl-li držitel do válečného zajetí, a později byl osvobozen. Na držbu se totiž na rozdíl od některých práv nevztahovalo tzv. právo návratu (*ius postliminii*), kterým docházelo k obnovení některých práv navrátnějšího se zajatce. Protože ale držba většinou římských právníků nebyla

³⁵⁰ Dig. 41, 2, 3, 12. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio*..., s. 100.

³⁵¹ Gai. Inst. 4, 153. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius*..., s. 303.

³⁵² HEYROVSKÝ: *Dějiny*..., s. 231.

³⁵³ BUBELOVÁ: *Držitel*..., s. 31.

³⁵⁴ BLAHO, Peter. *Držba v dejinách práva: rímskoprávna nauka o držbe a jej vyústenie v terajšom čase*. Trnava: Trnavská univerzita, 2015, s. 30.

³⁵⁵ KINCL: *Římské právo*..., 1995, s. 169.

³⁵⁶ SKŘEJPEK: *Římské soukromé právo*..., s. 125.

³⁵⁷ BLAHO: *Držba*..., s. 30.

³⁵⁸ SKŘEJPEK: *Římské soukromé právo*..., s. 125.

³⁵⁹ Dig. 41, 2, 13, pr. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické štúdie*..., s. 69.

³⁶⁰ PETR: *Nad bývalým, současným i budoucím pojetím*..., s. 614.

považována za právo, ale za faktický stav (o povaze držby viz kapitola 2.2.3.1), nedocházelo tudíž ani k jejímu automatickému obnovení, a musela být znovu nabyta. Absolutním zánikem věci se myslelo zejména zničení věci bez možnosti navrácení do předešlého stavu (*restitutio in integrum*). Za relativní zánik věci se považoval zánik věci v právním smyslu, tedy situace, kdy věc přestala být samostatným předmětem práv.³⁶¹ K specifickému způsobu zániku držby docházelo v případě, když otrok, který byl předmětem držby, nabyl svobodu.³⁶²

Přirozeně držba zanikala smrtí držitele. Protože byla podle římského práva obligatorním předpokladem vůle držitele, bylo tedy zcela vyloučeno, aby mrtvý člověk držel.³⁶³ Pokud ale držba zanikla smrtí držitele, ani v nejstarším římském právu to nebránilo ve vydržení jeho dědici, který si navíc do své vydržecí lhůty mohl započítat také čas, který již před tím uplynul pro zesnulého (k možnosti započtení blíže kapitola 2.2.6.2).

2.2.4 Dobrá víra (*bona fides*)

2.2.4.1 Dobrá víra obecně

Už římský právník Gaius říkal, že zákonem je to, co přikazuje a stanovuje národ.³⁶⁴ Římský filozof Seneca k tomu dodával, že zákony jsou skutečně prospěšné, a proto v obcích se špatnými zákony spatříme také špatné mravy.³⁶⁵ Toho si byli římscí zákonodárci vědomi a snažili se proto vytvářet dobré zákony. Ne náhodou někteří římscí právníci římské právo označovali jako umění dobrého a spravedlivého zároveň (*ars boni et aequi*).³⁶⁶

Právník Iulianus výslovně uváděl, že v případech, pro jejichž vyřešení nebyly psané zákony, se muselo zachovávat to, co bylo zavedeno mravem a obyčejem.³⁶⁷ I císař Justinián v pozdějších dobách, kdy byla většina římského práva kodifikována, vedle zákona uznával rovněž platnost obyčejového práva. Zpravidla ale bylo nemožné, aby v tak velkém impériu, jakým tehdy římská říše byla, vznikl jednotný právní obyčej.³⁶⁸ Tato pravidla tak bylo možné nalézt v podobě obyčejů místních (*mores loci*), oblastních (*mores regionis*) nebo provinčních (*mores provinciae*). Často přitom tyto územně omezené obyčeje dostávaly přednost i před celoříšskou právní úpravou, a to někdy i v tak zásadních otázkách, jako byl např. prodej nemovitostí.³⁶⁹

³⁶¹ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 169.

³⁶² HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 220.

³⁶³ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 72.

³⁶⁴ Gai. Inst. 1, 3. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 41.

³⁶⁵ Seneca. *Ad Lucillum epistulae*. 94, 38. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Exegesis...*, s. 17.

³⁶⁶ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 7.

³⁶⁷ Dig. 1, 3, 32, pr. Citováno dle českého překladu obsaženého v FRÝDEK: *Kurs...*, s. 33.

³⁶⁸ SOMMER: *Prameny...*, s. 136.

³⁶⁹ SKŘEJPEK: *Poodkryté tváře...*, s. 89.

A proč to zde vše uvádím? Protože římscí právníci si nedali za cíl vytvořit zcela dokonalé právo a zachytit veškeré právní normy do psané podoby, ale jejich hlavním cílem bylo dosáhnout spravedlnosti.³⁷⁰ Jak totiž uváděl např. římský filozof Cicero ve svém spise *De officiis*, za základ spravedlnosti byla v římském právu považována věrnost (*fides*), tedy jakási stálost a pravdivost při slibech a dohodách.³⁷¹ Právě z této věrnosti se později vyvinul termín dobrá víra (*bona fides*). Ale zatímco *fides* musela být dodržena u každého právního jednání, *bona fides* již byla speciálním požadavkem, který se objevoval pouze u některých právních jednání.³⁷² A konečně dobrá víra v nejužším slova smyslu, tedy v případě držby směřující k vydržení (*possessio ad usucapionem*), byla ojedinělým a mimořádným požadavkem, což bylo projevem úzké vazby uvedeného druhu držby na vydržení.³⁷³

2.2.4.2 Dobrá víra ve vztahu k vydržení

Dobrá víra, tj. duševní stav držitele, patří mezi mladší podmínky vydržení v římském právu a řadíme ji mezi tzv. subjektivní podmínky vydržení. Právník Paulus uváděl, že podle tohoto kritéria můžeme rozlišovat dva druhy držby, držbu v dobré víře (*possessio bonae fidei*) a držbu ve zlé víře (*possessio malae fidei*).³⁷⁴ Držitelem v dobré víře (*bona fidei possessor*) podle římského práva ovšem nebyl jen ten, kdo se mylně domníval, že je vlastníkem dané věci, ale byl jím každý držitel, který byl přesvědčený, že svou držbou nepůsobí újmu jinému.³⁷⁵ Tento přístup byl jedním z projevů známé zásady, kterou formuloval římský filozof Cicero – „nikomu neškodit“ (*neminem laedere*).³⁷⁶

Naopak o držitele ve zlé víře (*malae fidei possessor*) se jednalo tehdy, když držitel o tom, že působí újmu jinému, musel vědět. Od držitele ve zlé víře je však třeba odlišit zloděje, věci kradené (*res furtivae*) totiž byly z vydržení vyloučeny jako věci nezpůsobilé k vydržení (viz kapitola 2.2.2). U kradených věcí tedy nerozhodovalo, zda zloděj, případně pozdější držitel věci, byl při nabytí držby věci v dobré víře či nikoliv, ale tyto věci byly z vydržení vyloučeny bez ohledu na to, zda držitel o tom, že je daná věc kradená, věděl nebo nevěděl. Dobrá víra tedy v tomto případě neměla žádný vliv na překážku vydržení, neboť, jak poukazoval římský právník Paulus, kradená věc nemohla být předmětem vydržení (*res furtiva non usucapiatur*), a to bez ohledu na dobrou víru držitele.³⁷⁷

³⁷⁰ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 7.

³⁷¹ Cicero. *De officiis*. 1,7. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 195.

³⁷² BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 195.

³⁷³ Tamtéž, s. 136.

³⁷⁴ Dig. 41, 2, 3, 22. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 110.

³⁷⁵ BUBELOVÁ: *Držitel...*, s. 30.

³⁷⁶ Cicero. *Controversias*. 4, 35. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 114.

³⁷⁷ Dig. 41, 3, 4, 6. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 57.

Totéž platilo rovněž pro věci nabyté násilím (*res vi possessae*), které byly z vydržení ze stejného důvodu také vyloučeny.³⁷⁸ I v případě, kdy by kradené věci v římském právu nebyly označeny jako věci nezpůsobilé k vydržení, ani pak by je z nedostatku dobré víry nemohl vydržet zloděj ani potenciální další nabyvatelé ve zlé víře, neboť jak v Digestech konstatoval právník Paulus, dobrá víra je opakem podvodu a zlého úmyslu (*bona fides contrario est fraudi et dolo*).³⁷⁹

Důležité pro posuzování dobré víry v římském právu bylo také určení časového okamžiku, ke kterému se dobrá víra zkoumala. V klasickém římském právu se rozlišovalo mezi úplatným (onerózním) a bezúplatným (lukrativním) nabytím držby, přičemž v případě úplatného nabytí se vyžadovala dobrá víra pouze k okamžiku nabytí držby, zatímco v případě bezúplatného nabytí se vyžadovala dobrá víra nejen k okamžiku nabytí držby, ale i v celém dalším průběhu vydržecí doby. V justiniánském římském právu došlo ke sjednocení této právní úpravy a dobrá víra se již bez ohledu na úplatnost nabytí držby posuzovala vždy pouze k okamžiku nabytí držby, poté již platila zásada, dle které následná zlá víra neškodí (*mala fides superveniens non nocet*).³⁸⁰

Častým případem vydržení v římském právu byla situace, kdy kupující koupil věc od prodávajícího, který však nebyl vlastníkem věci. Již v římském právu ale platil princip, dle kterého nikdo nemohl na druhého převést více práv, než kolik sám měl (*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*).³⁸¹ Autorem této zásady byl pravděpodobně právník Ulpianus.³⁸² Méně známo ale je, že se tato zásada vyvinula ze starší zásady, která upozorňovala, že při koupi věci si má dát pozor kupec (*caveat emptor*).³⁸³ Později byla tato zásada Ulpianem doplněna, když stanovil, že kupec má být zvědavý a věc si při předání pečlivě prohlédnout (*emptor curiosus esse debet*).³⁸⁴

Vlastnické právo k věci tedy při koupi věci od nevlastníka na kupujícího sice nepřecházelo, to však nebránilo v přechodu držby z prodávajícího na kupujícího. Držba totiž nebyla (na rozdíl od vlastnictví) považována za právo, ale za faktický stav (viz kapitola 2.2.3.1), proto tak mohla být nabyta i od nevlastníka, a kupující mohl po uplynutí času a za splnění dalších náležitostí přeměnit svou držbu na vlastnické právo. Jak tedy tvrdil Gaius, vydržení bylo možné i u věcí, které byly držiteli předány nevlastníkem, bez ohledu na to, zda šlo o věci mancipační či nemancipační, pokud byl ovšem nabyvatel v dobré víře, že osoba, která mu věc předala, byla jejím vlastníkem.

³⁷⁸ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 57.

³⁷⁹ Dig. 17, 2, 3, 3. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 116.

³⁸⁰ ŠTĚTINOVÁ: *Vydržení...*, s. 119.

³⁸¹ BORSÍK, Daniel. Nadobudnutie vlastníctva od neoprávneného ako prejav ochrany dobrej viery v komparatívnom súkromnom práve. *Právni rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 7, s. 240.

³⁸² Dig. 50, 17, 54. Citováno dle českého překladu obsaženého v PETR, Bohuslav. Zásada „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“ a problematika nabytí od nevlastníka. *Právni rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 20, s. 695.

³⁸³ PETR: *Zásada...*, s. 695.

³⁸⁴ Dig. 15, 3, 3, 9. Citováno dle českého překladu obsaženého v PETR: *Zásada...*, s. 695.

Gaius tedy dobrou víru nabyvatele chápal jako mylnou domněnku nabyvatele, že ten, kdo mu věc odevzdal, je vlastníkem věci (*qui traderet, dominum esse*).³⁸⁵

Modestinus zase považoval za dobromyslného držitele toho, kdo při nabytí věci nevěděl, že jde o cizí věc (*qui ignoravit eam rem alienam esse*), přičemž se však podle Modestina nabyvatel nemusel nutně domnívat, že zcizitel je vlastníkem věci.³⁸⁶ Nabyvatel si třeba mohl myslet, že tato osoba má způsobilost věc zcizit např. jako kurátor osoby duševně nemocné (*furiosus*), nedospělé (*pupillus*) či marnotratné (*prodigus*).³⁸⁷ Na druhé straně, pokud by si nabyvatel myslel, že nabývá věc od nevlastníka, ale věc by mu byla ve skutečnosti zcizena vlastníkem, stal by se vlastníkem věci. Paulus k tomu dodával, že fakta jsou zde důležitější než přesvědčení.³⁸⁸ Ačkoliv by tedy nabyvatel postrádal vůli k nabytí vlastnického práva (*animus accipiendi*), převod by byl platný a vlastnické právo by na nabyvatele navzdory jeho mylnému přesvědčení přešlo, neboť v tomto případě rozhoduje vůle převodce (*animus tradendi*).³⁸⁹

Držiteli v dobré víře navíc na rozdíl od zlomyslného držitele příslušela jistá oprávnění a ochrana, a to ještě před uplynutím vydržecí lhůty, tedy i když ještě nebyl vlastníkem věci. Jedním z těchto zvýhodnění byla tzv. Publiciánská žaloba.

2.2.4.3 Publiciánská žaloba

Aby mohl držitel mít věc ve své držbě a nerušeně ji užívat, zavedl prétor Publicius v roce 76 př. n. l. žalobu, která měla držiteli v dobré víře poskytnout ochranu před případnými zásahy třetích osob. Žaloba byla po tomto prétorovi pojmenována a dostala tak název Publiciánská žaloba (*actio Publiciana*).³⁹⁰ Publiciánská žaloba byla žalobou honorární (*actio honoraria*), žalobou fiktivní (*actio ficticia*) a žalobou věcnou (*actio in rem*). Jako honorární se označovaly všechny žaloby, které zavedl prétor prostřednictvím tzv. prétorského ediktu.³⁹¹ Žaloby fiktivní byly takové žaloby, u nichž bylo soudci prétozem ukládáno, aby považoval určitou okolnost, která v konkrétním případě není splněna, za existující (*formula ficticia*), a aby na základě takto vymyšleného stavu vydal rozhodnutí.³⁹² A konečně se jednalo o žalobu věcnou, tedy vztahující se k určité věci.

³⁸⁵ Gai. Inst. 2, 43. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Gaius...*, s. 105.

³⁸⁶ Dig. 50, 16, 109. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v REBRO: *Rímske právo...*, s. 280.

³⁸⁷ REBRO: *Rímske právo...*, s. 280.

³⁸⁸ Dig. 22, 6, 9, 4. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ, Petr. Translační účinky tradice. In MACH, Peter; NEMEC, Matúš; PEKARIK, Matej (eds). *Poceta Petrovi Blahovi k 70. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2009, s. 65.

³⁸⁹ BĚLOVSKÝ: *Translační účinky...*, s. 65.

³⁹⁰ REBRO: *Rímske právo...*, s. 302.

³⁹¹ BUBELOVÁ, Kamila. *Actio Publiciana* pohledem Justiníanských Digest. In MACH, Peter; NEMEC, Matúš; PEKARIK, Matej (eds). *Poceta Petrovi Blahovi k 70. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2009, s. 99.

³⁹² VÁŽNÝ: *Římský proces...*, s. 39.

Publiciánská žaloba náležela pouze držiteli v dobré víře (*bona fidei possessor*), který ztratil držbu věci, jež je předmětem vydržení, dříve, než uběhla celá vydržecí lhůta, tedy dříve než věc vydržel (*rem nundum usucepit*). Protože ale k věci držitel dosud nevydržel vlastnické právo, nemohl se proti odnětí věci třetí osobou bránit žalobou na vydání věci (*rei vindicatio*), která příslušela jen kviritskému vlastníkov. Prétor tak soudci ukládal, aby pro daný případ uplynutí vydržecí lhůty a za splnění ostatních náležitostí také vydržení věci fingoal (*fingitur usucepisse*) a aby na základě této fikce rozhodl ve prospěch držitele a jeho žalobě na vydání věci třetí osobou vyhověl.³⁹³

Praktické uplatnění našla Publiciánská žaloba zejména v případech, kdy vydržitel nabyt držbu od nevlastníka. Pokud byla držiteli věc odňata z držby třetí osobou, mohl ji žalovat na vydání věci právě prostřednictvím *actio Publiciana*. Tato žaloba ale nesloužila pouze k ochraně držitele, který nabyt věc od nevlastníka, ale také třeba k ochraně držitele, který v případě prodeje mancipační věci tradicí také nabyt pouze držbu namísto vlastnického práva.³⁹⁴ Zde byla držiteli *actio Publiciana* udělena proto, že došlo k formálnímu pochybení (nebyla provedena mancipace), a v důsledku toho se nabyvatel namísto kviritského vlastníka stal pouhým vlastníkem bonitárním.³⁹⁵

V takovém případě mohla vzniknout poměrně komplikovaná situace, kdy prodávající věc kupujícímu před dokončením vydržení odňal a kupujícímu nezbývalo než prodávajícího žalovat (*actio Publiciana*), aby získal věc zpátky do držby a mohl vydržení dokončit. Prodávající ale podle římského práva jako žalovaný mohl uplatnit námitku vlastnického práva (*exceptio iusti dominii*) a žalobu kupujícího jejím vznesením odrazit. Proto prétor kupujícímu jako žalobci přiznal protinámitku věci prodané a odevzdané (*replicatio rei venditae et traditae*), což v praxi znamenalo, že prodávající, ačkoliv byl stále kviritským vlastníkem věci, musel vydat věc kupujícímu jako bonitárním vlastníku věci, tedy držiteli v dobré víře.³⁹⁶

Mohlo ale dojít také k opačné situaci, kdy by prodávající žaloval kupujícího na vydání věci (*rei vindicatio*) s tím, že by namítal formální vady prodeje. Tehdy se mohl kupující jako žalovaný bránit proti žalobě prodávajícího prostřednictvím námitky věci prodané a odevzdané (*exceptio rei venditae et traditae*). Tu prétor držiteli přiznával proto, že ten, kdo již věc jednou odevzdal a poté se dovolával formální chyby prodeje na straně kupujícího, ten si podle římského práva nezasloužil právní ochranu.³⁹⁷

³⁹³ VÁŽNÝ: *Římský proces...*, s. 9.

³⁹⁴ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 185.

³⁹⁵ ŽIDLICKÁ: *Marcellus...*, s. 10.

³⁹⁶ REBRO: *Římské právo...*, s. 304.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 305.

2.2.5 Spravedlivý důvod (*iustus titulus*)

Vedle zmíněných předpokladů vydržení římsí právníci zkoumali také důvod, na kterém byla založena držba věci (*causa possessionis*).³⁹⁸ Stejně jako si římské právo obecně zakládalo na titulu a způsobu nabytí vlastnického práva (*titulus et modus acquirendi domini*)³⁹⁹, tak byl také právem uznaný důvod nabytí držby (*iusta causa possessionis*) vyžadován i v případě vydržení (*iusta causa usucapionis*).⁴⁰⁰ Latinský pojem *causa* bývá nejčastěji překládán jako příčina či důvod.⁴⁰¹ Postupem času ale římská právní věda dala termínu kauza další specifické významy uplatnění, stejně tak tomu bylo také u vydržení. V případě vydržení se titul nabytí držby musel zakládat na skutečnosti, která by jinak vedla k nabytí vlastnického práva, a současně zde nesměly být žádné překážky, které by tomu mohly zabránit. Až bylo-li tohle splněno, byl tento důvod nabytí držby považován za spravedlivý (*iustus titulus*).⁴⁰²

Jak uvádí český romanista P. Bělovský⁴⁰³, v římském právu jsme tak postupem času mohli najít řadu titulů vydržení. Nejčastěji se jednalo o tyto vydržecí tituly – koupě (*pro emptore*)⁴⁰⁴, darování (*pro donato*)⁴⁰⁵, věno (*pro dote*)⁴⁰⁶, dědictví (*pro herede*)⁴⁰⁷, odkaz (*pro legato*)⁴⁰⁸ nebo okupace opuštěné věci bez vědomí o povaze věci (*pro derelicto*)⁴⁰⁹ (k vydržení věci ničí blíže kapitola 2.2.2). A mohli bychom najít také další tituly vydržení, které se již objevovaly méně často, některé pouze zcela výjimečně – např. rozsudek (*ex adiudicatione*)⁴¹⁰, plnění obligační povinnosti (*pro soluto*)⁴¹¹ nebo nabytí držby otroka jako důsledek odpovědnosti za škodu způsobenou otrokem (*pro noxae dedito*)⁴¹². Naopak vydržet vlastnické právo k věci nemohl ten, kdo získal držbu věci násilím (*vi*), tajně (*clam*) nebo výprosou (*precario*).⁴¹³ Taková držba totiž byla v římském právu považována za vadnou (*possessio vitiosa*) a na rozdíl od bezvadné držby (*possessio non vitiosa*) k vydržení vést nemohla.⁴¹⁴

³⁹⁸ PETR, Bohuslav. K vydržení z hlediska povahy právního titulu, od něhož lze odvodit dobrou víru. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 3, s. 117.

³⁹⁹ BLAHO: O vzt'ahu..., s. 21.

⁴⁰⁰ BĚLOVSKÝ: *Usucapio*..., s. 139.

⁴⁰¹ DOSTALÍK, Petr. Pojem causy v římském právu. In ČERNÝ, Michal (ed). *Acta Iuridica Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, s. 277.

⁴⁰² ŠTĚTINOVÁ: Vydržení..., s. 119.

⁴⁰³ BĚLOVSKÝ: *Usucapio*..., s. 145.

⁴⁰⁴ Dig. 41, 4.

⁴⁰⁵ Dig. 41, 6.

⁴⁰⁶ Dig. 41, 9.

⁴⁰⁷ Dig. 41, 5.

⁴⁰⁸ Dig. 41, 8.

⁴⁰⁹ Dig. 41, 7.

⁴¹⁰ Dig. 41, 3, 17.

⁴¹¹ Dig. 46, 3.

⁴¹² Dig. 9, 4, 28.

⁴¹³ FRYDEK: *Kurs*..., s. 103.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 104.

Jak ale zdůrazňoval O. Sommer, zmíněné tituly mohly vést k nabytí vlastnického práva vydržením pouze tehdy, pokud došlo k vadě zcizovacího postupu, např. tím, že nebyla dodržena předepsaná forma nebo tím, že zcizitel nebyl vlastníkem věci⁴¹⁵ (k tomu viz kapitola 2.2.4.2). Jinak by totiž držitel nabyl vlastnické právo rovnou na základě bezvadného zcizovacího postupu a nemusel by tudíž čekat na nabytí vlastnického práva až po uplynutí vydržecí lhůty. L. Heyrovský zase upozorňoval, že aby mohla být daná kauza titulem pro vydržení, muselo se jednat o platný titul. Vydržet tak nebylo možné z titulu kupní smlouvy (*pro emptore*), jestliže byla kupní smlouva vázána na splnění podmínky, která nebyla splněna. K vydržení z titulu věna (*pro dote*) nemohlo dojít tehdy, nebylo-li manželství platně uzavřeno, a tudíž zde nebyl právní důvod pro dání věna. A nebylo možné vydržet ani z titulu darování (*pro donato*), jestliže došlo k darování mezi manžely, protože již v Římě bylo darování mezi manžely považováno neplatné.⁴¹⁶

Římsí právníci rovněž vedli debaty o tom, zda by k vydržení mohl vést i titul domnělý (putativní), u něhož se držitel jen mylně domníval, že k vydržení došlo, ač se tak ve skutečnosti nestalo.⁴¹⁷ Zatímco na základě právního omylu (*error iuris*) podle právníků Pomponia⁴¹⁸ či Paula⁴¹⁹ vydržení nepřicházelo do úvahy nikdy, pro omluvitelný skutkový omyl (*error facti probabilis*) se výjimečně putativní titul (*titulus putativus*) v římském právu připouštěl.⁴²⁰ Právník Africanus jako příklad uváděl situaci, kdy si kupující myslel, že věc koupil, ačkoliv ji ve skutečnosti nekoupil a z titulu koupě (*pro emptore*) by proto běžně vydržet nemohl. Pokud se ovšem dle Africanus kupující domníval, že k věci nabyl vlastnické právo koupí ze spravedlivého důvodu, který byl omluvitelný, císař Justinian v takovém případě vydržení umožňoval. Mohlo jít např. o situaci, kdy pán pověřil koupí věci svého otroka, který věc nekoupil, pánovi zalhal, že věc koupil a poté mu ji odevzdal.⁴²¹

Ne všichni odborníci ovšem s takovým řešením souhlasili, proto mezi římskými právníky začaly ohledně této otázky vznikat spory. Právník Celsus třeba tvrdil, že nikdo nemohl vydržet pro sebe (*pro suo*), ať už z titulu koupě (*pro emptore*), darování (*pro donato*), odkazu (*pro legato*) či věna (*pro dote*), jestliže ke koupi, darování, odkazu či dání věna ve skutečnosti nedošlo.⁴²² Celsus tedy vydržení neuznával ani v případě omluvitelného skutkového omylu. Tyto spory rozhodl až císař Dioklecián, který stanovil, že musí jít o titul skutečný (*titulus verus*) a putativní titul již k vydržení dále vést nemohl.⁴²³

⁴¹⁵ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 225.

⁴¹⁶ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 231.

⁴¹⁷ DAJCZAK: *Právo...*, s. 205.

⁴¹⁸ Dig. 41, 3, 32, 1. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER, Herbert; BLAHO, Peter. *Praktické případy z římského práva*. 2. vydání. Bratislava: Manz, 1998, s. 82.

⁴¹⁹ Dig. 41, 4, 2, 15. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické případy...*, s. 83.

⁴²⁰ PĚTR: *K vydržení...*, s. 117.

⁴²¹ Dig. 41, 4, 11. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické případy...*, s. 84.

⁴²² Dig. 41, 3, 27. Citováno dle slovenského překladu obsaženého v HAUSMANINGER: *Praktické případy...*, s. 84.

⁴²³ DAJCZAK: *Právo...*, s. 205.

V římském právu jsme se mohli setkat také s titulem *pro suo*, tedy vydržením „pro sebe“. Někteří autoři tento vydržecí titul považují za jakousi sběrnou kategorii pro ostatní, zvláště nepojmenované tituly.⁴²⁴ Toto pojetí titulu *pro suo* by dávalo smysl, neboť v Digestech⁴²⁵ můžeme najít pouze demonstrativní výčet titulů vydržení.

Na druhé straně se objevují názory, že vydržecí titul *pro suo* byl jediným titulem vydržení, nahrazujícím všechny ostatní tituly nabytí vlastnického práva, ke kterému z důvodů různých vad nedošlo.⁴²⁶ Této koncepci by odpovídal názor právníka Ulpiana, který v Digestech uváděl, že pokud nabýváme věc do vlastnictví vydržením, nabýváme ji jednak z titulu, z něhož nabýváme (např. *pro emptore*), a jednak z titulu pro sebe (*pro suo*). Pokud se totiž podle Ulpiana domnívám, že jsem vlastnické právo k věci nabyt koupí, pak budu sice držet z důvodu koupě (*pro emptore*), ale pokud vlastnické právo k věci získám vydržením, pak ho nabudu proto, že chci nabýt vlastnické právo pro sebe (*pro suo*), nikoliv proto, že jsem věc koupil.⁴²⁷

Toto pojetí by ovšem přicházelo v úvahu jen tehdy, jestliže by držitel byl v omluvitelném skutkovém omylu, že vlastnické právo k věci již nabyt. Římský právník Neratius konstatoval, že pokud si myslím, že jsem vlastnické právo k věci nabyt koupí (*pro emptore*), např. prostřednictvím svého otroka, pak toto mylné přesvědčení nebrání vydržení vlastnického práva k věci pro sebe (*pro suo*), jestliže se můj omyl zakládá na jednání třetí osoby.⁴²⁸ Jak však bylo výše uvedeno, to již nebylo možné po vyloučení možnosti putativního titulu vydržení za císaře Diokleciána.

Navíc byla v římském právu zavedena zásada, dle které si nikdo nemohl svémocně změnit důvod své držby (*nemo sibi causa mutare potest*). To mělo význam např. při vydržení pozůstalosti (*usucapio pro herede*), když se římská právní věda snažila chránit dědice před možností vydržení jeho dědictví jinou osobou⁴²⁹ (k vydržení pozůstalosti blíže kapitola 2.2.2).

⁴²⁴ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 225.

⁴²⁵ Dig. 41, 2, 3, 21.

⁴²⁶ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 152.

⁴²⁷ Dig. 41, 10, 1, pr. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 152.

⁴²⁸ Dig. 41, 10, 5, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 154.

⁴²⁹ DOSTALÍK, Petr. Vliv náboženských představ na instituty soukromého práva římského. In SOUKUP, Ladislav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2012, s. 25.

2.2.6 Vydržecí lhůta (*tempus*)

2.2.6.1 Délka vydržecí lhůty

Římský právník Modestinus formuloval svou myšlenku, že „*vydržení je rozmmožení vlastnictví nepřetržitě trvajícím držbou po čas stanovený zákonem*“.⁴³⁰ Už z tohoto tvrzení můžeme poznat, že čas (*tempus*) je a vždy byl významným předpokladem, bez kterého by vydržení nemohlo nikdy nastat. Aby mohlo dojít k vydržení musí tedy primárně uplynout vydržecí lhůta. Délka vydržecí doby se postupně měnila společně s rozvojem římské společnosti. Nejstarší informace o délce vydržecí lhůty pochází již z fragmentu Zákona XII desek, který se ovšem dochoval pouze nepřímo prostřednictvím Ciceronova filozofického spisu *Topica*. Cicero v tomto svém díle uvádí, že pozemky se nabývají po 2 letech užívání, ostatní věci pak po lhůtě 1 roku.⁴³¹

LDT ale ještě nehovoří o držbě ani o vydržení, nýbrž o užívání (*usus*). Z tohoto prvotního označení se později vytvořilo nejznámější latinské pojmenování vydržení (*usucapio*), a to právě spojením slova *usus* (užívat) a slova *capere* (brát, získávat), která společně zachycují základní podstatu institutu vydržení – užíváním něco získávat.⁴³² Přestože má vydržení kořeny již v LDT, není však pro nejstarší období římského práva vůbec typickým institutem. Civilní římské právo se totiž vyznačovalo vysokou mírou formalizmu a lpěním na souladu veškerých skutečností s právním řádem. Vydržení tuto koncepci nabourávalo, neboť se naopak vyznačovalo svou neformálností a upřednostňováním faktického stavu před stavem právním.⁴³³

Vydržecí lhůty v LDT byly poměrně krátké, což vyplývalo z toho, že Řím byl v té době pouze drobným státem rozkládajícím se na velmi malém území.⁴³⁴ Už podle této právní úpravy se vydržecí lhůta měnila spolu s rozdělením věcí na věci movité a nemovité⁴³⁵ (k členění věcí blíže kapitola 2.2.2). Dvouletá vydržecí lhůta v případě nemovitostí pravděpodobně souvisela s tehdejší zemědělským systémem, který byl vytvořen tak, aby odpovídal místním klimatickým podmínkám. Podle tohoto systému totiž docházelo k získávání úrody vždy pouze jeden rok a každý druhý rok se nechávala půda ležet tzv. úhorem, tedy bez hospodářského využití.⁴³⁶ V Římě

⁴³⁰ Dig. 41, 3, 3. Citováno dle českého překladu obsaženého v KINCL: *Římské právo...*, 1990, s. 448.

⁴³¹ Cicero. *Topica*. 4, 23. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 118.

⁴³² KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 175.

⁴³³ ŠTĚTINOVÁ: *Vydržení...*, s. 117.

⁴³⁴ SALÁK, Pavel. Římskoprávní vlivy v českém právu v 19. až 21. století na příkladu institutu vydržení. In VOJÁČEK, Ladislav; TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel (eds). *Proměny soukromého práva: sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 130.

⁴³⁵ ZVERKA, Tomáš. Držba a vydržanie v kontexte dejín. In POLÁČEK–TUREKOVÁ, Zlatica; TUROŠÍK, Michal (eds). *Civilnoprávne inštitúty a ich historická reflexia vo svetle moderných kodifikácií: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 17. 03. – 18. 03. 2016 na pôde PrF UMB*. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 157.

⁴³⁶ BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 118.

tak byl zaveden pravidelný cyklus hospodaření s půdou, kdy jeden rok se sklízela úroda a druhý rok půda „odpočívala“, aby mohla načerpat živiny na další rok.⁴³⁷ Vydržení proto bylo u pozemků přípustné až po uplynutí dvou let, aby se nestalo, že by vlastník o svůj pozemek přišel pouze v důsledku toho, že druhý rok nechával půdu ležet ladem.⁴³⁸ Jednoletá vydržecí lhůta pro ostatní, tedy movité věci, zase nejspíše vycházela ze společenských podmínek. Řím byl tehdy teprve rozvíjejícím se státem s docela nízkou hustotou osídlení. Lhůta 1 roku tak byla považována za postačující, neboť vlastník věci měl dostatek času na zjištění, že s jeho věcí nakládá třetí osoba a byla mu poskytnuta možnost zakročit, aby k vydržení nedošlo.⁴³⁹

Protože ale *usucapio* bylo institutem civilního práva (*ius civile*), nevztahovalo se na cizince, kteří nebyli římskými občany, a nebylo jej možné použít ani na pozemky v římských provinciích. Ke změně došlo až roku 199 n. l., kdy byl reskriptem císařů Septimia Severa a Caracally pro provinční pozemky zaveden institut námítky dlouhého času (*praescriptio longi temporis*), kterou se držitel v dobré víře mohl bránit proti případné žalobě na vydání podané vlastníkem pozemku.⁴⁴⁰ Tento institut tak na konci 2. st. n. l. reagoval na skutečnost, že se římská říše značně rozrostla.⁴⁴¹ Původně *praescriptio* fungovalo pouze jako námítka, postupem času ale byla samotnému držiteli přiznána žaloba na vydání věci, čímž již preskripce nabyla povahy vydržení.⁴⁴²

Hlavní změnou oproti *usucapio* byla delší vydržecí doba.⁴⁴³ Základem preskripce totiž byla skutečnost, že římský občan nebo cizinec (*peregrinus*), nikoliv krátkou, ale velmi dlouhou dobu, držel provinční pozemek vlastníka, který se o svůj vlastní pozemek nestaral.⁴⁴⁴ Vydržecí lhůta byla stanovena v délce 10 let mezi přítomnými (*inter praesentes*), bydleli-li vlastník i držitel ve stejné obci, a v délce 20 let mezi nepřítomnými (*inter absentes*), bydlely-li strany v různých obcích.⁴⁴⁵

Nejdříve se provinční *praescriptio* vztahovalo pouze na nemovitosti, ale později na základě něj bylo možné vydržet i movité věci, které se nacházely v dané provincii.⁴⁴⁶ Vztáhnutí preskripce také na movité věci mělo v tomto směru pravděpodobně zajistit rovné postavení cizincům, kteří byli postaveni mimo působnost civilního práva a před touto změnou tudíž movité věci vydržet vůbec nemohli. Pro vydržení movitých věcí byla stanovena vydržecí lhůta v délce 3 let.⁴⁴⁷

Jak se postupem času vyrovnával právní život v Římě s právním životem v provinciích, tak postupně splývala také pravidla upravující civilní vydržení (*usucapio*) a pravidla vztahující se na

⁴³⁷ SALÁK: *Vliv...*, s. 130.

⁴³⁸ BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 118.

⁴³⁹ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 218.

⁴⁴⁰ DAJCZAK: *Právo...*, s. 207.

⁴⁴¹ SALÁK: *Římskoprávní vlivy...*, s. 130.

⁴⁴² SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 227.

⁴⁴³ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 234.

⁴⁴⁴ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 178.

⁴⁴⁵ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 227.

⁴⁴⁶ FRÝDEK: *Kurs...*, s. 113.

⁴⁴⁷ BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 118.

provinční vydržení (*praescriptio*). To vyústilo roku 531 n. l. v to, že Justinián sloučil vydržení civilního práva a vydržení provinčního práva v jeden institut, u nás známý jako řádné vydržení.⁴⁴⁸

Termín *usucapio* se nadále používal pro vydržení věcí movitých a termín *praescriptio longi temporis* se vztahoval na vydržení věcí nemovitých.⁴⁴⁹ Pro movité věci byla z provinčního ediktu převzata vydržecí lhůta v délce 3 let. Pro nemovité věci byla stanovena vydržecí lhůta v délce 10 let mezi přítomnými (*inter praesentes*) a v délce 20 let mezi nepřítomnými (*inter absentes*).⁴⁵⁰ V této souvislosti ale došlo k určitému zmírnění, bydliště (*domicilium*) se totiž již neposuzovalo dle obce, ale vztahovalo se na provincii.⁴⁵¹ Důvodem odlišení délky vydržecích lhůt při stejném a různém domicilu vlastníka a držitele nemovitosti byla zřejmě snaha poskytnout vlastníkům vzdálenějších pozemků více času pro případnou ochranu jejich vlastnických práv.⁴⁵²

Kromě sjednocení institutů *usucapio* a *praescriptio longi temporis* pod řádné vydržení Justinián roku 528 n. l. také nově zavedl tzv. mimořádné vydržení (*praescriptio extraordinaria*).⁴⁵³ Mimořádné vydržení bylo svou povahou do jisté míry odlišné od původního vydržení, neboť v podstatě vycházelo z promlčení vlastnické žaloby.⁴⁵⁴ Proto také byla délka vydržecí lhůty shodná s lhůtou promlčecí, která byla stanovena v délce 30 let, a v případech vydržení proti kostelům či zbožným nadacím byla stanovena dokonce v délce 40 let.⁴⁵⁵ Držitel v dobré víře (*bonae fidei possessor*), vůči kterému se promlčela vlastnická žaloba, tak uplynutím promlčecí lhůty nabýval vlastnické právo k držené věci a náležela mu námitka velmi dlouhého času (*praescriptio longissimi temporis*). Současně byla vydržiteli přiznána žaloba na vydání věci pro případ, že by po uplynutí promlčecí lhůty pozbyl držbu věci, a to i vůči dosavadnímu vlastníkovi.⁴⁵⁶

Tento institut také znamenal průlom do dosavadního zákazu vydržení věcí kradených a věcí získaných do držby násilím. Tyto věci bylo možné prostřednictvím mimořádného vydržení rovněž vydržet. Požadovala se sice dobrá víra (*bona fides*) držitele při nabytí držby, řádný důvod nabytí držby (*iustus titulus*) zde ale na rozdíl od řádného vydržení požadován nebyl, což mělo být vykompenzováno uplynutím mimořádně dlouhé doby.⁴⁵⁷

⁴⁴⁸ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 230.

⁴⁴⁹ HURDÍK, Jan; FIALA, Josef. Některé dimenze vlivu tradic římského práva na vývoj občanského práva. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova Univerzita, 1992, s. 96.

⁴⁵⁰ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 227.

⁴⁵¹ SALÁK: *Římskoprávní vlivy...*, s. 131.

⁴⁵² BĚLOVSKÝ: *Vydržení...*, s. 118.

⁴⁵³ HURDÍK: *Některé dimenze...*, s. 96.

⁴⁵⁴ PETR: *Nad bývalým, současným i budoucím pojetím...*, s. 614.

⁴⁵⁵ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 235.

⁴⁵⁶ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 227.

⁴⁵⁷ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 179.

2.2.6.2 Běh vydržecí lhůty

Okamžikem počátku běhu vydržecí lhůty byl podle římského práva okamžik nabytí držby (*initium possessionis*) oprávněným držitelem (k nabytí držby viz kapitola 2.2.3.2). Aby navíc mohly nastat následky vydržení, tak podle římského práva musela vydržecí lhůta uběhnout celá a musela plynout nepřetržitě (*tempus continuum*).⁴⁵⁸ Účelem časového rozmezí mezi nabytím držby a posledním dnem vydržecí lhůty bylo dát případnému vlastníkovi věci možnost zabránit ztrátě jeho vlastnického práva.⁴⁵⁹ Běh vydržecí lhůty navíc mohl být ovlivněn různými okolnostmi, přičemž některé z nich vydržecí dobu zkracovaly, jiné zase naopak vydržecí dobu prodlužovaly.⁴⁶⁰

Jedním z případů prodloužení běhu vydržení dle římského práva bylo přetržení vydržecí lhůty (*usurpatio usucapionis*).⁴⁶¹ Římané rozlišovali dva základní důvody přetržení vydržení, a to přetržení ztrátou držby (*usurpatio naturalis*) a přetržení podáním žaloby vůči držiteli (*usurpatio civilis*).⁴⁶² Nejčastěji k přetržení vydržení docházelo ztrátou držby (k tomu blíže kapitola 2.3.3.3).

Kromě toho bychom mohli nalézt i některé další specifické situace, ve kterých docházelo k přetržení. Tak např. namísto podání žaloby k přetržení vydržení stačil projev vůle vlastníka věci učiněný za přítomnosti alespoň tří svědků nebo zapsaný v deskách. Dále třeba Cicero ve svém spise *De oratore* naznačoval, že přetřhnout vydržení nemovitosti bylo možné symbolickým aktem vhození zlomené větve vlastníkem na předmětný pozemek. Tato Ciceronova interpretace textu ovšem nemá oporu v ostatních dobových textech, proto se jedná o diskutabilní otázku.⁴⁶³

Důvody přetržení vydržení se navíc v římském právu postupně měnily. Vydržení podle nejstaršího civilního práva, *usucapio*, se přetrhovalo pouze ztrátou držby, nikoliv však zahájením vlastnického procesu.⁴⁶⁴ Vydržení provinčního práva, *praescriptio longi temporis*, se již přetrhovalo nejen ztrátou držby, ale také podáním žaloby vůči držiteli.⁴⁶⁵ Totéž pak platilo pro vydržení podle justiniánského práva, a to jak pro vydržení řádné, tak i pro vydržení mimořádné, *praescriptio longissimi temporis*.⁴⁶⁶ Podstatou přetržení vydržení (*usurpatio usucapionis*) bylo to, že vydržecí lhůta přestala běžet a pokud chtěl původní držitel danou věc vydržet, musel k ní znovu nabytí držbu a splňovat ostatní podmínky vydržení, s tím, že začalo probíhat nové vydržení, vydržecí lhůta tedy začínala běžet znovu od začátku.⁴⁶⁷

⁴⁵⁸ HEYROVSKÝ: *Dějiny*..., s. 233.

⁴⁵⁹ BĚLOVSKÝ: *Usucapio*..., s. 217.

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 220.

⁴⁶¹ SOMMER: *Učebnice...díl II*..., s. 224.

⁴⁶² Tamtéž, s. 227.

⁴⁶³ Cicero. *De oratore*. 3, 28, 110. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio*..., s. 226.

⁴⁶⁴ SOMMER: *Učebnice...díl II*..., s. 224.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 227.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 228.

⁴⁶⁷ KINCL: *Římské právo*..., 1995, s. 177.

Jedním z případů ztráty držby byla přirozená smrt držitele. Zemřel-li zůstavitel, ve vydržení pokračoval jeho dědic (*heres*), který nastupoval ve vydržení zůstavitele (*successio in usucapionem*).⁴⁶⁸ Mohlo přitom jít jak o dědice veškerého majetku zůstavitele (*successor universalis*), tak i o dědice jednotlivého práva zůstavitele (*successor singularis*).⁴⁶⁹ Jak ale upozorňoval právník Iavolenus, držba na dědice nepřecházela automaticky, dědic ji získával až okamžikem, kdy nad předmětem držby sám získal faktickou moc, např. uchopením věci.⁴⁷⁰

Postupem času se rovněž měnila (ne)možnost započtení vydržecí doby zůstavitele (*accessio possessionis*). V klasickém právu nebylo dědici umožněno započíst si vydržecí dobu zůstavitele vůbec, a to ani tehdy, pokud byli oba (dědic i zůstavitel) v dobré víře. Možnost započtení vydržecí doby zůstavitele zavedl až císař Justinian.⁴⁷¹ V Institucích bylo stanoveno, že vydržecí doba, která uplynula pro zemřelého, se započítá ve prospěch jeho dědice, a to i tehdy, pokud dědic nebyl držitelem v dobré víře (*bonae fidei possessor*), tedy i v případě, kdy si byl vědom, že jde o cizí věc. Římští právníci zde započtení umožňovali, neboť v okamžiku nabytí držby byl držitel (zůstavitel) v dobré víře a následná špatná víra dle římského práva neškodí (*mala fides superveniens non nocet*). Započtení vydržení naopak nebylo možné, pokud v dobré víře nebyl zemřelý, v takovém případě vydržecí doba uběhlá ve prospěch zůstavitele neprospívala ani jeho dědici, a to ani tehdy, když dědic sám byl v dobré víře, tedy když např. o tom, že jde o cizí věc, nevěděl.⁴⁷²

Zatímco u univerzální sukcese tedy započtení vydržení možné bylo, v případě singulární sukcese původně započtení možné nebylo. Teprve ve 3. st. n. l. bylo reskriptem císařů Severa a Karakally umožněno započtení vydržecí doby (*accessio temporis*) i u singulární sukcese.⁴⁷³ Započtení ale bylo povoleno jen v případě koupě (*titulus pro emptore*) a odkazu (*titulus pro legato*).⁴⁷⁴ V případě koupě si tedy kupující (*emptor*) mohl ve svůj prospěch započíst i vydržecí dobu, která uplynula ve prospěch prodávajícího (*vendor*).⁴⁷⁵ K započtení odkazu se vyjadřoval Paulus, který uváděl, že odkazovník se pro účely běhu vydržecí lhůty považoval jakoby za dědice (*quasi heres*), postupovalo se tedy jako by dědil z titulu univerzální sukcese.⁴⁷⁶ Pro všechny případy započtení vydržecí doby je také třeba dodat, že tento postup se uplatnil pouze v případě, pokud se jednalo o bezvadnou držbu. Aby tedy bylo možné si vydržecí dobu svého předchůdce započíst, musely být splněny i ostatní předpoklady vydržení, a to u obou držitelů, tedy jak u předchůdce, tak u jeho nástupce.⁴⁷⁷

⁴⁶⁸ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 224.

⁴⁶⁹ BALÍK: *Rukověť...*, s. 156.

⁴⁷⁰ Dig. 41, 2, 23, pr. Citováno dle českého překladu obsaženého v DOSTALÍK: *Držba...*, s. 530.

⁴⁷¹ DOSTALÍK: *Držba...*, s. 529.

⁴⁷² BLAHO: *Iustiniani institutiones...*, s. 121.

⁴⁷³ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 156.

⁴⁷⁴ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 222.

⁴⁷⁵ SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 156.

⁴⁷⁶ Dig. 41, 3, 14, 1. Citováno dle českého překladu obsaženého v BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 223.

⁴⁷⁷ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 223.

Od přetržení vydržení bylo v římském právu třeba odlišovat případy, kdy v průběhu vydržecí lhůty nastaly okolnosti, pro které by jinak vydržení nemohlo ani započít, typicky pokud se věc dostala do vlastnictví osoby, proti které vydržení možné nebylo.⁴⁷⁸ Šlo třeba o případ, kdy vlastnictví věci dočasně nabyla státní pokladna (*aerarium*).⁴⁷⁹ Kromě nabytí vlastnictví státem se jednalo také o věci, které byly zcizeny nezletilým nebo ženou bez autorizace poručníka (*rei mancipi sine auctoritas tutoris*).⁴⁸⁰ Ve všech těchto případech docházelo ke stavění vydržení (*usucapio dormit*) a odpadla-li překážka, která v běhu vydržecí lhůty bránila, pokračovalo vydržení běžet dále od okamžiku, kde běžet přestalo.⁴⁸¹ Při stavění vydržecí lhůty tedy zůstávala zachována kontinuita toku vydržecí doby.⁴⁸²

Dále také, jak již bylo zmíněno dříve (viz kapitola 2.2.2), předmětem vydržení nemohla být součást věci, proto pokud se určitá věc (např. cizí materiál), stala v průběhu vydržecí doby součástí jiné věci (např. nově postaveného domu), docházelo zde rovněž ke stavění vydržecí lhůty a vydržení mohlo pokračovat teprve poté, pokud byla součást věci oddělena od věci hlavní (např. materiál byl oddělen od domu a stal se tak opět samostatnou věcí, kterou bylo možné vydržet).⁴⁸³

2.2.7 Následky vydržení

Teprve tehdy, pokud nenastala žádná z překážek vydržení a vydržecí lhůta uplynula v celé své délce, mohly nastat následky vydržení. Na rozdíl od běhu promlčecí lhůty ale k vydržení docházelo už počátkem posledního dne vydržecí lhůty (*dies ultimus coeptus pro completo habetur*).⁴⁸⁴ Ulpianus potvrdzoval, že vydržení se nepočítá okamžik od okamžiku (*a momento ad momentum*), ale že se započítává celý poslední den vydržení.⁴⁸⁵ To však neplatilo pro tzv. mimořádné vydržení (*praescriptio longissimi temporis*), u něhož byla délka vydržecí lhůty shodná s délkou promlčecí lhůty, a rovněž poslední den lhůty musel uplynout celý, stejně jako tomu bylo u promlčení.⁴⁸⁶

Teprve pokud vydržecí lhůta řádně uplynula a pokud byly splněny také další podmínky vydržení, nastupovaly účinky vydržení. Především tak došlo k přeměně faktického stavu (držby) na stav právní (vlastnické právo).⁴⁸⁷ To v římském právu znamenalo nabytí tzv. kviritského

⁴⁷⁸ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 224.

⁴⁷⁹ KINCL: *Římské právo...*, 1995, s. 178.

⁴⁸⁰ BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 222.

⁴⁸¹ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 233.

⁴⁸² BĚLOVSKÝ: *Usucapio...*, s. 221.

⁴⁸³ Tamtéž, s. 222.

⁴⁸⁴ ŠKEŘÍKOVÁ: *Čas...*, s. 70.

⁴⁸⁵ Dig. 41, 3, 6. Citováno dle českého překladu obsaženého v SKŘEJPEK: *Římské právo...*, s. 154.

⁴⁸⁶ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 228.

⁴⁸⁷ FRÝDEK: *Kurs...*, s. 106.

vlastnictví k předmětu držby.⁴⁸⁸ Vydržení tak zejména hojilo případné vady nabývacího aktu, ale význam mohlo mít také pro osobu, která nabyla vydržením věc originárně, tedy původně. Ať už ale šlo o kterýkoliv z těchto případů, tak jak uváděl O. Sommer, v každém případě vydržení usnadňovalo důkaz vlastnictví.⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ HRDINA: *Přehled...*, s. 61.

⁴⁸⁹ SOMMER: *Učebnice...díl II...*, s. 221.

2.3 Vydržení v ABGB

Vydržení bylo upraveno v § 1452 a následujících ustanoveních ABGB. V hlavě čtvrté bylo upraveno společně s promlčením (k tomu podrobněji v kapitole 1.3). Vydržení bylo chápáno jako originární způsob nabývání vlastnictví.⁴⁹⁰ Mezi základní původní nabývací způsoby ABGB řadil okupaci⁴⁹¹, nález pokladu, separaci⁴⁹², zpracování či spojení movitých věcí, akcesi⁴⁹³, expropriaci⁴⁹⁴, vydržení a promlčení.⁴⁹⁵

Jak uváděl A. Randa, vlastnictví movitých i nemovitých věcí bylo možné nabýt vydržením, tj. zvláště uzpůsobeným držením, které trvalo po určitý zákonem vymezený čas.⁴⁹⁶ Vydržení se pak dále dělilo na řádné a mimořádné s tím, že řádné vydržení předpokládalo titul vydržení, kdežto k mimořádnému vydržení titulu zapotřebí nebylo.

2.3.1 Subjekt vydržení

Podle ABGB mohl vydržením nabývat každý, kdo byl jinak způsobilý nabývat (§ 1453). Primární podmínkou kladenou na subjekt vydržení tedy byla osobní způsobilost nabyvatele, která se posuzovala podle všeobecných zásad. ABGB tedy po osobě vydržitele nepožadoval žádnou zvláštní způsobilost, ale stačilo, že byl všeobecně způsobilý nabývat pro sebe práva a zavazovat se k povinnostem.⁴⁹⁷ Speciální požadavky ovšem u vydržitele bylo možné spatřovat v tom, že jeho držba musela být kvalifikovaná, a to pořádná, bezelstná a pravá (§ 1460).

Dále ABGB rovněž stanovoval, vůči komu bylo možné vydržet, když uváděl, že promlčení může nastat proti všem soukromým osobám, které jsou samy způsobilé vykonávat svá práva pro sebe (§ 1454 věta první). Proti poručencům a chráněncům, jakož i proti obcím, církvím a jiným právnickým osobám, ale bylo vydržení přípustné jen za zákonem stanovených podmínek (§ 1454 věta druhá).

⁴⁹⁰ PETR: *Nabývání...*, s. 47.

⁴⁹¹ přivlastnění

⁴⁹² oddělení

⁴⁹³ přírůstek

⁴⁹⁴ vyvlastnění

⁴⁹⁵ RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. 5. vydání. Praha: Knihkupectví Františka Řivnáče, 1900, s. 93.

⁴⁹⁶ Tamtéž, s. 131.

⁴⁹⁷ ROUČEK, František. In ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír (eds). *Komentář ke česko-slovenskému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 6 (§§ 1342 až 1502)*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 442.

2.3.2 Objekt vydržení

Způsobilým objektem vydržení byly všechny věci, s nimiž bylo zákonem povoleno disponovat. Podmínkou byla způsobilost věci, přičemž dle ABGB byly k vydržení způsobilé všechny movité a nemovité věci, které mohly být předmětem právního obchodu (§ 311, § 1451 a § 1455). Předmětem držby a vydržení mohly být tedy zejména věci, ale také jiná práva (§ 49).

ABGB výslovně uváděl, že je možné vydržet vlastnictví hmotných věcí movitých i nemovitých, jakož i jejich spoluvlastnictví. Předmětem vydržení mohly být také služebnosti či reálná břemena (§ 1455–1459). Naopak negativně se dovozovalo, že vydržet není možné zástavní právo, dědické právo, pohledávku či právo stavby. Podle F. Roučka právo stavby nebylo možné vydržet, protože by dle jeho názoru držitel vydržením nabyl samotné vlastnické právo k věci.⁴⁹⁸ Na rozdíl od římského práva dle ABGB nebylo možné vydržet ani pozůstalost (§ 797), F. Štajgr v této souvislosti hovoří o tzv. svémocném ujmoutí se dědictví, jež bylo zákonem zakázáno, když byl zakotven všeobecný zákaz svévolného nabytí držby pozůstalosti, který byl adresován všem.⁴⁹⁹

2.3.3 Pojetí držby

Stejně jako v římském právu i podle ABGB musela držba, dle původní terminologie držení, splňovat dva základní definiční znaky, držitel musel mít faktickou moc nad věcí (*corpus possessionis*) a vůli věc držet jako svou vlastní (§ 309). Vůle držitele (*animus possidendi*) nezbytně předpokládala také vědomí držitele (*scientia*). Mohly by přitom nastat tři situace. V prvním případě by mohlo dojít k tomu, že vědomí nastalo dříve než vůle, např. vhodil-li by mi někdo bez mého vědomí peníz do kapsy, následovalo by vědomí, tj. nalezení peníze v kapse, a teprve poté by mohla přistoupit vůle, když bych se rozhodl daný peníz vzít do držby. Ve druhém případě by naopak mohlo dojít k tomu, že by vůle předběhla vědomí, např. tehdy nastražil-li bych past na chycení zvířete nebo umístil automat na vhození peněz. A konečně by mohlo dojít ke třetí situaci, kdy by vůle splývala s vědomím v jeden časový okamžik.⁵⁰⁰

Držba, jak již bylo výše uvedeno, musela navíc být řádná (*iusta possessio*), poctivá (*bonae fidei possessio*) a pravá (*iusta possessio* v užším slova smyslu).⁵⁰¹ Aby byla držba řádná, podle původní

⁴⁹⁸ ROUČEK: *Komentář...Díl 6...*, s. 444.

⁴⁹⁹ ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír (eds). *Komentář ke česko-slovenskému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3 (§§ 531 až 858)*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 488.

⁵⁰⁰ ROUČEK, František. In ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír (eds). *Komentář ke česko-slovenskému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2 (§§ 285 až 530)*. Praha: V. Linhart, 1935, s. 73.

⁵⁰¹ PĚTR: *Nabývání...*, s. 48.

terminologie pořádná, musela se zakládat na právním důvodu (§ 1461). Tento titul musel být dán a nestačilo, pokud se držitel pouze domníval, že právní důvod držby má. Na rozdíl od římského práva, kde do určitého období právního vývoje k vydržení postačoval i tzv. putativní titul, dle ABGB vydržení na základě pouhého domnělého důvodu držby tedy již možné nebylo.⁵⁰²

Držba musela být dále také poctivá, podle původní terminologie bezelstná (§ 1463). Zde šlo o posuzování otázky dobré víry. Dle ABGB byl bezelstným držitelem ten, kdo věc, kterou držel, považoval za svou (§ 326). Pokud nastaly pochybnosti, mělo se rovněž za to, že držení je poctivé (§ 328). Jestliže však držitel věděl nebo se alespoň musel domnívat, že věc, kterou má v držbě, náleží jiné osobě, byl nepoctivým držitelem, a věc tudíž vydržet nemohl.⁵⁰³

A konečně musela být držba podle ABGB pravá (§ 1464). Toto kritérium bylo vymezeno negativně, když bylo výslovně stanoveno, že pokud se věci někdo zmocní násilím či lstí, nemůže ji on sám ani jeho dědicové vydržet (§ 345). Singulárnímu nástupci ale, na rozdíl od univerzálních nástupců, nepravost držby předchůdce ve vydržení nebránila.⁵⁰⁴

2.3.4 Vydržecí lhůta

Aby mohlo dojít k vydržení, muselo také dojít k uplynutí vydržecí doby (§ 1465–1477). ABGB stanovoval, že lhůta pro vydržení začíná běžet prvním dnem držby a k dokonání vydržení bylo zapotřebí, aby poslední den vydržecí lhůty zcela prošel. ABGB rozlišoval vydržecí dobu řádnou a mimořádnou (§ 1465), u řádného vydržení pak ještě dále rozlišoval mezi vydržením věcí movitých a nemovitých. Pro (řádne) vydržení vlastnického práva k movité věci byla stanovena vydržecí lhůta 3 roky (§ 1466), pro vydržení vlastnictví k nemovitosti byla uvedena vydržecí lhůta 30 let (§ 1468). Pro mimořádné vydržení pak byla požadována vydržecí lhůta 30, případně 40 let (§ 1477).

⁵⁰² PETR: *Nabývání...*, s. 49.

⁵⁰³ Tamtéž, s. 50.

⁵⁰⁴ Tamtéž.

2.4 Vydržení ve VN 1937

Vydržení bylo upraveno spolu s promlčením v §1321 a následujících ustanoveních VN 1937. Všeobecné ustanovení uvádělo, že vydržením práva vznikají, kdežto promlčením práva zanikají (§ 1321). Stejně jako ABGB i VN 1937 rozlišoval vydržení řádné (§ 1322–1333) a mimořádné (§ 1334).

VN 1937 výslovně stanovoval základní předpoklady vydržení. Vydržet dle VN 1937 mohla pouze způsobilá osoba. Vydržet bylo možné jen způsobilou věc, u níž byla nutná držba, přičemž tato držba musela být řádná, poctivá a pravá. VN 1937 umožňoval rovněž vydržení práva. Držba dle § 1322 musela trvat určitý zákonem vyměřený čas s tím, že musela trvat po celou tuto dobu bez přerušení.

2.4.1 Subjekt vydržení

Vydržet podle VN 1937 mohla pouze způsobilá osoba.

2.4.2 Objekt vydržení

Vydržet bylo podle VN 1937 možné pouze způsobilou věc, u níž byla nutná držba.

2.4.3 Pojetí držby

I podle VN 1937 držba musela být řádná, poctivá a pravá. Aby byla držba řádná, musela se zakládat na právním důvodu, tj. důvodu, který by stačil ke vzniku práva převodci (§ 1323). VN 1937 pak výslovně uváděl, ve kterých případech by držba řádná nebyla. Vlastnické právo k věcem např. pronajatým, propachtovaným nebo půjčeným tak pro nedostatek řádnosti držby nemohli vydržet nájemci, pachtýři nebo vypůjčitelé těchto věcí, ani jejich dědicové (§ 1324).

Držba musela být dále poctivá, držitel tedy musel být v dobré víře, že mu předmětná věc náleží (§ 109–112). Pokud byl nepoctivý předchůdce držitele, nebránilo to ale poctivému nástupci či dědici, aby sám vydržel. Do vydržecí doby se však počítal pouze čas ode dne, kdy nástupce osobně nabyl držby (§ 1325). A konečně musela být držba pravá (§ 113). Nepravost držby navíc bránila ve vydržení i dědici (§ 1326).

2.4.4 Vydržecí lhůta

Jde-li o vydržecí dobu, vlastnické právo k nemovité věci dle VN 1937 bylo možné vydržet po uplynutí 30 let. Pokud šlo o jinou (movitou) věc či právo byla vydržecí doba 3 roky (§ 1327). Zvláštním případem byla práva, která se vykonávají pouze zřídka. U takového práva bylo potřeba, aby toto právo bylo vykonáno pokaždé, když se k tomu naskytla příležitost, a to alespoň třikrát. Nedošlo-li k trojímu vykonání tohoto práva, vydržecí doba se pak prodlužovala až do okamžiku, kdy bylo právo potřetí vykonáno (§ 1329).

V případě, že šlo o osobu, která nabyla movitou věc přímo od nepravého či nepoctivého držitele, taková osoba mohla vlastnické právo vydržet jen po uplynutí dvojnásobně dlouhé doby, než jaké jinak bylo třeba (§ 1333). Odlišné délky vydržecích lhůt byly stanoveny v případech vydržení vůči státu a ostatním právnickým osobám veřejného práva. Vlastnické právo k nemovité věci bylo v těchto situacích možné vydržet až po uplynutí 40 let, u movitých věcí byla v těchto případech vydržecí doba 6 let (§ 1330).

VN 1937 dále vymezoval specifická pravidla týkající se tzv. osob požívajících výhody. Pokud po osobě, která výhody nepožívala, následovala v držbě osoba tyto výhody požívající, pak se do šestileté vydržecí doby (u movitých věcí) počítal proti předchůdci dvojnásobek, do čtyřicetileté vydržecí doby (u nemovitých věcí) čtyři třetiny. Naopak pokud po osobě, která výhodu požívala, v držbě pokračovala osoba tyto výhody nepožívající, pak se do tříleté vydržecí doby (u movitých věcí) počítala proti předchůdci jedna polovina, do třicetileté vydržecí doby (u nemovitých věcí) tři čtvrtiny (§ 1331). Pokud byl někdo ve společenství s osobou požívající zvláštní výhody, dostalo se mu stejné výhody jako osobě tyto výhody požívající (§ 1332).

Obdobně jako ABGB také VN 1937 upravoval tzv. mimořádné vydržení. Vydržecí doba u mimořádného vydržení byla buď v délce 30 či 40 let. Na rozdíl od řádného vydržení zde držba nemusela být řádná a pravá, aby držitel mohl vydržet. I u mimořádného vydržení ale musela být držba poctivá, nepoctivý držitel nemohl vydržet ani po uplynutí 30 či 40 let (§ 1334).

Jestliže osoba nabyla držbu od řádného a poctivého držitele, měla jako nástupce právo započít si do vydržecí lhůty rovněž vydržecí dobu svého předchůdce. Pokud šlo o případ mimořádného vydržení, mohl si nástupce do třicetileté nebo čtyřicetileté vydržecí lhůty započít vydržecí dobu svého předchůdce, i pokud ten nebyl řádným či pravým držitelem (§ 1357).

Pokud jde o společná ustanovení vztahující se na promlčení i vydržení, zejména pak ustanovení řešící případy stavění a přerušování vydržecí (resp. promlčecí) doby, k tomu pojednávám blíže v kapitole 1.4.3 upravující běh promlčecí lhůty ve VN 1937.

2.5 Vydržení v OZ 1950

Oproti předchozím občanským zákoníkům byla právní úprava vydržení v OZ 1950 značně zredukována. OZ 1950 ze dne 25. 10. 1950, s účinností od 1. 1. 1951 a platností do 31. 3. 1964, upravoval vydržení v §115–118 jako jeden ze způsobů nabývání vlastnického práva. V §143 a následujících ustanoveních OZ 1950 pak byla definována držba.⁵⁰⁵

2.5.1 Subjekt vydržení

Z pohledu držitele OZ 1950 v pojetí držby nepřinesl žádné zcela zásadní změny.⁵⁰⁶ Podle OZ 1950 byl držitelem ten, kdo s věcí nakládal jako se svou vlastní nebo vykonával právo jako by ho vykonával pro sebe (§ 143). Mohlo přitom jít o vlastníka, ale i o nevlastníka, právně relevantní bylo ovládnání věci (*corpus possessionis*), které spočívalo na vůli mít věc pro sebe (*animus possidendi*).⁵⁰⁷

2.5.2 Objekt vydržení

Co mohlo být předmětem vydržení dle OZ 1950? Vydržením bylo možné nabýt vlastnické právo, nešlo-li o nezcizitelné věci, které byly v socialistickém vlastnictví (§ 115). Toto ustanovení bylo jedním z projevů zvýšené ochrany socialistického vlastnictví, kdy věci spadající do vlastnictví státu a lidových družstev nemohly přejít do soukromého vlastnictví ani vydržením. Vydržet věci spadající do socialistického vlastnictví nemohli ani socialističtí vlastníci, tedy ani stát či lidová družstva, vůči jinému socialistickému vlastníku.⁵⁰⁸

Oproti tomu u věcí, které patřily do osobního či soukromého vlastnictví již vydržení možné bylo, a to i tehdy, když byl oprávněným držitelem sám socialistický vlastník. V takových případech se vydržené věci stávaly součástí socialistického vlastnictví.⁵⁰⁹ Vydržením bylo možné dle OZ 1950 nabýt i jiná věcná práva než právo vlastnické, např. práva odpovídající věcným břemenům.⁵¹⁰ V těchto případech platilo analogicky ustanovení o vydržení vlastnického práva, což OZ 1950 výslovně stanovoval (§ 118).

⁵⁰⁵ PETR: *Nabývání...*, s. 51.

⁵⁰⁶ Tamtéž.

⁵⁰⁷ PETR: *Nad bývalým, současným a budoucím pojetím...*, s. 617.

⁵⁰⁸ Tamtéž.

⁵⁰⁹ Tamtéž.

⁵¹⁰ PETR: *Nabývání...*, s. 51.

Vydržet bylo kromě toho možné také práva, která připouštěla trvalý či opětovný výkon (§ 144). Předmětem držby práva mohlo být typicky např. nájemní právo, naopak negativně se dovozovalo, že vydržet nelze např. právo ze smlouvy o dílo.⁵¹¹

2.5.3 Pojetí držby

OZ 1950 na rozdíl od ABGB a VN 1937 opustil dosavadní členění držby na pravou a nepravou, poctivou a nepoctivou, řádnou a neřádnou.⁵¹² OZ 1950 již rozlišoval pouze dva druhy držby, a to držbu oprávněnou (§ 145–148) a neoprávněnou (§ 149). Základním kritériem pro jejich rozlišování byla dobrá víra držitele. Jestliže byl držitel s ohledem na všechny okolnosti případu v dobré víře, že mu věc či právo náleží, pak šlo o držitele oprávněného (§ 145 odst. 1). Rovněž v pochybnostech platila vyvratitelná právní domněnka, že je držba oprávněná (§ 145 odst. 2). V ostatních případech, tedy zejména tehdy, kdy si byl držitel vědom toho, že mu věc nebo právo nepatří, se jednalo o držbu neoprávněnou (§ 149).

Držitelova dobrá víra se navíc zkoumala se zřetelem ke všem okolnostem, to znamenalo, že, aby mohlo jít o oprávněného držitele, okolnosti musely objektivně nasvědčovat tomu, že by držitel při běžné opatrnosti mohl být v dobré víře. Pokud však objektivní okolnosti nasvědčovaly tomu, že by držitel při normální opatrnosti nemohl být v dobré víře, pak byl pokládán za neoprávněného držitele, přestože subjektivně mohl v dobré víře být. V pochybnostech se pak uplatnila vyvratitelná domněnka, že jde o oprávněného držitele. To mělo především procesní důsledky, tedy uplatnění v případech, kdy soudem nebylo prokázáno, že držba je neoprávněná.⁵¹³

2.5.4 Vydržecí lhůta

Pokud jde o vydržecí dobu, OZ 1950 zakotvil obecnou vydržecí dobu 3 roky pro věci movité a 10 let pro věci nemovité, přičemž držba musela být oprávněná a nepřetržitá (§ 116 odst. 1). Držitel, který jako nástupce nabyl oprávněnou držbu od předchozího oprávněného držitele, si mohl započít vydržecí dobu svého předchůdce (§ 116 odst. 2). O běhu vydržecí doby platily přiměřeně ty zásady, které platily pro běh promlčecí doby (§ 117), k tomu blíže kapitola 1.5.3.

⁵¹¹ PETR: *Nabývání...*, s. 51.

⁵¹² Tamtéž, s. 52.

⁵¹³ Tamtéž.

2.6 Vydržení v OZ 1964

OZ 1964 nabyl účinnosti 1. 4. 1964. Institut držby ani vydržení původně OZ 1964 výslovně neupravoval. Podle socialistické právní vědy bylo vydržení „*institucí příliš tvrdou vůči vlastníkově a do jisté míry bylo též v rozporu s ústavně zaručenou ochranou osobního vlastnictví*“.⁵¹⁴ Na druhé straně je třeba podotknout, že ačkoliv OZ 1964 držbu jako samostatný právní institut neznal, s její existencí musel předpokládat v některých dalších ustanoveních občanského zákoníku.⁵¹⁵ Ani institut vydržení nebyl tehdejšímu československému právnímu řádu zcela neznámý. Vydržení bylo totiž upraveno v zákoníku mezinárodního obchodu.

OZ 1964 však prodělal postupem času celou řadu novelizací. Z hlediska držby a vydržení představovala první velkou změnu novela provedená v roce 1982⁵¹⁶, která byla účinná od 1. 4. 1982. OZ 1964 v tomto novelizovaném znění již obsahoval právní úpravu vydržení (§ 135a) a rovněž úpravu držby (§ 132a).

2.6.1 Subjekt vydržení

Pokud jde o subjekt vydržení, vydržet vlastnické právo k věci podle původního znění OZ 1964 mohl ten, kdo s věcí nakládal jako se svou vlastní a kdo byl se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc patří (§ 132a odst. 1). Totéž platilo i pro výkon práva odpovídajícího věcnému břemenu (§ 132a odst. 2). Navíc mohl být subjektem držby (a tedy i vydržení) pouze československý občan (§ 135a odst. 1), cizinec tedy držet ani vydržet v České republice nemohl. Právnícké osobě bylo vydržení původně rovněž zapovězeno.

Od 1. 1. 1992 už ale mohly být podle OZ 1964⁵¹⁷ po provedené novelizaci subjektem vydržení všechny osoby, který byly způsobilé k nabývání vlastnického práva. Vydržet tedy mohly již nejen osoby fyzické, ale rovněž osoby právnícké, a to dokonce i stát. Později navíc mohl za určitých podmínek v České republice nově vydržet vlastnické právo také cizinec, jestliže mu bylo devizovým zákonem⁵¹⁸ umožněno nabývání vlastnictví nemovitostí na území našeho státu.⁵¹⁹

⁵¹⁴ KRATOCHVÍL, Zdeněk a kol. *Nové občanské právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 165.

⁵¹⁵ PETR: Nad bývalým, současným a budoucím pojetím..., s. 617.

⁵¹⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 131/1982 Sb. účinném ke dni 1. dubna 1982.

⁵¹⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

⁵¹⁸ Zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon, ve znění zákona č. 27/1996 Sb., účinném ke dni 13. února 1996.

⁵¹⁹ SPÁČIL, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář I (§ 1–459)*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 775.

2.6.2 Objekt vydržení

Věc, která byla v soukromém vlastnictví, mohl vydržet občan, který měl tuto věc po celou vydržecí dobu nepřetržitě v držbě. Stejným způsobem mohl občan nabýt i právo odpovídající věcnému břemenu (§ 135a odst. 1). Vydržet však nebylo možné věci, a to ani pozemky, které byly v socialistickém vlastnictví (§ 135a odst. 3). Socialistický majetek byl totiž z možnosti vydržení vyloučen, když bylo zdůrazněno, že institut vydržení se má zaměřovat pouze na věci sloužící osobní a rodinné spotřebě občanů, nikoli na věci sloužící např. výrobě.⁵²⁰ Nebylo tedy možné držet ani vydržet např. činžovní domy, hospodářské budovy či pozemky.⁵²¹

Zvláštní pravidlo OZ 1964⁵²² zavedl pro případ pozemku, ke kterému mohlo být zřízeno právo osobního užívání (§ 199). Pokud měl takový pozemek (případně jeho část) občan v držbě nepřetržitě po dobu 10 let, nabyt vlastnictví k tomuto pozemku (respektive jeho části) stát. Občan vydržením nabyt jen právo, aby s ním stát uzavřel dohodu o osobním užívání pozemku (§ 135a odst. 2). OZ 1964 rovněž omezoval maximální rozsah, v němž bylo možné tuto dohodu uzavřít (§ 200). Byla-li výměra pozemku vyšší než přípustná, měl občan právo si vybrat jednu z částí, k nimž se pak dohodou zřídilo právo osobního užívání (§ 135a odst. 2). Držbou pozemku v dobré víře po dobu 10 let pro sebe tedy nemohl vlastnické právo k pozemku nabýt nikdo, a to ani československý občan. Vlastníkem se po uplynutí desátého roku držby v dobré víře občanem stal stát, a to přímo ze zákona.⁵²³

Další zajímavostí je, že OZ 1964 hovořil pouze o vydržení vlastnického práva k věcem hmotným, a to k movitostem i nemovitostem. Vydržení nehmotných věcí ale OZ 1964 výslovně neumožňoval, avšak ani jej nevylučoval. Podle O. Davida však mohly být předmětem vydržení i jiné předměty právních vztahů než jen věci movité a nemovité, a to v případech, v nichž zákon stanovoval, že se na tyto jiné předměty právních vztahů přiměřeně použijí ustanovení o věcech movitých a nemovitých. Jako příklady lze uvést zaknihované cenné papíry či obchodní podíly na základním kapitálu obchodních společností.⁵²⁴

⁵²⁰ PETR: *Nabývání...*, s. 54.

⁵²¹ Tamtéž, s. 55.

⁵²² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 131/1982 Sb. účinném ke dni 1. dubna 1982.

⁵²³ BAUDYŠ: *K vydržení...*, s. 78.

⁵²⁴ DAVID, Ondřej. In FIALA, Josef; KINDL, Milan a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. 1. díl (§ 1 až 487)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 422.

2.6.3 Pojetí držby

Ve znění po novelizaci účinné od 1. ledna 1992 obsahoval OZ 1964⁵²⁵ také podrobnější právní úpravu držby (§ 129–131). Držitelem byl ten, kdo s věcí nakládal jako se svou vlastní nebo ten, kdo vykonával právo pro sebe (§ 129 odst. 1). V tomto směru se tedy úprava nezměnila. Dále OZ 1964 výslovně zakotvil, že držet lze nejen věci, ale také práva, která připouští trvalý nebo opětovný výkon (§ 129 odst. 2). Oprávněným držitelem mohla být pouze osoba, která se zřetelem ke všem okolnostem byla v dobré víře o tom, že jí věc či právo náleží. Rovněž v pochybnostech zákon stanovoval vyvratitelnou právní domněnku, že jde o oprávněnou držbu (§ 130 odst. 1). OZ 1964 se tedy vrátil ke koncepci tzv. oprávněného držitele, kterou zavedl již OZ 1950.

2.6.4 Vydržecí lhůta

Věc, která byla v soukromém vlastnictví, mohl dle OZ 1964⁵²⁶ vydržet občan, který měl tuto věc nepřetržitě v držbě, a to po dobu 3 let v případě movité věci a po dobu 10 let v případě nemovitosti. OZ 1964 dále stanovoval, že občan, který má věc v držbě si může do vydržecí doby započít i dobu po kterou měl věc nepřetržitě v držbě jeho předchůdce. Totéž platilo pro právo odpovídající věcnému břemenu (§ 132a odst. 4). V ostatním se na běh vydržecí doby přiměřeně použila ustanovení o běhu promlčecí doby (§ 132a odst. 5), k tomu blíže kapitola 1.6.3.

Délka vydržecí lhůty se nezměnila ani po novelizaci provedené v roce 1992. I nadále dle OZ 1964⁵²⁷ mohl oprávněný držitel věc vydržet, pokud ji měl nepřetržitě v držbě po dobu 3 let v případě movité věci a po dobu 10 let v případě nemovité věci (§ 134 odst. 1). Tímto způsobem však nebylo možné vydržet vlastnické právo k věcem, které nemohly být předmětem vlastnictví, ani k věcem, které mohly být pouze ve vlastnictví státu nebo zákonem určených právnických osob (§ 134 odst. 2). Pro stanovení počátku a trvání vydržecí doby se opět použila přiměřeně ustanovení o běhu doby promlčení (§ 134 odst. 4).

Do vydržecí doby si mohl držitel započít i dobu, po kterou měl tuto věc v oprávněné držbě jeho právní předchůdce (§ 134 odst. 3). Ve znění po provedené novelizaci v případě vydržení vlastnického práva k pozemku, u něhož před novelizací bylo možné nabýt pouze právo na uzavření dohody o osobním užívání pozemku se státem, navíc OZ 1964⁵²⁸ stanovil, že si může oprávněný držitel započít do své vydržecí doby také dobu, po kterou měl pozemek nepřetržitě

⁵²⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

⁵²⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 131/1982 Sb. účinném ke dni 1. dubna 1982.

⁵²⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

⁵²⁸ Tamtéž.

v držbě jeho předchůdce, a to i před účinností zmíněné novely z roku 1992 (§ 872 odst. 6). Započtení vydržecí doby předchůdce bylo možné, i pokud se jednalo o věc, kterou před 1.1. 1992 vydržet možné nebylo, neboť tehdy šlo o nezpůsobilý objekt vydržení. Započíst si vydržecí dobu předchůdce po účinnosti novelizace navíc mohla i právnická osoba, a to i přesto, že před 1. 1. 1992 právnická osoba vydržet nemohla, protože se jednalo o nezpůsobilý subjekt vydržení.⁵²⁹

⁵²⁹ HANDLAR, Jirí. In ŠVESTKA, Jirí a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář II* (§ 460–880). 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 2435.

2.7 Vydržení v OZ 2012

OZ 2012 upravuje jak vydržení (§ 1089–1098), tak i držbu (§ 987–1010). OZ 2012 v duchu předchozích právních úprav (ABGB i VN 1937) rovněž rozlišuje vydržení řádné (§ 1089–1094) a mimořádné (§ 1095).

2.7.1 Subjekt vydržení

Pokud jde o subjekt vydržení, vydržet může pouze osoba, která má způsobilost k právům a povinnostem. Podle OZ 2012 tak může vydržet osoba fyzická, ale rovněž osoba právnická. Jako právnická osoba veřejného práva může vydržet dokonce i obec či stát (§ 21). Fyzická osoba může vydržet zpravidla jen tehdy, je-li svéprávná. V praxi se ovšem objevují také případy nabytí držby a započetí vydržení osobou nezletilou (§ 31). Podle A. Thöndela se nezletilý může ujmout držby a tím zahájit běh vydržecí lhůty, jestliže to odpovídá jeho rozumové a mravní vyspělosti. Nezletilý ve věku blížícím se zletilosti tak pravděpodobně bude schopen započít vydržení věcí movitých (např. automobilu), a pokud by se jeho věk blížil dosažení zletilosti již výrazně, pak nejspíše i věcí nemovitých a hodnotnějších věcí movitých.⁵³⁰ Situaci lze navíc právně postavit najisto přiznáním svéprávnosti nezletilému soudem (§ 37).

Navíc OZ 2012 stanovuje, že věc může nabýt do vlastnictví vydržením pouze poctivý držitel, který drží vlastnické právo k této věci po zákonem určenou dobu (§ 1089 odst. 1). Ani v případě, kdy nástupce nabude držbu od nepoctivého předchůdce, nepoctivost předchůdce nebrání poctivému nástupci, aby věc vydržel, přičemž vydržecí doba začíná běžet dnem, kdy nástupce nabyl držbu (§ 1089 odst. 2).

Abyste mohlo dojít k vydržení, OZ 2012 dále vyžaduje, aby držba byla pravá a zakládala se na právním důvodu, který by postačil ke vzniku vlastnického práva při převodu (§ 1090 odst. 1). Jestliže zůstavitel nabyl nepravou držbu, nemůže vlastnické právo k věci vydržet ani jeho dědic, a to ani v případě, kdy by držel poctivě. Totéž platí obdobně i pro právního nástupce právnické osoby (§ 1090 odst. 2). Pokud jde o mimořádné vydržení, tedy neprokáže-li držitel právní důvod držby, může držitel vlastnické právo k věci také vydržet, ale musí uplynout dvojnásobně dlouhá doba, než jaké by jinak bylo třeba. Pokud se ale držitel prokáže nepoctivý úmysl, tak mu ani delší doba nepomůže, ten totiž nemůže vydržet vůbec (§ 1095).

⁵³⁰ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jíří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek III (§ 976 až 1474)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 242.

2.7.2 Objekt vydržení

Pokud jde o předmět držby a vydržení, OZ 2012 nově rozlišuje držbu vlastnického práva (§ 996–1001) a držbu jiných práv (§ 1002). Podle § 988 lze držet právo, které lze převést na jinou osobu a které připouští trvalý či opakovaný výkon. Obdobnou právní úpravu obsahoval také OZ 1950 (§ 144). Vlastnické právo může držet jen ten, kdo se věci ujme jako vlastník (§ 989 odst. 1). Jiná práva může držet pouze ten, kdo je vykonává jako osoba, které právo podle zákona náleží (§ 989 odst. 2). Osobní práva nemohou být předmětem držby ani vydržení (§ 988 odst. 2).

Vydržením je naopak dle OZ 2012 možné nabýt služebnost (§ 1260 odst. 1). K vydržení služebnosti musí uplynout doba, která by byla nezbytná k vydržení vlastnického práva k věci, ke které je služebnost zřízena. Pokud tak typicky půjde o služebnost k nemovité věci, pak bude zapotřebí uplynutí doby 20 let.⁵³¹ Jde-li navíc o služebnost odpovídající veřejnému statku, je vydržitelem obec, na jejímž území se předmětná věc nachází (§ 1260 odst. 2).

OZ 2012 dále rovněž staví na jisto, že vydržením lze nabýt právo stavby (§ 1243 odst. 1). Stavebník vydržením nabývá právo stavby na dobu 40 let, tato doba ale může být na návrh dotčené strany ze spravedlivých důvodů soudem zkrácena či prodloužena (§ 1244 odst. 2). Právo stavby je dle OZ 2012 nemovitá věc (§ 1242). Jde o nový institut v našem právním řádu, což má vliv třeba na to, že jeho vydržení mohlo začít běžet nejdříve ode dne nabytí účinnosti OZ 2012, tj. nejdříve od 1. 1. 2014. Např. k mimořádnému vydržení práva stavby, ke kterému je nezbytné uplynutí dvojnásobně dlouhé doby (20 let), tak může dojít nejdříve k 1. 1. 2034.⁵³²

2.7.3 Pojetí držby

OZ 2012 také podrobně upravuje institut držby (§ 987–1010). Protože je držba základním předpokladem vydržení, budu se věnovat také některým jejím aspektům. Držitelem je podle § 987 ten, kdo právo vykonává pro sebe. OZ 2012 zde tedy nijak nevybočuje z předchozích právních úprav. Pokud jde o způsob nabytí držby, držbu lze dle OZ 2012 nabýt buď bezprostředně nebo odvozeně. Bezprostředně se držba nabývá tak, že se jí držitel zmocní. Držba se přitom nabývá pouze v tom rozsahu, v jakém se jí držitel ve skutečnosti ujal (§ 990 odst. 1). Odvozeně lze držbu nabýt tak, že ji dosavadní držitel převede na nového držitele nebo tak, že nový držitel držbu nabude jako právní nástupce dosavadního držitele. V tomto případě se držba nabývá v tom rozsahu, v jakém ji měl dosavadní držitel, respektive v tom rozsahu, v jakém ji převedl na nového držitele (§ 990 odst. 2).

⁵³¹ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI* (§ 2521 až 3081). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1410.

⁵³² Tamtéž, s. 1411.

OZ 2012 rozlišuje držbu řádnou, poctivou a pravou. OZ 2012 se tak vrací k členění držby, které zavedl již ABGB (§ 1461–1464) a pokračoval v něm rovněž VN 1937 (§ 1323–1326). Socialistické občanské zákoníky, tedy OZ 1950 (§ 145–149) i OZ 1964 (§ 134) pak toto rozdělení již nepoužívaly, a rozlišovaly jen držbu oprávněnou a neoprávněnou. Podle OZ 2012 je držba řádná, zakládá-li se na platném právním důvodu. Řádným držitelem je podle § 991 zejména ten, kdo se držby ujme bezprostředně, aniž by při tom rušil cizí držbu nebo ten, kdo se držby ujme z vůle předchozího držitele či na základě výroku orgánu veřejné moci.

Poctivým držitelem je dle OZ 2012 ten, kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu držené právo náleží (§ 992 odst. 1). Poctivý držitel má stejná práva jako řádný držitel (§ 992 odst. 3). Naopak nepoctivým držitelem je ten, kdo ví nebo komu musí být z okolností případu jasné, že mu vykonávané právo nenáleží (§ 992 odst. 1). Nepoctivost zástupce v okamžiku nabytí držby nebo v průběhu jejího výkonu zástupcem činí tuto držbu zástupce nepoctivou. To však neplatí, pokud zastoupený příkazem zástupci nařídil, aby se držby ujal nebo ji vykonával (§ 992 odst. 2).

O pravou držbu jde tehdy, když se neprokáže, že se někdo v držbu vetřel svémocně, vloudil potají či lstí, nebo že někdo chce přeměnit v trvalé právo to, co získal výprosou (§ 993). Pokud se neprokáže opak, zavádí OZ 2012 vyvratitelnou právní domněnku, že držba je řádná, poctivá i pravá (§ 994). Jestliže se ale na druhé straně opak ukáže, zejména tehdy, vyhoví-li soud žalobě napadající držbu pro její poctivost, považuje se držitel za nepoctivého nejpozději od okamžiku, kdy mu byla soudem doručena žaloba (§ 995).

Dále OZ 2012 obsahuje některá další ustanovení týkající se držby, když vymezuje ochranu držby, uchování držby, prekluzivní lhůty v případě žalob na ochranu nebo uchování držby, zánik držby nebo takzvanou spoludržbu (§ 1003–1010).

2.7.4 Vydržecí lhůta

Co se týká vydržecí doby, OZ 2012 stanovuje, že k vydržení je nezbytná nepřerušovaná držba, která musí trvat 3 roky v případě vlastnického práva k movité věci (§ 1091 odst. 1) a 10 let, jde-li o nemovitost (§ 1091 odst. 2). Obecná vydržecí doba tak zůstala shodná jako v OZ 1964 (§ 135a, § 134) i OZ 1950 (§ 116). ABGB také obsahoval vydržecí dobu 3 roky pro movité věci, v případě nemovitostí ale stanovoval dobu vydržení na 30 let (§ 1327).

OZ 2012 stanovuje také určitá pravidla vztahující se na běh vydržecí lhůty. Předně, u osob, které musí být zastoupeny zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, vydržecí doba dle OZ 2012 začíná běžet až ode dne, kdy je taková osoba zákonným zástupcem či opatrovníkem zastoupena. Začala-li již v takovém případě vydržecí doba běžet, pak neskončí dříve, než uplyne 1 rok od

odpadnutí překážky (§ 1094). V tomto směru jde o stejnou úpravu jako byla v OZ 1950 (§ 95). Obdobná úprava byla obsažena rovněž ve VN 1937 (§ 1358) či v ABGB (§ 1494).

Dále OZ 2012 upravuje přerušení vydržení, když v § 1093 zakotvuje nové pravidlo, podle kterého se držba přeruší, pokud ji držitel nevykonává déle než 1 rok (§ 1093). OZ 2012 také upravuje zákaz vydržení, když uvádí, že vydržet nemůže zákonný zástupce proti zastoupenému, ani zastoupený vůči zákonnému zástupci. Zákaz vydržení navíc platí také pro opatrovníka a opatrovance, jakož i pro poručníka a poručence (§ 1097).

OZ 2012 zná rovněž možnost zastavení vydržecí doby. Mezi manžely totiž dle § 1098 vydržecí doba nezačíná běžet a pokud již běžet začala, tak po dobu trvání manželství dále neběží. Zde se zákonodárce pravděpodobně rovněž inspiroval v OZ 1950 (§ 96), ve VN 1937 (§ 1360) nebo dokonce již v ABGB (§ 1495). K zastavení vydržecí doby dochází i mezi zákonným zástupcem a zastoupeným, opatrovníkem a opatrovancem, či poručníkem a poručencem. OZ 2012 toto pravidlo rozšiřuje také na osoby žijící ve společné domácnosti (§ 1098).

A konečně OZ 2012 upravuje možnost započtení vydržecí doby. Do vydržecí doby se ve prospěch vydržitele započte i doba držby jeho předchůdce, jestliže šlo o řádnou a poctivou držbu (§ 1092). Pro možnost započtení vydržecí doby tedy musí být splněny zákonem požadované předpoklady. V případě řádného vydržení musí jít o držbu nabytou od poctivého držitele a zakládající se na dostatečném právním důvodu (§ 1096 odst. 1). U mimořádného vydržení se nástupci započte vydržecí doba jeho poctivého předchůdce bez dalších požadavků (§ 1096 odst. 2). Přechodná ustanovení OZ 2012 pak upřesňují možnost započtení vydržecí doby v případě mimořádného vydržení tak, že si nástupce může do své vydržecí doby započíst rovněž dobu nepřetržitě držby svého předchůdce, ta však nesmí skončit dříve než 2 roky ode dne nabytí účinnosti zákona v případě movité věci, a 5 let, jde-li o nemovitost (§ 3066).

3 Srovnání jednotlivých právních úprav

3.1 Promlčení

Úprava promlčení podléhala s plynutím času změnám odrážejícím změny ve společnosti. V římském právu byly předmětem promlčení žaloby s tím, že některé z nich byly zcela nepromlčitelné, ostatní žaloby byly ovšem promlčitelné v různých lhůtách, a to buď v délce jednoho roku nebo ve lhůtách delších. Následkem promlčení bylo buď oslabení práva v podobě námitky promlčení nebo dokonce úplná ztráta žalovatelnosti. Následovalo po několika staletích dlouhé období, během něhož docházelo k recepci římského práva do právních řádů jednotlivých států a logicky také k různým výkladům a přeměnám práva římského do podoby vyhovující dané společnosti konkrétního státu. Zmínit můžeme alespoň nejvýznamnější školy tzv. glosátorů a tzv. komentátorů.

Další významnou právní úpravou na našem území pak byl rakouský občanský zákoník známý pod označením ABGB. Zde došlo k velké změně oproti římskému právu, protože se již nepromlčovalo pouze právo podat žalobu, ale promlčovala se již práva samotná. Některá práva se ale ani v rakouském právu nepromlčovala. ABGB stanovil jednotnou obecnou promlčecí lhůtu v délce 30 let, pro některé zvláštní případy pak zakotvil speciální kratší promlčecí lhůty, nejčastěji v délce 3 let. Následkem promlčení bylo i podle ABGB oslabení práva v podobě možnosti uplatnění námitky promlčení, naprostá ztráta žalovatelnosti, která se někdy objevovala v římském právu, však rakouským právem převzata nebyla. Strany sporu si mohly ujednat kratší promlčecí lhůtu, ujednání delší, než zákonné promlčecí lhůty jim však bylo zapovězeno.

V roce 1918 došlo ke vzniku Československa a k prozatímní recepci rakouského práva do československého právního řádu. V rámci recepce došlo také k převzetí rakouské právní úpravy promlčení. Následovaly pokusy o vytvoření a přijetí nového ryze československého občanského zákoníku, tyto snahy ale byly vždy z nějakého důvodu neúspěšné. Nejzdařilejším pokusem byl návrh OZ z roku 1937. Předmětem promlčení podle tohoto návrhu byla práva, VN 1937 zmiňuje např. promlčení vlastnického práva. Některá práva by ale ani podle tohoto návrhu promlčení nepodléhala. Obdobně jako ABGB i VN 1937 stanovoval obecnou promlčecí lhůtu v délce 30 let a pro některé případy zvláštní promlčecí lhůty v kratších délkách, typicky v délce 3 let. Následkem promlčení dle VN 1937 byla opět možnost uplatnit námitku promlčení, strany by si také mohly ujednat odchylnou promlčecí lhůtu, než jakou stanovoval zákon, a to na rozdíl od ABGB i lhůtu delší než zákonnou. V důsledku historických událostí tento návrh ovšem nebyl přijat.

V souvislosti se změnou politického režimu došlo k přijetí dalšího platného občanského zákoníku až v roce 1950, kdy byl přijat tzv. střední občanský zákoník. Promlčení se uplatňovalo i nadále na práva, ale jejich výslovný výčet v OZ 1950 uveden nebyl. Vlastnické právo se, na rozdíl od VN 1937, promlčovalo pouze v případě, kdy ho někdo jiný nabyl vydržením. Ke změně došlo také u délky promlčecí lhůty, když byla nově stanovena obecná promlčecí lhůta v délce 3 let s tím, že pro některé specifické situace byly v OZ 1950 zakotveny zvláštní promlčecí lhůty s různými délkami. Důsledkem promlčení byl vznik námitky promlčení, kterou mohla dotčená strana uplatnit, rovněž si šlo podle OZ 1950 ujednat odchýlnou promlčecí lhůtu, na rozdíl od VN 1937 a ve shodě s ABGB ale ujednaná promlčecí lhůta nemohla být delší než lhůta zákonná.

Postupem času začal být OZ 1950 považován za neodpovídající poměrům ve společnosti, což vyústilo v roce 1964 v přijetí tzv. socialistického občanského zákoníku. Promlčení se již podle OZ 1964 vztahovalo pouze na majetková práva, vlastnické právo se ale nově již nepromlčovalo vůbec. Obecná promlčecí lhůta byla shodně s OZ 1950 zakotvena v délce 3 let a OZ 1964 rovněž vymezoval zvláštní případy, ve kterých byla zákonná délka promlčecí lhůty odlišná. Následkem promlčení zůstala i nadále námitka promlčení.

OZ 1964 přežil i změnu politického režimu a ve znění ovlivněném několika provedenými novelizacemi platil i po roce 1989. Ačkoliv práce na novém občanském zákoníku nově vzniklé České republiky započaly již po roce 1993, vyústění kodifikačních prací jsme se dočkali až v roce 2012, kdy byla přijat tzv. nový občanský zákoník. OZ 2012 zavedl generální pravidlo, podle kterého promlčení podléhala všechna majetková práva až na stanovené výjimky. V návaznosti na OZ 1950 a OZ 1964 se ale ani podle OZ 2012 nepromlčuje vlastnické právo, ledaže by ho jiná osoba současně nabyla vydržením. OZ 2012 nově rozlišuje subjektivní a objektivní promlčecí lhůtu, kdy ve shodě se socialistickými občanskými zákoníky také OZ 2012 ponechal obecnou subjektivní promlčecí lhůtu v délce 3 let s tím, že ji omezil objektivní promlčecí lhůtou v délce 10 let. Tyto lhůty jsou ovšem pouze obecné a OZ 2012 z nich ve svých ustanoveních uvádí výjimky. V souladu s převážně dispozitivním charakterem občanského zákoníku si navíc strany mohou samy ujednat promlčecí lhůtu v odlišné délce, a to nejen kratší, ale na rozdíl od OZ 1950 a ABGB a v souladu s VN 1937 také delší promlčecí lhůtu. OZ 2012 ale současně zakotvuje minimální a maximální délku promlčecí lhůty, od které se nemohou odchýlit ani strany svým ujednáním. Následkem promlčení i podle OZ 2012 zůstává vznik práva uplatnit námitku promlčení.

Ačkoliv se spolu s plynutím času měnily různé náležitosti promlčení, podstata promlčení se nezměnila. Měnil se předmět promlčení, měnila se délka promlčecí lhůty, měnila se možnost promlčení vlastnického práva, měnila se možnost smluvního ujednání delší promlčecí lhůty. Podstata a také následek promlčení v podobě námitky promlčení ale zůstaly vždy zachovány.

3.2 Vydržení

Již v samotném římském právu se předpoklady vydržení měnily spolu s rozvojem římské společnosti. Nejstarší úprava vydržení obsažená v Zákoně XII desek pro dosažení vydržení vyžadovala pouze držbu a uplynutí vydržecí lhůty v délce 1 roku u movitých věcí a 2 let u nemovitých věcí. Držba byla chápána jako faktický stav, nikoliv jako právo. Předmětem držby a vydržení byly věci, LDT ale také uváděl výčet věcí, které vydrženy být nemohly. Nejdříve bylo v římském právu možné vydržet jen věci hmotné, později se začala připouštět také tzv. držba práva. Postupem času římscí právníci přidali další předpoklady vydržení, a to nejdříve tzv. spravedlivý důvod a později muselo jít také o tzv. držbu v dobré víře. Některé osoby navíc v Římě pro sebe vydržet nemohly, ať už to byli otroci, děti, duševně nemocní, marnotratníci nebo ženy. Následkem vydržení už dle římského práva byla přeměna faktického stavu na stav právní. Stejně jako u promlčení, i vydržení bylo zahrnuto v následném historickém vývoji recepce a interpretaci římského práva do vnitrostátního práva jednotlivých států. V souvislosti s výkladem a přístupem k držbě můžeme zmínit například tzv. německou pandektistickou školu.

Také podle rakouského občanského zákoníku byly předmětem vydržení věci, ABGB ale rovněž uváděl, že vydržet lze i tzv. jiná práva. Podle rakouského práva mohly vydržet veškeré osoby, které k tomu byly způsobilé. Vydržecí lhůta pro vydržení movitých věcí byla stanovena v délce 3 let, pro vydržení nemovitých věcí v délce 30 let. V návaznosti na justiniánské římské právo také ABGB rozlišoval kromě uvedeného řádného vydržení také vydržení mimořádné, které bylo vždy buď v délce 30 nebo 40 let. ABGB v souvislosti s vydržením hovořil o tzv. bezelstné držbě, musel tedy být opět splněn požadavek dobré víry i požadavek spravedlivého titulu.

Dle vládního návrhu československého občanského zákoníku by bylo možné vydržet věc, jakož i práva. Vydržet by mohla jakákoliv způsobilá osoba. Obecná vydržecí lhůta byla ve VN 1937 ve shodě s ABGB zakotvena v délce 3 let pro vydržení movitých věcí a v délce 30 let pro vydržení věcí nemovitých. V případě tzv. mimořádného vydržení by platila vydržecí lhůta v délce 30 nebo 40 let. VN 1937 pro vydržení vyžadoval tzv. poctivou držbu, v případě řádného vydržení tak musela být opět splněna dobrá víra i spravedlivý důvod držitele.

Společně se změnou politického režimu ovšem došlo také k redukci a přizpůsobení právní úpravy potřebám komunistického režimu. Střední občanský zákoník z roku 1950 tak upravoval pouze základní předpoklady držby a vydržení, a právní úprava tak byla značně zredukována. Předmětem vydržení podle OZ 1950 bylo především vlastnické právo k věcem, vydržet ale nebylo možné vlastnické právo k věcem, které byly předmětem socialistického vlastnictví, ty byly z vydržení vyloučeny. Vydržet mohl opět kterýkoliv způsobilý držitel, samozřejmě včetně státu či

lidových družstev. OZ 1950 pro vydržení vyžadoval tzv. oprávněnou držbu, i podle středního občanského zákoníku se tedy zkoumala dobrá víra držitele. Vydržecí lhůta pro vydržení movitých věcí byla v duchu předchozích právních úprav zachována v délce 3 let, lhůta pro vydržení nemovitostí byla ale zkrácena na 10 let. OZ 1950 navíc výslovně neuvádí možnost tzv. mimořádného vydržení.

S upevněním komunistického režimu v Československu docházelo také ke stále většímu omezování a přizpůsobování právní úpravy potřebám tohoto režimu. V případě vydržení se to projevilo tou nejradikálnější cestou, tedy tak, že institut držby ani institut vydržení nebyly do socialistického občanského zákoníku z roku 1964 vůbec zahrnuty, což bylo odůvodněno příliš velkou tvrdostí vydržení vůči vlastníkovi. Jak se ale říká, právo si vždy najde cestu, a tak tomu bylo i v tomto případě. Ani komunistický režim se totiž bez držby a vydržení v praxi nakonec neobešel, a v důsledku novelizace provedené v roce 1982 byla do OZ 1964 zavedena alespoň základní právní úprava držby a vydržení. Vydržet mohl zpravidla pouze způsobilý československý občan. Vydržet bylo možné zejména vlastnické právo k věci, ve shodě s OZ 1950 ale nebylo možné vydržet vlastnické právo k věcem, které byly v socialistickém vlastnictví. OZ 1964 také převzal pojetí tzv. oprávněné držby, držitel tedy musel být opět v dobré víře. Vydržecí lhůta byla rovněž zachována v délce 3 let pro movité věci a v délce 10 let pro věci nemovité. Možnost mimořádného vydržení stejně jako v OZ 1950 nebyla obsažena ani v OZ 1964.

S další změnou politických poměrů v Československu došlo také ke změně právní úpravy, v souvislosti s vydržením je třeba zmínit zejména novelizaci provedenou v roce 1991. K přijetí nového občanského zákoníku v nově vzniklé České republice ale došlo až v roce 2012. OZ 2012 obsahuje velmi rozsáhlou úpravu vydržení, přičemž v duchu justiniánského římského práva, ABGB i VN 1937 rozlišuje řádné a mimořádné vydržení. Vydržecí lhůta pro řádné vydržení byla zase převzata z OZ 1950 a OZ 1964, když je stanovena na 3 roky pro movité věci a na 10 let pro nemovitosti. OZ 2012 také inspirován ABGB pro vydržení vyžaduje držbu řádnou, poctivou a pravou, musí být tedy dodržena dobrá víra i spravedlivý důvod (nejde-li o mimořádné vydržení). Vydržet podle OZ 2012 může kterákoliv osoba, která je k tomu způsobilá.

Právní úprava držby a vydržení se tedy postupem času různě měnila. Měnil se okruh osob způsobilých k vydržení, měnil se výčet věcí způsobilých k vydržení, měnilo se pojetí držby, měnila se délka vydržecí lhůty, měnila se možnost mimořádného vydržení a přijetím OZ 1964 došlo dokonce k odstranění držby a vydržení z československého právního řádu. Čas ale ukázal, že právní řád demokratického právního státu se bez institutu držby a bez možnosti vydržení neobejde a tyto instituty tak byly do našeho právního řádu znovu začleněny.

3.3 Promlčení a vydržení

Již v římském právu se projevovale propojení institutů promlčení a vydržení. Někteří autoři jsou dokonce toho názoru, že kdyby v římském právu neexistovalo vydržení, promlčení by vůbec nevzniklo. Tento názorový proud tedy spatřuje odvozenost promlčení od vydržení. Stejně jako se totiž v případě vydržení mohl držitel za splnění všech předpokladů po uplynutí vydržecí lhůty bránit pozdní žalobě na vydání věci podané vlastníkem věci, tak se také v případě promlčení mohl žalovaný po uplynutí promlčecí lhůty bránit pozdní žalobě podané žalobcem. Propojenost těchto institutů později také dokazoval opačný jev, kdy se naopak promlčením nechala inspirovat nová forma vydržení v římském právu. Vedle tradičního řádného vydržení tak za císaře Justiniana vzniklo i mimořádné vydržení, které bylo stejně jako promlčení založeno na uplynutí promlčecí lhůty pro podání žaloby. Koneckonců sám císař Justinian považoval promlčení a vydržení za příbuzné instituty, které spolu souvisí a vzájemně se ovlivňují.

Propojenost promlčení a vydržení jsme mohli spatřovat také v rakouském právu. Na vzájemnou vazbu těchto institutů se snažil pravděpodobně poukázat i samotný zákonodárce systematikou ABGB, neboť promlčení bylo upraveno v § 1451 ABGB a právní úprava vydržení byla obsažena v následujícím § 1452 ABGB. Starší generalizující doktríny toto uspořádání ustanovení v obecném zákoníku občanském neshledávají pouze náhodným, ba naopak, spatřují v něm úmysl zákonodárce. Tyto doktríny se zakládají na skutečnosti, že pojem *praescriptio* obecně znamená změnu v právech následkem uplynutí času, které pak můžeme rozlišovat na promlčení (*praescriptio extinctiva*) jako způsob pozbytí práva a na vydržení (*praescriptio acquisitiva*) jako způsob nabytí práva.⁵³³ Tento proud ovšem kritizovala již prvorepubliková právní teorie a poukazovala na nezávislost obou těchto institutů, když uváděla, že ačkoliv oba tyto instituty souvisí s plynutím času, ani tak nelze promlčení a vydržení považovat za následky spojené se stejným skutkovým základem.⁵³⁴ Stejný názor, tedy že promlčení a vydržení jsou zcela samostatné instituty, zastávala také právní praxe.⁵³⁵

Stejně jako v ABGB bylo promlčení a vydržení upraveno společně také ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Střední občanský zákoník z roku 1950 ale již na rozdíl od ABGB a VN 1937 promlčení a vydržení neuváděl společně, ale odděleně. Později vzniklý socialistický občanský zákoník z roku 1964 nejenže tyto instituty neupravoval společně, ale vydržení ve své původní podobě neupravoval vůbec. Právní zakotvení držby a vydržení, jakož

⁵³³ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl VI.* Praha: V. Linhart, 1937, s. 429

⁵³⁴ Tamtéž.

⁵³⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. 2. díl – práva věcná.* 3. vydání. Praha: Sborník věd právních a státních, 1946, s. 167.

i některých dalších tradičních právních institucí, bylo komunistickými zákonodárci odmítnuto s argumentem, že jde o instituce buržoazního práva, které jsou pro vyspělého socialistického člověka zcela bezvýznamné.⁵³⁶

A dokonce i v občanském zákoníku z roku 2012 bychom právní úpravu promlčení a vydržení marně hledali pohromadě. Je to dáno systematikou OZ 2012, kdy promlčení je zařazeno do první části OZ 2012, konkrétně do právních skutečností, zatímco držba a vydržení jsou zahrnuty do třetí části OZ 2012, tedy mezi absolutní majetková práva, a to konkrétně mezi práva věcná. I přes odlišné umístění v OZ 2012 ale můžeme i v OZ 2012 nalézt styčné body, kde se právní úpravy promlčení a vydržení prolínají. Jde např. o pravidla vztahující se na běh lhůt, typicky důvody pro vyloučení promlčení/vydržení, respektive pro zastavení běhu lhůty, které můžeme nalézt shodně u promlčení (§ 646) i u vydržení (§ 1098). Zákonodárce zde u promlčení i u vydržení zakotvil ustanovení, které brání promlčení/vydržení práva vůči osobě, která má mít zákonného zástupce, opatrovníka nebo poručníka, a které také zakazuje promlčení/vydržení práva mezi manžely, osobami žijícími ve společné domácnosti, jakož i mezi zákonným zástupcem a zastoupeným, opatrovníkem a opatrovancem, či mezi poručníkem a poručencem.⁵³⁷

⁵³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dostupné též na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>, s. 7.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 281.

Závěr

Na závěr své práce bych chtěl shrnout její obsah, jakož i poznatky, ke kterým jsem dospěl. Nejdříve jsem se zabýval institutem promlčení. Pro bližší pochopení a vymezení základní podstaty této právní instituce jsem nastínil vztah promlčení k některým významným právním zásadám. Snažil jsem se tak vysvětlit, jak promlčení ovlivňuje právní jistotu, jestli se v některých případech dotýká dobrých mravů a v jakých aspektech se můžeme u promlčení setkat se zásadou autonomie vůle. Poté jsem se již zaměřil na historickou komparaci jednotlivých právních úprav promlčení. Nejprve jsem zkoumal samotné kořeny institutu promlčení v římském právu. Zjistil jsem, co bylo předmětem promlčení, jaká byla tehdejší podstata promlčení, jak byla dlouhá promlčecí lhůta a jak se její délka v rámci vývoje římského státu měnila. Také jsem se zabýval okolnostmi důležitými pro běh promlčecí lhůty, zejména pak případy, ve kterých docházelo k přetržení či stavění promlčecí lhůty. A konečně jsem zkoumal, jaké byly následky promlčení v římském právu. Kromě toho jsem zde vysvětlil, co představovalo tzv. vydržení svobody, které, ač tomu název nenapovídá, mělo blíže k institutu promlčení než k vydržení.

Následující období interpretací římského práva a jeho recepcí do právních řádů jednotlivých států jsem ve své práci nerozebíral, neboť jde o období, které trvalo stovky let a které by bylo možným námětem pro několik dalších samostatných prací. Toto meziobdobí jsem proto překlenul a zaměřil jsem se až na jednu z nejvýznamnějších právních úprav na našem území – na rakouský obecný zákoník občanský z roku 1811. Zajímalo mne především, jak se změnila podstata promlčení od dob římského práva, co podléhalo promlčení v rakouském právu a co naopak předmětem promlčení nebylo. Zkoumal jsem, jaká byla obecná délka promlčecí lhůty, ale uvedl jsem také některé zvláštní případy, ve kterých byla délka promlčecí lhůty odlišná. Zjistil jsem, že také ABGB znal možnost přerušení a stavění běhu promlčecí lhůty a vymezil jsem, v jakých situacích k těmto okolnostem docházelo. Tradičně jsem také přiblížil následek promlčení v rakouském právu v podobě námitky promlčení a věnoval jsem se také otázkám, zda se bylo možné promlčení vzdát či zda bylo možné ujednat delší než zákonnou promlčecí lhůtu.

Po vzniku Československa v roce 1918 došlo k převzetí rakouského práva do nově vznikajícího československého právního řádu, což se samozřejmě týkalo i institutu promlčení. Touto právní úpravou jsem se ve své práci nezabýval, neboť byla až na drobné odchylky totožná s rakouskou právní úpravou obsaženou v ABGB. Následovalo období pokusů o vytvoření zcela nového československého občanského zákoníku, veškeré pokusy ale z různých důvodů neuspěly. Přesto jsem se rozhodl část své práce věnovat vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který se, ačkoliv nakonec v důsledku historických událostí také nebyl přijat, díky své kvalitě

později stal vzorem současného občanského zákoníku. Zabýval jsem se podstatou promlčení ve VN 1937, předmětem promlčení, ale také výjimkami, na které se promlčení nevztahovalo. Zajímala mě samozřejmě délka obecné promlčecí lhůty, ale mé pozornosti neunikla ani řada případů zvláštních promlčecích lhůt. Opět jsem zkoumal, kdy dochází k přetržení či stavění promlčecí lhůty, jakož i následek promlčení, tedy právo uplatnit námitku promlčení. Věnoval jsem se také (ne)možnosti vzdání se promlčení a ujednání delší než zákonné promlčecí lhůty.

K přijetí nového československého občanského zákoníku nakonec došlo až po další změně režimu, kdy byl přijat tzv. střední občanský zákoník v roce 1950. Tento občanský zákoník se stejně jako další komunistické zákony projevil mimo jiné svou minimalistickou právní úpravou, když upravoval pouze skutečnosti nezbytné pro socialistickou společnost. Zajímalo mne tedy, zda se v důsledku změny režimu nezměnila také podstata promlčení, jaká práva podle OZ 1950 podléhala promlčení, jakož i jaká práva promlčitelná nebyla. Klasicky jsem také hledal délku obecné promlčecí lhůty, ale také výjimky, ve kterých byla zákonná promlčecí lhůta kratší či delší. Zkoumal jsem okolnosti mající vliv na běh promlčecí lhůty, od počátku běhu promlčecí lhůty až po případy přerušování a stavění promlčecí lhůty. Nepovšimnuta nezůstala ani námitka promlčení jako již typický důsledek promlčení, stejně jako (ne)možnost smluvního ujednání delší než zákonem vyměřené promlčecí lhůty.

V dalším desetiletí komunistického režimu začalo být poukazováno na neaktuálnost právní úpravy, která podle slov tehdejších politických představitelů již nereflektovala poměry ve společnosti. Začaly tak práce na novém československém občanském zákoníku, které v roce 1964 vyústily v přijetí tzv. socialistického občanského zákoníku. Výsledkem ovšem bylo ještě větší zredukování právní úpravy na potřebné minimum, což se projevilo rovněž v regulaci promlčení. Zajímalo mne proto, jestli přijetí OZ 1964 nemělo vliv na podstatu promlčení. Dále jsem také hledal odpověď na otázku, zda se omezování právní úpravy nepromítlo také na předmětu promlčení. Také jsem zkoumal, zda nová právní úprava znamenala také změnu délky obecné promlčecí lhůty, nebo zda délka promlčecí lhůty zůstala zachována. Zmínil jsem rovněž některé příklady delších či kratších zákonem stanovených promlčecích lhůt. Věnoval jsem se některým pravidlům upravujícím běh promlčecí lhůty i situacím, ve kterých docházelo k přetržení nebo stavění promlčecí lhůty. Zjišťoval jsem, zda zůstala ponechána námitka promlčení jako klasický následek promlčení a svou pozornost jsem zaměřil také na změny v terminologii zákonodárce.

OZ 1964 byl několikrát novelizován a po provedení nezbytných úprav zůstal v platnosti i po tzv. sametové revoluci. Dokonce ani vznik nového samostatného českého státu neznamenal pro OZ 1964 konec jeho platnosti, a ačkoliv přípravy prvního ryze českého občanského zákoníku započaly již krátce po vzniku České republiky, práce na něm se nakonec protáhly na několik let

a socialistický občanský zákoník tak nakonec platil až do konce roku 2013. Teprve 1. 1. 2014 nabyl účinnosti tzv. nový občanský zákoník, který šel proti trendu komunistické minimalizace právních úprav a se svými 3081 paragrafy se stal dosud nejrozsáhlejším občanským zákoníkem na našem území. Rozšíření právní regulace se projevilo také na institutu promlčení, který tak byl upraven podrobněji než v předchozích občanských zákonících, neboť zákonodárce nechtěl ponechat žádné sporné otázky nevyřešeny. Zkoumal jsem, zda i podle OZ 2012 dochází k promlčení na základě stejných předpokladů, jako tomu bylo za dosavadních právních úprav. Zjistil jsem, jaká práva jsou předmětem promlčení dle OZ 2012, ale také která práva se nepromlčují. Zajímala mě délka obecné promlčecí lhůty a zaměřil jsem se na kombinaci subjektivní a objektivní promlčecí lhůty, kterou zákonodárce nově nastavil. Věnoval jsem se ale také zvláštním promlčecím lhůtám, které OZ 2012 zavedl pro řadu případů. Mé pozornosti neunikla ani možnost smluvní modifikace délky promlčecí lhůty, jakož i limity těchto ujednání. Pokud jde o běh promlčecí lhůty, zjišťoval jsem, od jakého okamžiku začíná promlčení v různých případech plynout. A jako vždy jsem i v případě OZ 2012 zhodnotil následek promlčení ve formě námitky promlčení.

Ve druhé kapitole své práce jsem se zabýval institutem vydržení. Zajímal mne vztah vydržení k některým právním zásadám, konkrétně jsem posuzoval vliv dobré víry na vydržení a souvislost vydržení s principem materiální publicity. Poté jsem se již začal věnovat historickému srovnání jednotlivých právních úprav vydržení. Komparaci jsem začal zkoumáním kořenů vydržení v římském právu. Zajímalo mne, které osoby mohly v Římě vydržet pro sebe a kterým osobám byl tento způsob nabytí práva zapovězen. Hledal jsem, které věci bylo možné vydržet a které věci naopak předmětem vydržení být nemohly. Zabýval jsem se držbou jako základním předpokladem vydržení, přičemž jsem hodnotil povahu tehdejšího pojetí držby, jakož i způsoby nabytí a pozbytí držby. Zjišťoval jsem, co je to dobrá víra, jaké byly její požadavky a po jakou dobu musela trvat, aby mohlo dojít k vydržení. V souvislosti s tím jsem také vysvětlil, k čemu sloužila tzv. Publiciánská žaloba. Rovněž jsem vymezil, co se rozumělo pod pojmem spravedlivý důvod a uvedl, jaké byly jeho příklady. Věnoval jsem se samozřejmě i vydržecí lhůtě jako důležité podmínce vydržení. Zkoumal jsem délku vydržecí lhůty, ale také počátek jejího běhu, stejně jako okolnosti ovlivňující běh vydržení, jako byly třeba případy přetržení nebo stavění vydržecí lhůty. A konečně jsem vyhodnotil následky vydržení v římském právu.

Obdobně jako u promlčení jsem i v případě vydržení vynechal rozsáhlé období výkladů a inkorporací římského práva do evropských právních řádů. Přenesl jsem se do dob Rakouského císařství, konkrétně do roku 1811, ve kterém byl schválen významný rakouský ABGB, který se později stal důležitým vzorem některých dalších evropských občanských zákoníků. Zkoumal

jsem, kdo mohl být subjektem vydržení, ale také které věci bylo možné vydržet. Věnoval jsem se pojmu držení, jak ABGB označoval držbu. Zajímalo mne zejména pojetí držby v rakouském právu, stejně jako mne zajímalo, jaká držba byla považována za pořádnou, bezelstnou a pravou. A zabýval jsem se také délkou vydržecí lhůty rozlišované podle toho, zda šlo o řádné či mimořádné vydržení, jakož i podle toho, zda šlo o vydržení věcí movitých či nemovitostí.

Po roce 1918 došlo k převzetí rakouského práva do československého právního řádu, což se týkalo i vydržení. Následovaly neúspěšné snahy o vytvoření československého občanského zákoníku. Z těchto pokusů byl nejzdařilejším vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Ačkoliv ani VN 1937 nebyl díky 2. světové válce přijat, zajímalo mne, jak by úprava vydržení podle tohoto návrhu vypadala. Zjišťoval jsem proto, které osoby by byly způsobilé k vydržení a co by bylo objektem vydržení. Porovnával jsem pojetí držby s rakouským právem, neboť i podle VN 1937 by se muselo jednat o držbu řádnou, poctivou a pravou. Hledal jsem odpověď na otázku, zda i vládní návrh znal rozlišování řádného a mimořádného vydržení. A konečně jsem vymezil délku vydržecí lhůty, stejně jako pravidla pro běh vydržení, včetně možnosti započtení vydržecí doby předchůdce.

K přijetí československého občanského zákoníku došlo až za socialismu v roce 1950. Tzv. střední občanský zákoník ovšem shodně jako ostatní komunistické zákony utrpěl v důsledku režimu ztráty v podobě osekání právní úpravy. To se velmi výrazně projevilo také na institutu vydržení. Zjišťoval jsem proto, zda se s omezením právní regulace nezměnila také podstata vydržení. Uvedl jsem, kdo mohl být vydržitelem a co mohlo být podle OZ 1950 předmětem vydržení. Také jsem doplnil, co vydržet nešlo, jako typicky věci nacházející se v socialistickém vlastnictví. Zabýval jsem se pojetím držby, které se změnilo, když zákonodárce zavedl tzv. oprávněnou držbu. Poté jsem se věnoval také délce vydržecí lhůty a zásadami vztahujícími se na běh vydržení.

V roce 1964 došlo k přijetí tzv. socialistického občanského zákoníku, který měl být reakcí na neaktuální právní úpravu vzhledem ke vztahům v socialistické společnosti. Jeho přijetí však znamenalo ještě větší omezení právní úpravy, což poznamenalo i instituty držby a vydržení, které v původní verzi OZ 1964 vůbec nebyly obsaženy. Postupem času se ovšem ukázalo, že jejich vymazání z právního řádu nebylo dobrým krokem a v důsledku novelizace účinné od roku 1982 byly instituty držby a vydržení do československého práva znovu zavedeny. Zkoumal jsem, zda se dočasné vynětí z právního řádu neprojevovalo na podstatě vydržení. Hodnotil jsem také povahu držby, která se příliš nezměnila, neboť zákonodárce setrval na pojetí tzv. oprávněné držby. Zajímalo mě, kdo mohl být subjektem vydržení a také co mohlo být jeho předmětem. Zjistil jsem

délku vydržecí lhůty a jaké okolnosti měly vliv na běh vydržecí doby. Poté jsem všechny předpoklady vydržení vyhodnotil znovu ve znění novely, která nabyla účinnosti v roce 1992.

OZ 1964 tedy zůstal v platnosti i po změně režimu, a nakonec i řadu let po vzniku České republiky. K přijetí nového českého občanského zákoníku došlo až v roce 2012, a teprve od 1. 1. 2014 nabyl účinnosti. Dočkali jsme se ale dosud nejrozsáhlejší právní úpravy vydržení v celé historii občanských zákoníků na našem území. Zákonodárce nechtěl ponechat nic náhodě a snažil se tudíž upravit veškeré podrobnosti. Mě zajímalo především pojetí vydržení v OZ 2012, včetně rozlišování na řádné a mimořádné vydržení. Zkoumal jsem také povahu držby, když došlo k navrácení požadavku řádné, poctivé a pravé držby. Zjišťoval jsem, kdo může podle OZ 2012 vydržet a co může být vydrženo. Již klasicky jsem se zabýval délkou vydržecí lhůty, stejně jako pravidly pro běh vydržení. Také jsem uvedl ustanovení z jiných částí OZ 2012, která se týkají vydržení. A nakonec jsem nahlédl rovněž do mimořádných ustanovení, ve kterých lze také nalézt doplnění právní úpravy vydržení.

Ve třetí kapitole své práce jsem pak provedl shrnutí jednotlivých právních úprav promlčení a vydržení, jakož i porovnal propojení institutu promlčení a vydržení od římského práva až po současný OZ 2012. Dospěl jsem tak k závěru, že bez promlčení se zákonodárci neobešli už od nestarších dob, zatímco držba a vydržení byly z občanského zákoníku odstraněny socialistickými zákonodárci v OZ 1964. Již za komunismu se ale ukázalo, že vynětí těchto institutů z právního řádu vedlo ke vzniku problémů, a proto musely být držba i vydržení do československého práva navráceny alespoň v základní podobě. Řada romanistů na tomto příkladu poukazuje, že odstraňování tradičních právních institucí, existujících už od dob římského práva, není dobrou cestou, neboť Římané dobře věděli, které instituty jsou potřebné ke kvalitní a spravedlivé právní regulaci vztahů ve společnosti.

V úvodu své práce jsem si položil několik výzkumných otázek, na které jsem se při psaní snažil najít odpovědi. Právě zde, v závěru práce, bych proto chtěl na tyto otázky odpovědět. Z jakého důvodu došlo k zavedení promlčecí a vydržecí lhůty? Neboť to již ve starověkém Římě vyžadovaly poměry v tehdejší společnosti. Promlčení bylo zavedeno, aby potencionální žalovaný nezůstával po nepřiměřeně dlouhou dobu v nejistotě, zda o své postavení nepřijde. Jeho zavedení tedy souvisí s principem právní jistoty. Také vydržení bylo zavedeno, aby byl držitel po uplynutí dostatečné doby chráněn před případnými zásahy třetích osob, jakož i před pozdní žalobou na vydání věci podanou vlastníkem. Jak a z jakých důvodů se úprava promlčení a vydržení postupem času měnila? Právní úprava se měnila tak, jak to vyžadovala změna poměrů ve společnosti. Už v Římě se úprava promlčení a vydržení měnila spolu s rozšiřováním území římské říše. Rozpínání impéria vedlo např. k prodloužení délky vydržecí doby nebo k zavedení institutu mimořádného

vydržení. Rakouská právní úprava zase reagovala na vztahy v tehdejší císařství a socialistické občanské zákoníky přizpůsobily právní regulaci potřebám komunistického režimu.

Je aktuální právní úprava promlčení a vydržení v České republice vhodně nastavena? Myslím si, že ano. Podle mého názoru je to dáno právě složitým vývojem právní úpravy na našem území. Současný OZ 2012 v případě promlčení a vydržení čerpá ze základů, které byly položeny v římském právu (např. rozlišování řádného a mimořádného vydržení), v mnohém se inspiroval rakouským ABGB nebo VN 1937 (např. požadavek řádné, poctivé a pravé držby) a některá ustanovení byla ponechána v duchu socialistických OZ 1950 a OZ 1964 (např. vydržecí lhůta u nemovitostí v délce 10 let). Myslím si proto, že v těchto dvou případech zákonodárce právní úpravu vhodně nastavil a vzal si z předchozích občanských zákoníků to nejlepší, co každá právní úprava přinesla. Zda je ale právní úprava adekvátní, ukáže až čas. Jako je tomu u všech právních institutů, bude stěžejní, jaké nároky bude požadovat praxe a jak se s nimi vypořádá česká judikatura. Zatím můžeme říct, že OZ 2012 je stále poměrně novým zákonem, se kterým se advokáti i soudci pořád seznamují, a abychom mohli vyvozovat závěry o kvalitě zákona, bude zapotřebí, aby byly právní normy aplikovány alespoň několik dalších desítek let.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/811 Sb. z. s. ze dne 1. června 1811 ve znění účinném ke dni 1. ledna 1917.

Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník ze dne 22. dubna 1937 ve znění účinném ke dni 22. dubna 1937.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 65/1965 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1966.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 89/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2014.

Zákon č. 101/1963 Sb., zákon o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku, ve znění zákona č. 513/1992 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 131/1982 Sb. účinném ke dni 1. dubna 1982.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 202/2012 Sb. účinném ke dni 1. září 2012.

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, ve znění zákona č. 513/1991 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1992.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění zákona č. 262/2006 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2007.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění zákona č. 89/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2014.

Zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon, ve znění zákona č. 27/1996 Sb., účinném ke dni 13. února 1996.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Monografie

BALÍK, Stanislav. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 221 s.

BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. 471 s.

BĚLOVSKÝ, Petr; FALADA, David; SKŘEJPEK, Michal. *Případy římského praetora*. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2003. 88 s.

BĚLOVSKÝ, Petr. *Usucapio: vydržení v římském právu*. Praha: Auditorium, 2018. 246 s.

BLAHO, Peter. *Držba v dejinách práva: rímskoprávna nauka o držbě a jej vyústenie v terajšom čase*. Trnava: Trnavská univerzita, 2015. 186 s.

BLAHO, Peter; BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. *Corpus iuris civilis. Digesta. Tomus I*. Bratislava: Eurokodex, 2008. 528 s.

BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani institutiones: Justinianské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. 411 s.

BRTKO, Róbert a kol. *Prvky a principy římského a kánonického procesního práva*. Praha: Leges, 2016. 156 s.

DAJCZAK, Wojciech; GIARO, Tomasz; LONGSHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské: základy soukromého práva*. České vydání: DOSTALÍK, Petr. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s.

DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Díl první, obecná část*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 435 s.

FRÝDEK, Miroslav. *Kurs římského práva*. Ostrava: Key Publishing, 2011. 187 s.

HAUSMANINGER, Herbert; BLAHO, Peter. *Praktické případy z římského práva*. 2. vydání. Bratislava: Manz, 1998. 250 s.

HAUSMANINGER, Herbert; BLAHO, Peter. *Praktické štúdie z římského práva*. Bratislava: Manz, 1993. 220 s.

- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 1.* 7. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, 1929. 294 s.
- HRDINA, Ignác Antonín; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 138 s.
- HURDÍK, Jan. *Občanské právo hmotné: obecná část: absolutní majetková práva.* 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 311 s.
- JHERING, Rudolf. *Der Besitzwille.* Jena: Gustav Fischer, 1889. 566 s.
- KINCL, Jaromír. *Gaius. Učebnice práva ve čtyřech knihách.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 326 s.
- KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin. *Římské právo.* Praha: Panorama, 1990. 469 s.
- KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s.
- KNAPP, Viktor a kol. *Občanské právo hmotné: svazek I.* Praha: Codex, 1997. 349 s.
- KRATOCHVÍL, Zdeněk a kol. *Nové občanské právo.* Praha: Orbis, 1965. 716 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. 2. díl – práva věcná.* 3. vydání. Praha: Sborník věd právních a státních, 1946. 403 s.
- LAVICKÝ, Petr, POLIŠENSKÁ, Petra. *Promlčení a prekluze.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 336 s.
- PEKÁREK, Milan; BLÁHOVÁ, Iveta; PRŮCHOVÁ, Ivana. *Pozemkové právo.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 334 s.
- PETR, Bohuslav. *Nabývání vlastnictví originárním způsobem.* Praha: C.H. Beck, 2011. 183 s.
- RANDA, Antonín. *Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém.* Praha: Jan Otto, 1890. 188 s.
- RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém.* 5. vydání. Praha: Knihkupectví Františka Řivnáče, 1900. 340 s.

- REBRO, Karol; BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura Edition, 2010. 522 s.
- SAVIGNY, Friedrich Carl. *Das Recht des Besitzes: eine civilistische Abhandlung*. Wien: Carl Gerold's Sohn, 1865. 785 s.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 426 s.
- SCHELLE, Karel; ŽIDLICKÁ, Michaela a kol. *Obecné dějiny státu a práva. Díl I., starověk*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 139 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy 1811, 1950, 1964*. Brno: Doplněk, 1993. 594 s.
- SKŘEJPEK, Michal; FALADA, David; KUKLÍK, Jan. *Exegésis: výklad právních textů*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 107 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Lex et ius: zákony a právo antického Říma*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. 319 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Poodkryté tváře římského práva: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. Praha: Havlíček Brain Team, 2006. 198 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva: fontes iuris romani*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2004. 375 s.
- SKŘEJPEK, Michal a kol. *Římské právo v občanském zákoníku: komentář a prameny: věcná práva*. Praha: Auditorium, 2017. 304 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 350 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Praha: Orac, 2001. 279 s.
- SOMMER, Otakar. *Prameny soukromého práva římského*. 2. vydání. Praha: vlastním nákladem, 1932. 189 s.
- SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: díl I: obecné nauky*. Praha: vlastním nákladem, 1933. 220 s.

SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: díl II: právo majetkové*. Praha: vlastním nákladem, 1935. 356 s.

SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005. 265 s.

TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014. 372 s.

URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2001. 131 s.

VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. Praha: Melantrich, 1935. 125 s.

WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. 270 s.

ŽIDLICKÁ, Michaela. *Římské právo*. Brno: Institut dalšího vzdělávání, 2002. 112 s.

Komentáře

ČERNÁ, Stanislava. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 602–605.

DAVID, Ondřej. In FIALA, Josef; KINDL, Milan a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. 1. díl (§ 1 až 487)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 421–425.

ELISCHER, David. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek II (§ 655 až 975)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 254–255.

FIALA, Josef. In FIALA, Josef; KINDL, Milan a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. 1. díl (§ 1 až 487)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 323–336.

HANDLAR, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář II (§ 460–880)*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 2432–2435.

HOLUB, Milan. In HOLUB, Milan a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek 2 (§ 488–880)*. Praha: Linde, 2002, s. 1398–1399.

KINDL, Tomáš. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 557–558.

KINDL, Tomáš; ŠÍMA, Alexander. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1056–1057.

LAZÍKOVÁ, Jarmila, ŠTEVČEK, Marek. In LAVICKÝ, Petr a kol. (eds). *Občanský zákoník I: obecná část (§1 - §654): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. s. 2224–2672.

POHL, Tomáš. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek V (§ 1721 až 2520)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1520–1521.

ROUČEK, František. In ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír (eds). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2 (§§ 285 až 530)*. Praha: V. Linhart, 1935, s. 69–196.

ROUČEK, František. In ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír (eds). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 6 (§§ 1342 až 1502)*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 428–548.

SPÁČIL, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář I (§ 1–459)*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 773–779.

SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek I (§1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1525–1639.

ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír (eds). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3 (§§ 531 až 858)*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 487–570.

ŠVESTKA, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří; SPÁČIL, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář I (§ 1–459)*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 580–627.

THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek III (§ 976 až 1474)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 238–263.

THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. (eds). *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI (§ 2521 až 3081)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1408–1411.

Články z odborných časopisů

BAUDYŠ, Petr. K promlčení zástavního práva. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 7, s. 260–261.

BAUDYŠ, Petr. K vydržení vlastnického práva k nemovitostem. *Ad notam*, 1998, roč. 4, č. 4, s. 77–79.

BĚLOVSKÝ, Petr. Vydržení v římském právu a komparativním pohledu. *Ad notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 110–118.

BORSÍK, Daniel. Nadobudnutie vlastníctva od neoprávneného ako prejav ochrany dobrej viery v komparatívnom súkromnom práve. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 7, s. 239–246.

BUBELOVÁ, Kamila. Držitel – detentor nebo possessor? *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, 2000, roč. 2, č. 1, s. 29–34.

ČUHELOVÁ, Jana; DOSTALÍK, Petr. Postavení muže a ženy, instituty ochrany před domácím násilím v římském právu a dnes. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 3, s. 111–119.

HANUŠ, Libor. Ještě jednou k rozsahu způsobilosti námitky promlčení založit výkon práva v rozporu s dobrými mravy. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 8, s. 296–303.

KŘETÍNSKÝ, Daniel. K promlčení práva na úroky a úroky z prodlení. *Právní rozhledy*, 1999, roč. 7, č. 12, s. 635–639.

LASÁK, Jan; VYHNÁNEK, Ladislav. Nesnesitelná těžkost existence promlčených zástavních práv aneb první pokus o výkřik. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 1, s. 22–27.

NERADOVÁ, Věra. Zamyšlení nad otázkou zohlednění „plynutí času“ při uplatnění nároků z titulu ochrany osobnosti. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 10, s. 362–363.

PELECH, Josef. Pár poznámek k promlčení zástavního práva a jím zajištěné pohledávky z pohledu de lege lata a de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 8, s. 295–297.

PETR, Bohuslav. K vydržení z hlediska povahy právního titulu, od něhož lze odvodit dobrou víru. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 3, s. 116–117.

PETR, Bohuslav, PETR, Bohuslav ml. Nad bývalým, současným i budoucím pojetím držby a vydržení. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 17, s. 613–622.

PETR, Bohuslav. Zásada „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“ a problematika nabývání od nevlastníka. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 20, s. 695–703.

SPÁČIL, Jiří. Oprávněná držba a vydržení v nejnovější judikatuře Nejvyššího soudu. *Bulletin advokacie*, 2003, roč. 10, č. 1, s. 47–56.

ŠPERKA, Tomáš. Právní jistota ve vztahu k promlčení v judikatuře českých soudů. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, roč. 11, č. 3, s. 105–112.

TÉGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Způsob, jakým věc opustila sféru vlivu vlastníka, jako kritérium důležité pro ochranu nabyvatele při nabývání od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 120–129.

TICHÝ, Luboš. K subjektivnímu počátku promlčecí doby. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 19, s. 703–706.

TINTĚRA, Tomáš. Několik poznámek k běhu promlčecí doby v občanském právu. *Acta Iuridica Olomucensis*, 2010, roč. 5, č. 2, s. 149–156.

TINTĚRA, Tomáš. Problematické otázky běhu promlčecí lhůty a námitky promlčení. *Právní rádce*, 2011, roč. 11, č. 3, s. 9–13.

TOMSA, Miloš. Promlčení, prekluze a počítání času v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo*, 2012, roč. 14, č. 11, s. 386–392.

VLASTNÍK, Jiří. Námitka promlčení závazku dlužníka uplatněná ručitelem. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 7, s. 249–252.

Příspěvky ze sborníků

BĚLOVSKÝ, Petr. Translační účinky tradice. In MACH, Peter; NEMEC, Matúš; PEKARIK, Matej (eds). *Poeta Petrovi Blabovi k 70. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2009, s. 51–72.

BÍLÝ, Jiří Libor. Držba v právu moravských vinohradních hor. In SOUKUP, Ladislav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2009, s. 75–94.

BÍLÝ, Jiří Libor. Římskoprávní prvky v moravském horenském právu. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 62–67.

BLAHO, Peter. Nadobudnutie držby prostredníctvom otrokov v rímskemu právu klasickom. In VANĚČEK, Václav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 1979, s. 153–173.

BLAHO, Peter. O vzťahu občianskeho zákonníka k právu rímskemu. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 17–25.

BRTKO, Róbert. Res a kontroverzie sabiniánov a prokuliánov. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Res – věci v římském právu: sborník příspěvků z 10. konference právních romanistů ČR a SR konané ve dnech 14.–16. 3. 2008 v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 43–52.

BRTKO, Róbert. Spor římskoprávních škôl týkajúci sa problému pubertas. In SOUKUP, Ladislav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2009, s. 319–325.

BUBELOVÁ, Kamila. Actio Publiciana pohledem Justinianých Digest. In MACH, Peter; NEMEC, Matúš; PEKARIK, Matej (eds). *Pocť Petrovi Blahovi k 70. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2009, s. 99–110.

BUBELOVÁ, Kamila. Odraz zmien v pojmání usufruktu – od římského práva ke Všeobecnému občanskému zákoníku. In DVOŘÁK, Jan; MALÝ, Karel (eds). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 573–583.

DOSTALÍK, Petr. Držba věci nebo držba práva? Historická polemika. In DVOŘÁK, Jan; MALÝ, Karel (eds). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 529–537.

DOSTALÍK, Petr. Pojem causy v římském právu. In ČERNÝ, Michal (ed). *Acta Iuridica Olomucensis*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, s. 277–285.

DOSTALÍK, Petr. Vliv náboženských představ na instituty soukromého práva římského. In SOUKUP, Ladislav (ed). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2012, s. 21–34.

HURDÍK, Jan; FIALA, Josef. Některé dimenze vlivu tradic římského práva na vývoj občanského práva. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova Univerzita, 1992, s. 94–97.

KNAPP, Viktor. Věcný návrat římského práva. In SCHELLE, Karel (ed). *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 9–16.

SALÁK, Pavel. Římskoprávní vlivy v českém právu v 19. až 21. století na příkladu institutu vydržení. In VOJÁČEK, Ladislav; TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel (eds). *Proměny soukromého práva: sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 129–137.

SALÁK, Pavel. Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem území 19. a 20. stol. In FRÝDEK, Miroslav; TAUCHEN, Jaromír (eds). *Soukromé právo v proměnách věků: sborník příspěvků z Letní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 11–25.

SKŘEJPEK, Michal. Pojetí věci a jejich vymezení v novém českém občanském zákoníku z pohledu římského práva. In MACH, Peter; PEKARIK, Matej; VLADÁR, Vojtech (eds). *Constans et perpetua voluntas: pocta Petrovi Blabovi ke 75. narozeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 569–576.

SKŘEJPEK, Michal. Postavení žen v leges regiae a zákoníku XII desek. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Ius romanum: sborník příspěvků ze IV. konference právních romanistů ČR a SR na téma Diskriminace v římském právu konané 2. a 3.11.2001 v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 51–61.

ŠKEŘÍKOVÁ, Jana. Čas v římském procesním právu. In HORÁK, Záboj; SKŘEJPEK, Michal (eds). *Římské právo a kodifikace: sborník příspěvků z vědecké konference konané na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 16. – 17. dubna 2010*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 70–79.

ŠTĚTINOVÁ, Veronika. Vydržení v římském právu a dnes. In STLOUKALOVÁ, Kamila (ed). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, s. 117–126.

THÖNDEL, Alexandr. Služebnosti – římskoprávní regulae a jejich odraz v současném právu. In HORÁK, Záboj; SKŘEJPEK, Michal (eds). *Římské právo a kodifikace: sborník příspěvků z vědecké*

konference konané na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 16. – 17. dubna 2010. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 80–96.

VYHNÁNEK, Leoš. K otázce způsobilosti nezletilých k právním úkonům a dosažení zletilosti. In VYSTRČIL, Petr (ed). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis.* Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, s. 157–163.

ZVERKA, Tomáš. Držba a vydržanie v kontexte dejín. In POLÁČEK–TUREKOVÁ, Zlatica; TUROŠÍK, Michal (eds). *Civilnoprávne inštitúty a ich historická reflexia vo svetle moderných kodifikácií: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 17. 03. – 18. 03. 2016 na pôde PrF UMB.* Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 155–163.

ŽIDLICKÁ, Michaela. Marcellus scribit. In BUBELOVÁ, Kamila (ed). *Res – věci v římském právu: sborník příspěvků z 10. konference právních romanistů ČR a SR konané ve dnech 14. – 16. 3. 2008 v Olomouci.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. s. 7–12.

Soudní rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 19. září 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. ledna 1997, sp. zn. II. ÚS 309/95.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. září 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. května 2011, sp. zn. IV. ÚS 2842/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. května 2011, sp. zn. I. ÚS 2216/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. května 2012, sp. zn. I. ÚS 3438/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. června 2012, sp. zn. I. ÚS 718/11.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 1987, sp. zn. 3 Cz 42/87.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 1178/96.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 1253/99.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2001, sp. zn. 22 Cdo 595/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2002, sp. zn. 22 Cdo 728/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. května 2002, sp. zn. 22 Cdo 1843/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2004, sp. zn. 22 Cdo 1442/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2758/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. července 2008, sp. zn. 33 Odo 846/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2008, sp. zn. 31 Odo 11/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2011, sp. zn. 30 Cdo 21/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2011, sp. zn. 22 Cdo 4709/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. února 2012, sp. zn. 23 Cdo 123/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2001, sp. zn. 22 Cdo 508/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. září 2001, sp. zn. 28 Cdo 1493/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. ledna 2009, sp. zn. 28 Cdo 2651/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. 26 Cdo 45/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2011, sp. zn. 30 Cdo 4112/2010.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. července 2002, sp. zn. III. ÚS 21/02.

Ostatní zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dostupné též na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.